Česká zemědělská univerzita v Praze

Provozně ekonomická fakulta

Katedra ekonomiky

Diplomová práce

Socioekonomický rozvoj Nepálu

Daniel Beneš

© 2024 ČZU v Praze

ČESKÁ ZEMĚDĚLSKÁ UNIVERZITA V PRAZE

Provozně ekonomická fakulta

ZADÁNÍ DIPLOMOVÉ PRÁCE

Bc. Daniel Beneš

Světová ekonomika

Název práce

Socioekononomický rozvoj Nepálu

Název anglicky

Socioecononomic development of Nepal

Cíle práce

Diplomová práce se zaměří na socioekonomický vývoj v Nepálu.
Výzkumná otázka:
Jaký vliv má ekonomický růst Nepálu na životní úrovně obyvatel?

Metodika

Zpracování diplomové práce lze rozdělit do několika dílčích kroků. Názvy kapitol mohou být odlišné, ale musí obsahově naplňovat své cíle.

V úvodu autor v krátkosti uvede téma a vysvětlí, proč je toto téma pro zpracování relevantní.

V následující kapitole nazvané "Cíl práce", autor upřesní výzkumnou otázku, cíl práce a hypotézy spojené se zpracování práce. Zároveň vysvětlí potenciální přínos své práce pro aktuální výzkum či praktické využití.

Následovat bude tvorba literární rešerše. Tato část poskytne podrobný přehled literatury a aktuálního stavu znalostí se zaměřením na problematiku socioekonomického rozvoje Nepálu. Bude zahrnovat kritickou analýzu nejvýznamnějších studií včetně použitých metod, zjištěných výsledků a případně i problematických bodů. Metodicky bude tato část práce analýzou dokumentů.

Literární rešerše vytvoří podklad pro autora k upřesnění metod použitých pro analytickou část práce. Kapitola nazvaná "Metodika" detailně představí všechny použité metody; bude obsahovat také zdroj data, jejich popis a postup jejich přípravy pro analýzu.

V následujícím kroku (analytická část) autor s využitím metod uvedených v metodice aplikuje poznatky získané během studia literatury k analýze získaných dat. Tato část je stěžejní složkou diplomové práce. Tato část diplomové práce bude obsahovat výsledky analýzy a srovnání výsledků s ostatními autory zaměřenými na stejné téma (diskuse). Tato část může obsahovat také doporučení pro tvůrce politik nebo další zainteresované strany.

V závěrečné části (kapitola Závěr) autor shrne své poznatky, zmíní omezení výzkumu a uvede případné možnosti dalšího výzkumu.

Doporučený rozsah práce

60 – 80 stran

Klíčová slova

Ekonomický růst, udržitelný rozvoj, chudoba, HDP, rozvojové země, populace

---

Doporučené zdroje informací

Khan, M. A. (2020) 'Cross sectoral linkages to explain structural transformation in Nepal', Structural Change and Economic Dynamics. Elsevier B.V., 52, pp. 221–235. doi: 10.1016/j.strueco.2019.11.005.

Nepal, R. and Paija, N. (2019) 'A multivariate time series analysis of energy consumption, real output and pollutant emissions in a developing economy: New evidence from Nepal', Economic Modelling. Elsevier B.V., 77, pp. 164–173. doi: 10.1016/j.econmod.2018.05.023.

Raihan, A. and Tuspekova, A. (2022) 'Nexus between economic growth, energy use, agricultural productivity, and carbon dioxide emissions: new evidence from Nepal', Energy Nexus. Elsevier BV, 7, p. 100113. doi: 10.1016/j.nexus.2022.100113.

Sharma, B. and Shrestha, A. (2023) 'Petroleum dependence in developing countries with an emphasis on Nepal and potential keys', Energy Strategy Reviews. Elsevier Ltd, 45. doi: 10.1016/j.esr.2023.101053.

Shrestha, S., Shrestha, U. B. and Bawa, K. S. (2017) 'Contribution of REDD+ payments to the economy of rural households in Nepal', Applied Geography. Elsevier Ltd, 88, pp. 151–160. doi: 10.1016/j.apgeog.2017.09.001.

Předběžný termín obhajoby

2023/24 LS – PEF

Vedoucí práce

doc. Ing. Irena Benešová, Ph.D.

Garantující pracoviště

Katedra ekonomiky

Elektronicky schváleno dne 16. 6. 2023

prof. Ing. Lukáš Čechura, Ph.D.

Vedoucí katedry

Elektronicky schváleno dne 3. 11. 2023

doc. Ing. Tomáš Šubrt, Ph.D.

Děkan

V Praze dne 24. 03. 2024

Čestné prohlášení

Prohlašuji, že svou diplomovou práci "Socioekonomický rozvoj Nepálu" jsem vypracoval samostatně pod vedením vedoucího diplomové práce a s použitím odborné literatury a dalších informačních zdrojů, které jsou citovány v práci a uvedeny v seznamu použitých zdrojů na konci práce. Jako autor uvedené diplomové práce dále prohlašuji, že jsem v souvislosti s jejím vytvořením neporušil autorská práva třetích osob.

V Praze dne 28.3.2024 _____

Poděkování

Rád bych touto cestou poděkoval doc. Ing. Ireně Benešové, Ph.D. za odborné vedení, cenné připomínky a neustále příjemný přístup při zpracování této práce.

Socioekonomický rozvoj Nepálu

Abstrakt

Nepál je asijská vnitrozemská země sousedící s Indií a Tibetskou autonomní oblastí Číny. V důsledku mnoha faktorů je Nepál jednou z nejméně rozvinutých zemí světa a v žebříčku indexu lidského rozvoje Organizace spojených národů obsazuje 146. místo z 193 zemí celkem s hodnotou Indexu lidského rozvoje (HDI) 0,602 z roku 2023. I přes určitý trend zlepšování socioekonomických ukazatelů čelí Nepál mnoha problémům, které jsou významně ovlivněny ekonomikami a politikou sousedních států.

Tato práce zkoumá socioekonomický profil Nepálu a vliv různých jeho faktorů na rozvoj této země. Výsledky analýzy ukázaly, že růst nezaměstnanosti signifikantně koreluje s růstem HDP Nepálu. Meziroční přírůstky remitencí a rostoucí délka života korelovaly naopak s poklesem růstu HDP. Dále bylo také poukázáno na silný vliv Indie na ekonomický stav Nepálu. Při zvyšujícím se růstu HDP v Indii dochází k zpomalení meziročního nárůstu HDP v Nepálu. Signifikantní vliv Číny na HDP Nepálu nebyl pozorován. Tato práce odhalila mnohdy překvapivé skutečnosti, které byly však oddiskutovány a možná vysvětlení byla předložena. Závěry této diplomové práce mohou významně přispět k pochopení komplexnosti ekonomiky rozvojových zemí, vlivu různých socioekonomických ukazatelů a také poukázat na potencionální provázanosti s ekonomikami jiných zemí.

Klíčová slova: Ekonomický růst, udržitelný rozvoj, chudoba, HDP, rozvojové země, populace

Socio-economic development of Nepal

Abstract

Nepal is a landlocked Asian country bordering India and China's Tibet Autonomous Region. As a result of many factors, Nepal is one of the least developed countries in the world. It ranks 146th out of 193 countries in the United Nations Human Development Index with a Human Development Index (HDI) value of 0.602 in 2023. Despite some improvement trends in socio-economic indicators, Nepal faces many problems significantly influenced by neighbouring states' economies and politics.

This thesis examines the socio-economic profile of Nepal and the various factors that influence its development. The analysis showed that unemployment growth significantly correlates with Nepal's GDP growth. Year-on-year increases in remittances and rising life expectancy were conversely correlated with a decline in GDP growth. Furthermore, India's strong influence on Nepal's economic condition was also pointed out. As India's GDP growth picks up, Nepal's year-on-year GDP growth slows. China's significant effect on Nepal's GDP was not observed. This work often revealed surprising facts, which were discussed, and possible explanations were presented. The conclusions of this diploma thesis can significantly contribute to the understanding of the complexity of the economy of developing countries, the influence of various socio-economic indicators, and point to potential connections with the economies of other countries.

Keywords: Economic growth, sustainable development, poverty, GDP, developing countries, population

Obsah

1 Úvod **11**

2 Cíl práce a metodika **12**

2.1 Cíl práce 12

2.2 Metodika 12

2.2.1 Testovaní významnosti regresních parametrů 13

3 Teoretická východiska **14**

3.1 Charakteristika rozvojových zemí 14

3.1.1 Charakteristika podle World Bank 15

3.1.1 Charakteristika podle Organizace spojených národů 16

3.2 Rozvojové teorie 18

3.2.1 Teorie lidského rozvoje 19

3.2.2 Past pomalého růstu (Slow Growth Trap) 22

3.2.3 Teorie závislosti (Dependency theory) 23

3.2.4 Teorie udržitelného rozvoje 25

3.2.5 Teorie fází ekonomického růstu podle Rostowa 26

4 Historie Nepálu **28**

4.1.1 Středověká historie a dynastie Shah 28

4.1.2 Mezinárodní vztahy během vlády dynastie Shah 28

4.1.3 Novodobé dějiny 29

4.1.4 Hrubý národní důchod Nepálu 31

5 Socioekonomický profil Nepálu **33**

5.1.1 Délka života 38

5.1.2 Stárnutí obyvatelstva 41

5.1.3 Školní docházka 42

5.1.1 Cestovní ruch 45

5.2 Krize ovlivňující sociální a ekonomickou situaci Nepálu 47

5.2.1 Remitence a odliv pracovní síly 48

5.2.2 Vliv pandemie COVID-19 50

5.2.3 Inflace 51

5.2.4 Transport zboží a infrastruktura 53

6 Analytická část **56**

6.1 Model 1 70

6.2 Model 2 71

6.3 Model 3 75

6.4 Model 4 76

7 Výsledky a zhodnocení 77
7.1 Socioekonomické faktory Nepálu 77
7.1.1 Nezaměstnanost 77
7.1.2 Remitence 77
7.1.3 Používání internetu 78
7.1.4 Průměrná délka života obyvatel 78
7.2 Vztahy s Indií a Čínou 79
7.2.1 Indie 79
7.2.2 Čína 80

8 Závěr 81

9 Seznam použitých zdrojů 82

Seznam obrázků, tabulek, grafů a zkratek 88
9.1 Seznam obrázků 88
9.2 Seznam tabulek 88
9.3 Seznam grafů 88
9.4 Seznam použitých zkratek 89
9.5 Přílohy 90

1 Úvod

Nepál, je asijská vnitrozemská země, ležící na jižních svazích himálajských horských pásem, sousedící s Indií na východě, jihu i západě a s Tibetskou autonomní oblastí Číny na severu. Jeho území se rozkládá zhruba 800 kilometrů od východu na západ a 233 až 390 km od severu k jihu. V důsledku mnoha let politické a geografické izolace i náročných přírodních podmínek je Nepál jednou z nejméně rozvinutých zemí světa. V žebříčku indexu lidského rozvoje Organizace spojených národů (OSN) obsazuje 146. místo z 193 zemí.

Hodnota Indexu lidského rozvoje (HDI), jenž je jedním z nejpoužívanějších měřítek lidského rozvoje zahrnující index vzdělání, hrubý národní důchod na osobu a statistiky týkající se průměrné očekávané délky života, mírně poklesla v roce 2023 z 0,604 na 0,602 v důsledku působení pandemie COVID-19. Současně došlo k prudkému růstu HDP na osobu v Nepálu od roku 2009 kdy činilo 475.6 USD na osobu na 1336.5 USD na osobu v roce 2022.

I přes určitý trend zlepšování socioekonomických ukazatelů, jenž je také podpořen remitencemi, jenž představují 26,5 % HDP Nepálu, a poskytnutím ekonomické pomoci od mnoha zemí po celém světě, čelí Nepál mnoha problémům, jako je například neefektivní využívání přírodních zdrojů, špatně rozvinuté dopravní a transportní sítě, izolace díky geografické poloze, závažný nedostatek kvalifikované pracovní síly a politická nestabilita. Je zde také velká nerovnoměrnost v distribuci příjmů. Více než 65% pracovní síly leží v zemědělství. Nepál se doposud vzpamatovává ze závažných krizí, kterým tato země čelila: jedná se o ozbrojené konflikty, politické převraty, masivní zemětřesení v roce 2015 a ekonomická krize způsobená pandemií.

Současný socioekonomický stav Nepálu je výrazně ovlivněn jeho historickým vývojem i současnými vztahy se sousedními zeměmi. Nepál, vklíněný mezi dvěma ekonomickými giganty, Indií a Čínou, usiluje o udržení rovnováhy mezi oběma zeměmi ve své zahraniční politice a zároveň cílí k udržení co největší nezávislosti na těchto zemích. Nicméně, absence možnosti námořní dopravy a zároveň špatný stav pozemních komunikací je jedním z faktorů přispívající k závislosti Nepálu na Indii a Číně a v minulosti vedlo k závažného nedostatku nezbytného zboží na nepálském trhu. Tato nadměrná závislost na Indii donutila Nepál uvažovat o alternativách, což ale zároveň přináší zvýšení závislosti na Číně. Indie ovlivňuje například i ceny potravin, jenž lze pozorovat na případu, kdy uvalila Indie vývozní omezení na rýži, pšenici, cukr a cibuli. Čína i Indie ovlivňuje značně i další sektory. Příkladem lze uvést cestovní ruch. Největší procento turistů cestujících do Nepálu tvoří právě indičtí a čínští turisté. Tato diplomová práce se věnuje socioekonomickým faktorům Nepálu a dopadu těchto faktorů a zároveň se zaměřuje právě na závislost Nepálu na Číně i Indii.

2 Cíl práce a metodika

2.1 Cíl práce

V Souladu s výzkumnou otázkou je cílem práce zabývat se faktory, které ovlivňují ekonomický růst Nepálu včetně analýzy ekonomických vazeb a politických vztahů Nepálu se sousedními zeměmi. Hlavním cílem práce je analyzovat faktory ovlivňující ekonomický růst Nepálu a jejich dopad na životní úroveň obyvatel, a to jak vnitrostátně, tak i v rámci regionálních vztahů. K naplnění tohoto cíle jsou stanoveny následující dílčí cíle:

- Zkoumat faktory ovlivňující ekonomický růst Nepálu
- Zkoumat jaký mají dopad faktory ovlivňující ekonomický růst Nepálu na životní úroveň obyvatel Nepálu
- Zjistit jaké jsou ekonomické a politické vztahy Nepálu se sousedními zeměmi a jakým způsobem je na nich Nepál závislý.

Na základě výše uvedených dílčích cílů byly stanoveny tři hypotézy:

H1: Růst ekonomiky Nepálu je ovlivněn faktory jako politická stabilita, remitence, infrastrukturální rozvoj či mezinárodní obchodní vztahy.

H2: Ekonomický růst Nepálu má přímý vliv na životní úroveň obyvatel prostřednictvím faktorů jako zaměstnanost, příjmy či velikost populace.

H3: Ekonomické a politické vztahy Nepálu s Čínou a Indií mají významný dopad na ekonomický růst země a její závislost.

2.2 Metodika

Data pro analytickou část této práce pochází z webových stránek World Bank a Global Data Lab. Dataset obsahuje údaje o růstu HDP, nominálním HDP, HDP na osobu Nepálu, Číny a Indie a makroekonomické veličiny pro Nepál. Periodicita dat je roční. Analýzy byly podrobeny pozorování od roku 1990 do roku 2023. Pro tvorbu grafů byly využity programy Gretl (verze 2020d), Excel (verze 2021) a Rstudio (verze 4.1.1). Prostřednictvím programu Gretl dále probíhal výpočet popisných statistik a stacionarita bylo ověřena pomocí Dickey-Fuller (ADF) testu. Proměnné, které nesplňovaly podmínku stacionarity byly transformované diferenciací a následně byla opět otestovaná jejich stacionarita. Následně byly sestaveny lineární regresní modely, pomocí kterých byla vysvětlena variabilita růstu HDP Nepálu. Jako regresory vstupovaly do modelu makroekonomické veličiny.

Před interpretací výsledků byly otestovány klasické předpoklady lineárního regresního modelu:

1. $E(\varepsilon_i) = 0$ – chyby nejsou v čase systematické, jejich střední hodnota je nulová.
2. $Var(\varepsilon_i) = \sigma^2$ – chyby mají konstantní rozptyl v čase, jsou tedy homoskedastické.
3. $Cov(\varepsilon_i; \varepsilon_j) = 0$ pro $i \neq j$ – chyby nejsou v čase korelované, není přítomná autokorelace.
4. $\varepsilon_i \sim N(0, \sigma^2)$ – chyby regrese pochází z normálního rozdělení s střední hodnotou rovnou 0 a rozptylem rovným σ^2.
5. X_i je pevně dané.

V další části byly do výsledného modelu separátně zahrnuty proměnné s údaji o růstu HDP v Číně a v Indii, aby bylo možné ověřit jejich kauzální vliv na růst HDP Nepálu. Výsledky jsou prezentovány prostřednictvím tabulek a grafů pro jejich lepší názornost.

2.2.1 Testovaní významnosti regresních parametrů

Statistická významnost regresních parametrů byla otestovaná použitím dílčích t-testů. Příslušné testovací kritérium se za platnosti nulové hypotézy řídí studentovým rozdělením, jeho výpočetní tvar je následující:

b_j – odhad regresního parametru
sb_j – odhadnutá směrodatná chyba regresního parametru
n – počet pozorovaní
k – počet vysvětlujících proměnných

Hypotézy pro vyhodnocení významnosti regresního parametru:
H0: $\beta_1 = 0$ – Regresní parametr je v modelu statisticky nevýznamný.
H0: $\beta_1 \neq 0$ – Regresní parametr je v modelu statisticky významný.
Vyhodnocení testu proběhlo na základě výsledné p-hodnoty, která byla porovnaná s hladinou významnosti. Pokud byl výsledek příslušné p-hodnoty menší jako hladina významnosti, regresní parametr byl vyhodnocen jako statisticky významný a ponechán v modelu.

3 Teoretická východiska

Dle různých klasifikací se Nepál považuje za zemi rozvojovou či dokonce patřící do kategorie nejméně rozvinutých zemí (LDC). Pro používání těchto termínů je však důležité uvést základní charakteristiky jež jsou s nimi spojené.

3.1 Charakteristika rozvojových zemí

Pojem „rozvojová země“ je široce užívaný, přesto však univerzální definice popisující zemi "rozvojovou" ve srovnání s "rozvinutou" neexistuje. V posledních desetiletích byla široce kritizována nejasná terminologie "rozvinuté vs. rozvojové" a tato kritika vedla k postupnému vyřazování této terminologie z mnoha relevantních publikací a odborných prací (CEPALC, 2019). K řazení zemí do těchto kategorií jsou používány různé metriky. Obecně se rozvojové země vyznačují více korupční a méně funkční vládou, nižší životní úrovní spočívající v nižší míře gramotnosti, kratší délkou života a zároveň slabší ochranou lidských práv ve srovnání s rozvinutými zeměmi. Toto nemusí platit pro země s menšími ekonomikami (Gay, 2021).

Pojem "rozvojová země" vznikl v 50. a 60. let 20. století. Alternativní kategorizace a terminologie zahrnuje seskupování zemí podle regionů a používání pojmů jako "Globální sever" a "Globální jih". Teorie rozvoje, jak byla charakterizována v knize amerického ekonomického historika Walta W. Rostowa "Etapy ekonomického růstu: Nekomunistický manifest" z roku 1960, popisuje procházení společnosti lineárními a měřitelnými fázemi ekonomického růstu za účelem dosáhnout úrovně moderní "rozvinuté" země. Tato kniha zpopularizovala pojem "rozvojová země" a od 70. let 20.století se začal používat v oficiálních dokumentech mezinárodních institucí. Obecně se nejčastěji pro identifikaci země jako rozvojové používá metrika ekonomická. Jedná se převážně o HDP nebo o průměrný příjem na obyvatele. Při užití těchto metrik se určí bod zlomu a pod tímto bodem se označí všechny země jako "rozvojové". Jedná se však o silně subjektivní určování a i přesto, že má tento způsob výhodu v poskytování jednoduše měřitelného výsledku, je toto řazení problematické a diskutabilní (Nielsen, 2011).

3.1.1 Charakteristika podle World Bank

World Bank (2023) dělí světové ekonomiky do čtyř příjmových skupin: nízké, nižší-střední, vyšší-střední a vysoké. K 1. červenci každého roku jsou kategorie revidovány v závislosti na hrubém národním důchodu na osobu (gross national income per capita, nebo zkráceně GNI) z nejnovějších dostupných dat. Míry GNI jsou vyjádřeny v USD pomocí konverzních faktorů odvozených podle metody Atlas, která byla poprvé použita v roce 1989. Metodu Atlas používá World Bank ke klasifikaci příjmů, aby odrážela úroveň rozvoje dané země. Od konce 80. let došlo k výrazným změnám v rozdělení daných zemí do různých příjmových kategorií. Pouze 12 % zemí bylo v roce 2022 považováno za země „low-income“, tedy země s nízkými příjmy, což je pokles z 30 % v roce 1987. Jak se ekonomiky během této doby posunuly do vyšších kategorií, podíl zemí s nízkými příjmy v regionu subsaharské Afriky se snížil ze 74 % na 46 % v roce 2022, ve východní Asii a Tichomoří z 26 % na 3 % a v jižní Asii ze 100 % na 13 % (World Bank, 2023).

Jak je vidět v tabulce 1, nízkopříjmové ekonomiky definuje World Bank (2023) jako ty, které podle metody Atlas měly GNI per capita 1 135 USD nebo méně, ekonomiky s nižším středním příjmem jsou ty, které měly GNI per capita mezi 1 136 a 4 465 USD, ekonomiky s vyššími středními příjmy jsou ty, které měly GNI per capita mezi 4 466 a 13 845 USD, a vysokopříjmové ekonomiky jsou ty, které měly GNI per capita 13 845 USD nebo více. Podle posledních dostupných dat World Bank z roku 2022 tedy Nepál spadal do nižší střední skupiny s GNI per capita 1 340 USD metodou Atlas.

Tabulka 1: GNI

	Nízký příjem	Nižší střední příjem	Vyšší střední příjem	Vysoký příjem
Červenec 2023 - Červenec 2024 (nový)	<= 1,135	1,136 - 4,465	4,466 - 13,845	> 13,845
Červenec 2022 - Červenec 2023 (předchozí)	<= 1,085	1,086 - 4,255	4,256 - 13,205	> 13,205

Zdroj: World Bank (2023)

Rozvojové země obvykle spadají do prvních tří skupin příjmových (důchodových) kategorií (tj.nízké, nižší-střední, vyšší-střední). Hranice mezi kategoriemi nejsou však tvořeny přirozenými prahy, tedy země dvou navazujících kategorií (např. na horní hranici nižší kategorie a dolní hranici vyšší kategorie) nemají výrazně odlišné ekonomiky. Dělící linie příjmových kategorií se spíše zakládají na aktuální rozdělení zemí podle důchodu na osobu. Přístup World Bank, klasifikující země dle jediného kritéria důchodu na osobu, může být kritizován za přílišnou jednorozměrnost, nicméně World Bank sama tuto klasifikaci označuje pouze jako klasifikaci na základě úrovně důchodů nikoliv jako klasifikaci na základě míry rozvoje. Přestože samotná výše důchodu neměří celkovou úroveň rozvoje země, značí kapacitu země rozvoje dosáhnout a tím poskytuje hrubou aproximaci úrovně rozvoje. Oproti ukazatelům rozvoje mají také výhodu teoretického zázemí. Zatímco ukazatele ekonomické aktivity podkládá silná teorie, ukazatele rozvoje jsou často založeny na slabších teoretických konceptech, což se odráží v jisté arbitrárnosti při jejich měření (Nováček, 2014; 46-47).

3.1.1 Charakteristika podle Organizace spojených národů

Rozvojové země mohou být také klasifikovány a charakterizovány podle výše indexu lidského rozvoje (v angličtině Human Development Index, HDI), který byl zaveden Rozvojovým programem OSN v roce 1990. HDI slučuje tři samostatné aspekty, které zhodnocují lidský rozvoj – zdraví, životní úroveň a vzdělání. Všechny tři tyto aspekty jsou vyjádřeny jedním nebo dvěma ukazateli. Celkový index je vypočítán jako geometrický průměr tří dílčích indexů a státy jsou podle výsledné hodnoty dále seřazeny od hodnoty nejvyšší po hodnotu nejnižší. V roce 2021 se hodnoty lišily od 0,96 (Švýcarsko, Island, Norsko) po 0,39 (Čad, Sudán) (World Population Review, 2023). Po výpočtu indexu jsou následně státy přiřazeny k jedné ze čtyř kategorií – první značí velmi vysoký lidský rozvoj, druhá znamená vysoký lidský rozvoj, třetí značí střední lidský rozvoj, poslední značí nízký lidský rozvoj. V minulosti byly rozděleny státy do těchto skupin na základě absolutních prahů (např. hodnota HDI 0,900 a výše značila kategorii s velmi vysokým rozvojem), dnes Rozvojový program OSN rozděluje státy do kategorií relativně dle čtyř kvartilů hodnot HDI (státy s HDI vyšším než 75% jsou přiřazeny do kategorie s velmi vysokým rozvojem atd.) (Nováček, 2014). Obrázek 1 ukazuje úroveň HDI jednotlivých zemí ve světě.

Obrázek 1 HDI jednotlivých zemí

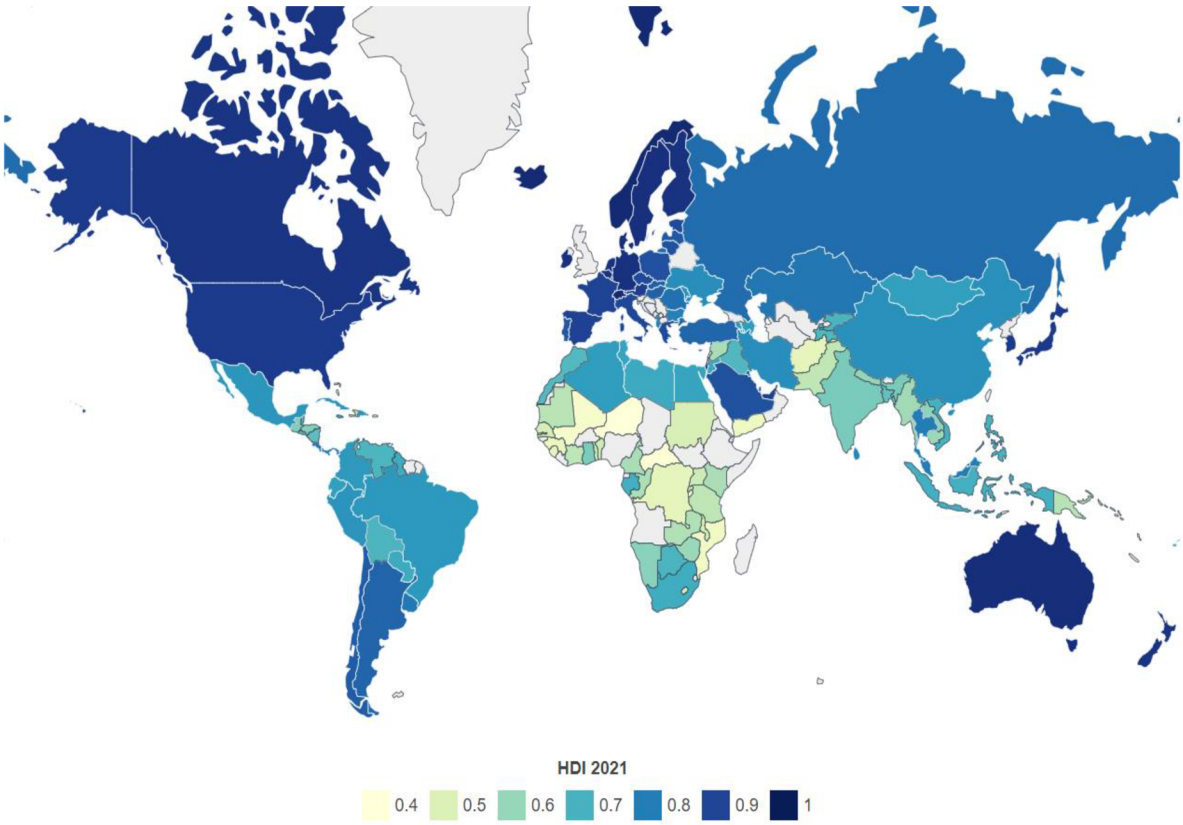

Zdroj: World Population Review (2023)

Od roku 1971 uznává OSN nejméně rozvinuté země (LDC) jako kategorii, do níž se řadí státy považované za vysoce znevýhodněné v procesu rozvoje, a to ze strukturálních, historických či také geografických důvodů. Za nejméně rozvinuté země se považují takové země, které čelí většímu riziku hlubší chudoby a setrvání v situaci nedostatečného rozvoje ve srovnání s jinými zeměmi, a rovněž se vyznačují zranitelností vůči vnějším ekonomickým otřesům, přírodním či člověkem zapříčiněným katastrofám a infekčním chorobám. Více než 75 % populace zemí v této kategorii žije v chudobě. V současnosti se do kategorie LDC řadí 45 zemí čelících vážným strukturálním překážkám růstu, jenž zahrnuje přibližně 880 milionů lidí, což činí přibližně 12 % světové populace. LDC představují méně než 2 % světového HDP a přibližně 1 % světového obchodu, přesto jako takové vyžadují nejvyšší stupeň pozornosti ze strany mezinárodního společenství (UNCTAD, 2023).

United Nations Conference on Trade and Development UNCTAD (2023) určuje následujícími třemi kritérii status nejméně rozvinutých zemí (LDC).:

- Hrubý národní příjem na obyvatele
- Index lidských zdrojů (HAI): Ukazatelé zdravotního stavu, školní docházky, ukazatele výživy a gramotnosti.
- Ekonomická a enviromentální zranitelnost (EVI): Ukazatelé přírodních a obchodně souvisejících šoků, fyzické a ekonomické expozice šokům.

Jednotlivé indexy určující úroveň lidských zdrojů a enviromentální zranitelnosti jsou znázorněny na obrázku 2

Obrázek 2 Grafické znázornění složek určujících LDC

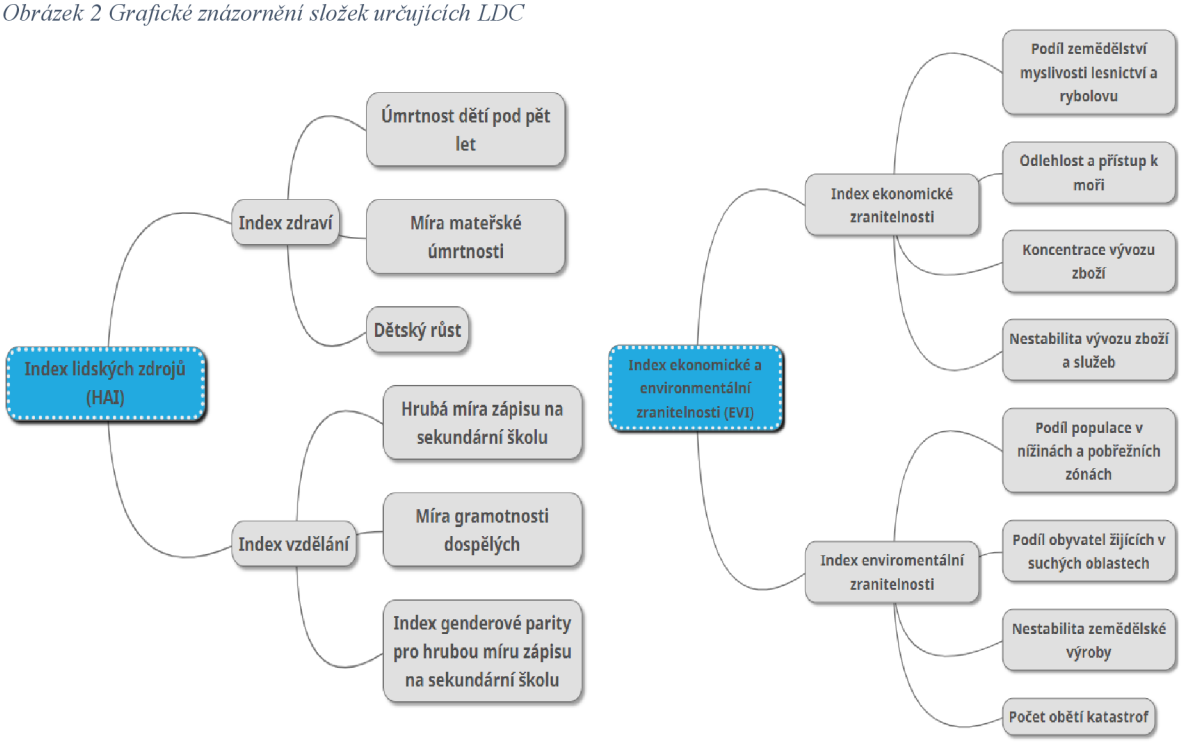

Zdroj: Vlastní zpracování

3.2 Rozvojové teorie

Je patrné, že země dosahují rozdílných ekonomických výsledků a disponují rozdílnou ekonomickou silou. Je tedy odůvodněné se ptát, jaké faktory mohou tyto rozdíly ovlivňovat a jakým způsobem se tyto rozdíly odrážejí v platných rozvojových teoriích. Následující kapitola nemá za cíl detailně charakterizovat všechny rozvojové teorie. Zaměřuje se pouze na vybrané.

3.2.1 Teorie lidského rozvoje

Lidský rozvoj je definován Rozvojovým programem OSN jako „proces rozšiřování možností volby lidí“. Vzdělanost, kvalitní životní úroveň, politická svoboda, zaručenost lidských práv, zdravý život či sebeúcta se považují za nejdůležitější z těchto možností (UNDP, 1997).
Teorie lidského rozvoje tvrdí, že hlavním cílem rozvojové politiky by mělo být rozšíření příležitostí vedoucí k smysluplnému a plnohodnotnému životu lidí, přičemž jako prostředek k tomuto rozšíření slouží ekonomický růst. Po zveřejnění první zprávy o lidském rozvoji UNDP v roce 1990 se cíle v této teorii dostaly do popředí (Stewart et al., 2018).

V první polovině 20. století v mnoha zemích převažoval hospodářský růst jako hlavní cíl a ukazatel pokroku země, nicméně se počátkem 60. let začaly objevovat výzvy neužívat HDP k tomuto účelu. Následně se v sedmdesátých a osmdesátých letech 20. století v globálních debatách týkajících se souvislostí mezi ekonomickým růstem a rozvojem uvažovalo o použití alternativních ukazatelů pokroku kladoucí větší důraz na zaměstnanost, následovanou redistribucí s růstem a na uspokojení základních lidských potřeb. Tyto debaty pomohly k přístupnosti k lidskému rozvoji zákládajícím si na rozšiřování bohatství života lidské populace, spíše než o pouhém bohatství ekonomiky, ve které lidé žijí. Tyto globální diskuze tedy stojí za zformulováním základů teorie lidského rozvoje (UNDP, 2015).
Human Development Report Office (UNDP, 2015) popisuje tři základní pilíře lidského rozvoje následovně:

- **Lidé**: lidský rozvoj je zaměřen spíše na zlepšování životní úrovně lidí, než na ekonomický růst a předpoklad, že tento růst automaticky povede k růstu životní úrovně. Růst příjmů je spíše klíčovým prostředkem v rámci rozvoje než cílem sám o sobě.
- **Příležitosti**: lidský rozvoj obnáší možnost větší svobody a dostatek příležitostí k plnohodnotnému životu, tj. možnost rozvíjet své schopnosti a šance tyto schopnosti využít. Jako příklad lze uvést vzdělání žen, které zvýší jejich dovednosti, avšak s odepřením přístupu k zaměstnání, nemají tyto dovednosti možnost využít.
- **Možnost volby**: lidský rozvoj umožňuje možnost většího výběru, tj. poskytování příležitostí lidem, nezaručuje že jsou tyto možnosti a příležitosti využívány, nelze tedy zaručit lidské štěstí a související vhodná rozhodnutí.

Níže uvedený diagram na obrázku 3 se zabývá aspekty, které jsou základní součástí lidského rozvoje, a aspekty, které jsou více kontextuální (pomáhají vytvářet podmínky, které umožňují zlepšovat lidskou životní úroveň) (UNDP, 2015).

Obrázek 3: Lidský rozvoj

Zdroj: UNDP, 2015

3.2.1.1 Index lidského rozvoje (HDI)

Jedním z nejpoužívanějších měřítek lidského rozvoje je HDI (human developement index), měřený Rozvojovým programem OSN. V tomto indexu jsou zahrnuty statistiky týkající se očekávané délky života, index vzdělání (vypočtený pomocí průměrného počtu let školní docházky a předpokládaných let školní docházky) a hrubý národní důchod na osobu. Přestože není tímto indexem možno zachytit všechny aspekty přispívající k lidskému rozvoji, je považován za standardizovaný způsob kvantifikace životní úrovně napříč zeměmi a komunitami. Vyšší úroveň HDI země je úměrná vyšší délce života, vyšší úrovni vzdělání a vyššímu hrubému národnímu důchodu HND (PPP) na osobu. Původ HDI lze nalézt ve výročních zprávách o lidském rozvoji, které vydává Úřad pro zprávy o lidském rozvoji Rozvojového programu UNDP. Tyto zprávy byly navrženy a zahájeny pákistánským ekonomem Mahbubem ul-Haqem v roce 1990. Účelem těchto zpráv je přesunout zaměření rozvojové ekonomiky od účetnictví národního důchodu k politikám zaměřeným na lidský rozvoj. Haq věřil, že je zapotřebí jednoduché složené měřítko lidského rozvoje k přesvědčení

veřejnosti, akademiků a politiků, že by měli hodnotit rozvoj nejen podle ekonomického pokroku, ale také podle zlepšení lidského blahobytu (Stanton, 2007).

Dne 4. listopadu 2010 byla ve výroční zprávě UNDP (2010) uveřejněna definice Indexu lidského rozvoje (HDI) spojením tří rozměrů:

- Dlouhý a zdravý život: Očekávaná délka života při narození
- Vzdělání: Průměrné roky školní docházky a očekávané roky školní docházky
- Důstojný životní standard: Hrubý národní příjem na obyvatele (paritou kupní síly v USD)

Obrázek 4 Index lidského rozvoje

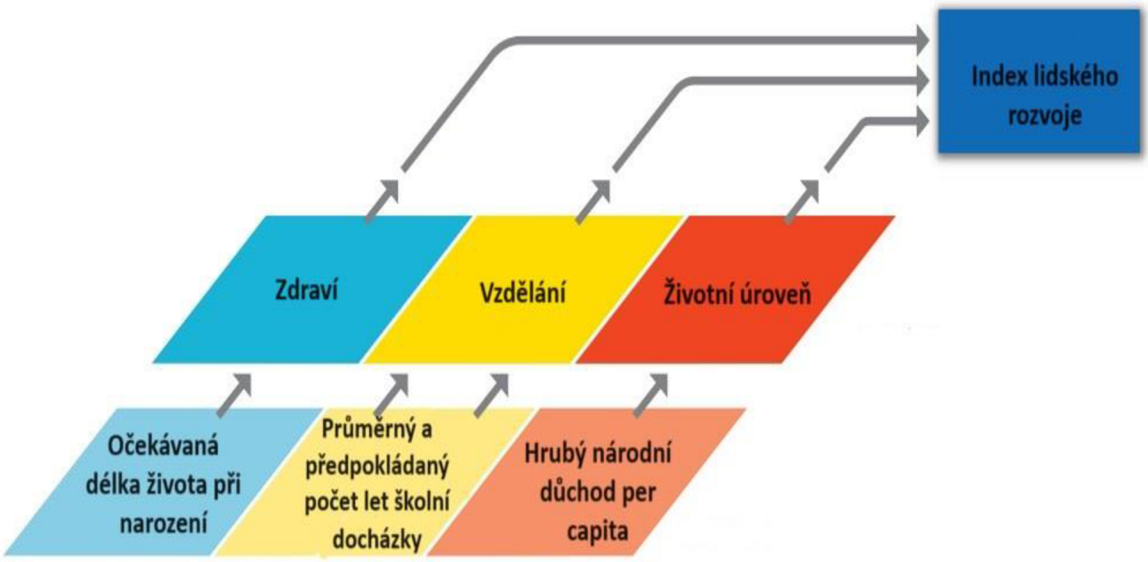

Zdroj: UNDP Human Developement Report, 2010

V roce 2010 začal také Program OSN pro rozvoj (UNDP, 2010) používat novou metodu k výpočtu HDI. Jsou použity následující tři indexy:

1. **Index délky života (LEI)** $= \frac{\text{LE} - 20}{85 - 20} = \frac{\text{LE} - 20}{65}$

   je roven 1, když očekávaná délka života při narození činí 85 let, a 0, když očekávaná délka života při narození činí 20 let. LE je v tomto vzorci očekávaná délka života při narození

2. **Index vzdělání (EI)** $= \frac{\mathrm{MYSI} + \mathrm{EYSI}}{2}$

Index průměrných let školní docházky (MYSI) $= \frac{\mathrm{MYS}}{15}$

Patnáct odpovídá maximální odhadované hodnotě tohoto ukazatele pro rok 2025. MYS v tomto vzorci znamená průměrné roky školní docházky (tj. roky, které osoba ve věku 25 let a více strávila ve formálním vzdělávání)

Index očekávaných let školní docházky (EYSI) $= \frac{\mathrm{EYS}}{18}$

Osmnáct je ekvivalentem získání magisterského titulu většinou zemí. EYS v tomto vzorci znamená Očekávané roky školní docházky (tj. celkový očekávaný počet let školní docházky pro děti mladší 18 let, včetně mladých mužů a žen ve věku 13-17 let)

3. **Index příjmu (II)** $= \frac{\ln(\mathrm{GNIpc}) - \ln(100)}{\ln(75,000) - \ln(100)} = \frac{\ln(\mathrm{GNIpc}) - \ln(100)}{\ln(750)}$

je roven 1, když hrubý národní příjem na obyvatele činí 75 000 USD a 0, když hrubý národní příjem na obyvatele činí 100 USD. GNI na hlavu v tomto vzorci znamená hrubý národní příjem na obyvatele za paritu kupní síly

Nakonec je HDI vyjádřeno geometrickým průměrem těchto tří normalizovaných indexů:

$\mathrm{HDI} = \sqrt[3]{\mathrm{LEI} \cdot \mathrm{EI} \cdot \mathrm{II}}.$

(UNDP, 2010)

3.2.2 Past pomalého růstu (Slow Growth Trap)

Pojmem „past pomalého růstu“ je označována situace, kdy ekonomika země zažívá dlouhá období pomalého nebo stagnujícího růstu, která jsou často doprovázená vysokou nezaměstnaností a nízkou produktivitou, čímž vzniká problém dosáhnout expanze ekonomiky, a to z důvodu různých strukturálních nebo systémových problémů (Kuttner, 1992). Faktory přispívající ke vzniku těchto strukturálních či systémových problémů mohou být demografické změny. Mezi takovéto změny patří například stárnoucí populace nebo klesající porodnost, jenž mohou vést jednak k dostupnosti menší pracovní síly, ale také i například ke snížené spotřebitelské poptávce, což značně omezuje hospodářský růst. Omezení hospodářského růstu napomáhá nízká produktivita způsobená například špatnou infrastrukturou, nedostatečnými investicemi do vzdělání a technologií, či neefektivní regulační rámce. Také malá pružnost trhu práce, která se vyznačuje přísnými předpisy pro

zaměstnanost nebo příliš velké překážky pro vstup nových podniků na trh, mohou bránit účinnému přidělování zdrojů a brzdit ekonomickou dynamiku.

Mezi další faktory vedoucí k vzniku problému expanze ekonomiky a prodloužení období pomalého růstu patří vnější faktory, do kterých se řadí globální ekonomický pokles, geopolitická nestabilita nebo také přírodní katastrofy (Lagarde, 2016).

Mann (2020) uvádí, že vymanit ekonomiku z pasti pomalého růstu může často vyžadovat komplexní politické reformy zaměřující se na úpravu základních strukturálních nedostatků a zvýšenou podporu investic, inovací i zvyšování produktivity v podnikání. Dále je nutné klást důraz na podporu větší integrace do globálních trhů, zlepšení vzdělávání, modernizaci infrastruktury, zefektivnění regulačních rámců i zlepšení přístupu k financování pro malé a střední podniky (MSP).

Dále Mann (2020) navrhuje možnost užití fiskální a monetární politiky ke stimulaci agregátní poptávky a k podpoře hospodářské obnovy, včetně cílených investic do infrastrukturních projektů, daňových pobídek pro obchodní investice, monetárního uvolnění ke snížení výpůjčních nákladů a sociálních záchranných sítí na ochranu zranitelného obyvatelstva.

Zdůrazňuje však také, že překonání pasti pomalého růstu může být náročné, jelikož je často nutno zvýšeného úsilí napříč mnoha oblastmi politiky, v nichž je také zapotřebí docílit trvalého politického závazku. Je třeba brát v potaz, že účinnost politických intervencí může být také limitována institucionálními slabinami, různými politickými překážkami a také vnějšími faktory, jenž se mohou vyskytovat mimo kontrolu tvůrců politik. K řešení pasti pomalého růstu jako takové je obvykle zapotřebí kombinace krátkodobých stimulačních opatření spolu s dlouhodobými strukturálními reformami k docílení podpory udržitelného hospodářského růstu a zlepšení životní úrovně v průběhu času (Mann, 2020).

3.2.3 Teorie závislosti (Dependency theory)

Podle teorie závislosti se zdroje přesouvají z „periferie“ nerozvinutých států do „center“ rozvinutých států, přičemž se rozvinuté státy obohacují na úkor těch méně rozvinutých. Podle teorie závislosti je způsob, jakým jsou chudé státy zahrnuty do „světového systému“, důsledkem toho, že bohaté státy více bohatnou, zatímco chudé státy chudnou (Ahiakpor, 1985).

Základy teorie závislostí lze nalézt ve dvou článcích napsaných v roce 1949 Hansem Singerem a Ralem Prebischem. V těchto článcích autoři uvádí, že obchodní podmínky mezi nerozvinutými a rozvinutými zeměmi se postupem času zhoršovaly, přičemž zaostalé státy

mohly nakupovat stále méně vyrobeného zboží od rozvinutých zemí výměnou za stálé množství surovin od méně rozvinutých zemí. Tento koncept se nazývá Prebisch-Singerova teze a slouží jako hlavní pilíř teorie závislosti. Prebisch dále podotkl, že pokud se nerozvinuté země mají vydat na cestu k soběstačnému růstu, musely by praktikovat nějakou formu obchodního protekcionismu. Dále tvrdil, že optimálním přístupem pro rozvojové země není exportně orientovaná industrializace, která se snaží urychlit proces industrializace země vývozem zboží, ve kterém má národ komparativní výhodu. Prebish se domníval, že industrializace substituce importu (ISI), která spočívá v nahrazování zahraničního dovozu domácí výrobou, je nejlepší strategií pro zaostalé země (Conway, Haynen, 2014). Zastánci radikální formy teorie závislosti, mezi které patří například Dos Santos, Andre Gunder Frank, Samir Amin a Immanuel Wallerstein, tvrdí, že vztahy závislosti nejen "utvářejí" vnitřní ekonomická a politická rozhodnutí a sociální strukturu; tyto faktory jsou ve velké míře "určovány" dominancí vnějších sil nebo vnitřních sil rozhodujících skupin, které z této situace těží. Odmítají tedy reformistickou a vývojovou cestu k rozvoji a tvrdí, že sociální revoluce je cestou k odstranění závislosti (Namkoong, 1999).

Andre Gunder Frank (1969) uvádí, že světový kapitalismus ovlivňuje ekonomický rozvoj rozvinutých zemí (tj. „center“), přičemž souběžně způsobuje ve větším rozsahu zaostalost nerozvinutých zemí (tj. „periferií“). Mezi regiony v rámci těchto periferií se rovněž může vyskytovat takovýto vzorec polarizace. Raději než jako související fáze růstu lze v tomto ohledu považovat rozvoj i zaostalost států jako součást kapitalistického ekonomického systému. Frank (1969) rovněž tvrdí, že řetězce metropolí a satelitů vybudované v zaostalých zemích jsou odpovědné za kompletní průnik kapitalistického systému do těchto míst. Z toho podle Franka vychází, že zaostalost zemí je důsledkem světového kapitalistického rozvoje, nikoliv důsledkem feudální struktury uvnitř společnosti v rámci periferií. Frank dále navrhuje možnost socialistické revoluce jako potencionálního řešení přetrvávající i rostoucí zaostalosti.

Ekonom Osvaldo Sunkel (1972) považuje zaostalost periferních zemí za následek zhoršujícího se mezinárodního obchodu, který je příčinou struktury mezinárodního obchodu upřednostňující export surovin z periferních zemí a dovoz následně vyrobeného zboží. Ve snaze ukázat, že rozvoj a zaostalost zemí jsou dvě strany přetrvávající v průběhu vývoje kapitalistického systému, Sunkel dále analyzuje vztah mezi vnitřními ekonomickými problémy a světovým ekonomickým systémem. Současně se zaměřuje na situaci, v níž rozpad v mezinárodním periferním systému vede k rozsáhlému vnitřnímu národnímu rozpadu

v těchto zemích. Sunkel pokračuje analýzou nadnárodních korporací vyrábějící spotřební zboží pro vyšší příjmové skupiny, které využívají kapitálově náročné technologie a tím mohou potencionálně deformovat místní ekonomiku. Sunkel 1972 popisuje závislost jako odraz „závislého státního kapitalismu“ a aktivity nadnárodních korporací. V těchto situacích získávají zahraniční firmy stále větší část vlastnictví a kontrolu nad zdroji a aktivitami, přičemž vládní aparát nejen poskytuje infrastrukturu nezbytnou pro jejich expanzi, ale také potlačuje rostoucí reakce a odpor k postupné denacionalizaci a prohlubující se nerovnosti (Namkoong, 1999; Conway, Haynen, 2014).

Sunkel 1972 jako řešení těchto problémů navrhuje tři reformní opatření:

- Agrární reformu
- Využití exportu na podporu industrializace
- Reorganizaci průmyslového sektoru od spotřebních požadavků privilegovaných menšin k základním potřebám široké společnosti.

(Namkoong, 1999).

3.2.4 Teorie udržitelného rozvoje

Od počátku Průmyslové revoluce se začala lidská populace prudce zvyšovat a s tímto růstem byl spojen i rozvoj produkce. Lidstvo začíná hojně využívat přírodní zdroje a postupně se zvyšuje i objem odpadů znečišťujících životní prostředí. Zachování globálních ekosystémů se stává stále obtížnějším kvůli rychlým a přetrvávajícím změnám v životním prostředí, jež jsou dopadem lidské produkce. Svět se potýká s horšícími se problémy například s nedostatkem potravin, energetickými krizemi a znečištěním životního prostředí, zesilující „ekologickou krizi“, zpomalujícím ekonomickým růstem a zvyšujícími se sociálními nepokoji. Tyto důsledky přinutily lidstvo přezkoumat své postavení v ekosystému a hledat nové cesty pro dlouhodobé přežití a pokračující rozvoj (Shi et al., 2019). Udržitelný rozvoj lidské společnosti má environmentální, materiální, ekologické, sociální, ekonomické, právní, kulturní, politické a psychologické dimenze, které vyžadují pozornost: lze ale očekávat, že některé formy udržitelného rozvoje budou pro člověka mnohem méně přijatelné než jiné. Existuje mnoho omezení společenského rozvoje. Je možné do určité míry tato omezení ovlivnit; většina je však neměnná (Bossel, 1999).

V tomto kontextu se objevil koncept udržitelného rozvoje, který se stal základní strategií pro řízení světových socioekonomických změn. Vzhledem k značným ekologickým dopadům v současnosti je nutné prozkoumat nástroje k zhodnocení udržitelného rozvoje (Ross, 2009).

Dosažení udržitelného rozvoje v lidské společnosti závisí na zásobě čtyř druhů kapitálu (může být rozlišováno i více) a jejich vztazích v určitém období: přírodní kapitál, výrobní kapitál, lidský kapitál a sociální kapitál. Pochopení vztahů mezi těmito typy kapitálů má důležitý dopad na to, jak interpretovat a hodnotit udržitelnost. V současné době se popisují tři hlavní interpretace vzájemné substituce mezi přírodním kapitálem a vyrobeným kapitálem: slabá, silná a absurdně silná udržitelnost. Slabá udržitelnost je pohled zaměřený na člověka a na tvrzení, že přírodní kapitál lze nahradit kapitálem vyrobeným. Slabá udržitelnost považuje za nejdůležitější celkové množství vyrobeného kapitálu. Dokud se tedy celkové množství kapitálu v procesu rozvoje zvyšuje, i přesto, že přírodní kapitál klesá do neobnovitelného stavu, je stále udržitelný. Silná udržitelnost je pohled zaměřený na přírodu a podporuje tvrzení, že přírodní kapitál hraje nezastupitelnou roli ve výrobě a spotřebě. Tento koncept je založen především na ekonomické teorii ustáleného stavu, která tvrdí, že vyrobený kapitál nelze duplikovat bez vstupu přírodního kapitálu. Proces rozvoje by proto neměl vyžadovat pouze navýšení celkového množství kapitálu, ale také racionalitu kapitálové struktury a nepřekračovat ekologické prahy. Ekonomický rozvoj by navíc neměl překročit přirozenou hranici. Absurdně silná udržitelnost nejen věří, že přírodní kapitál nelze nahradit kapitálem vyrobeným, ale také věří, že by mělo být eliminováno veškeré využívání ekosystémů. Ačkoli silná udržitelnost je koncept udržitelného rozvoje, který je preferovanější, slabá udržitelnost je stále běžná (Shi et al., 2019).

V roce 2015 přijala OSN návrh na několik globálních cílů udržitelného rozvoje, jako univerzální výzvu k akci s cílem ukončit chudobou, chránit planetu a zajistit, aby se do roku 2030 všichni lidé těšili míru a prosperitě. Tento návrh se skládá ze 17 cílů a 169 dílčích cílů, kterými se má v příštích 15 letech řídit všechny regiony, včetně rozvinutých a rozvojových zemí. Uznávají však, že akce v jedné oblasti ovlivní výsledky v jiných a že rozvoj musí vyvažovat sociální, ekonomickou a environmentální udržitelnost. Země se zavázaly upřednostňovat pokrok pro ty, kteří jsou nejvíce pozadu (United Nations, 2023).

3.2.5 Teorie fází ekonomického růstu podle Rostowa

Americký ekonom a politický teoretik Walt Whitman Rostow, je nejvíce známý díky svým pracím v oblasti ekonomického rozvoje. Vyvinul teorii nazvanou „Fáze ekonomického růstu“, která poskytuje rámec pro pochopení, jak národy postupují z fáze zaostalého rozvoje k současným industrializovaným ekonomikám. Rostow ve své knize z roku 1960 „Fáze ekonomického růstu: Nekomunistický manifest“ poprvé popsal svoji teorii. Podle Rostowovy

teze probíhá ekonomický rozvoj prostřednictvím fází, které se vyznačují konkrétními charakteristikami a činnostmi ekonomiky dané země.

Rostow (1990) popisuje pět fází rozvoje takto:

1. **Tradiční společnost**: Ekonomika je v této fázi převážně agrární a je založená na obživě. Zemědělství dominuje ekonomickým aktivitám s malou industrializací nebo technickým rozvojem. Populace je obvykle malá a pomalu roste.
2. **Předpoklady pro růst**: Ekonomika se během této fáze mění v důsledku věcí, jako je větší obchod, lepší infrastruktura a zavádění nových technologií. Tyto úpravy vytvářejí podmínky pro dlouhodobý ekonomický růst. Rostou také investice do institucí a vzdělávání.
3. **Růst**: Tuto fázi charakterizuje rychlá urbanizace, industrializace a technické průlomy. Klíčová odvětví, jako je výroba a doprava, zaznamenávají obrovský pokrok, protože růst se stává soběstačným. Růst dále urychlují investice s tím, jak se ujímá podnikatelská kultura.
4. **Cesta ke zralosti**: V tomto bodě se ekonomika diverzifikuje do nových odvětví, protože produktivita neustále roste. Inovace a technický pokrok se stávají samozřejmostí, což vede k trvalé ekonomické expanzi. Díky zvýšenému obchodu a investicím se národ více začlení do světové ekonomiky.
5. **Období spotřeby**: V této fázi existuje široká spotřeba produktů a služeb, vysoká úroveň bohatství a dobře rozvinutý průmysl služeb. Dochází k posunu směrem k výrobě luxusního zboží a zboží pro volný čas, protože společnost se zaměřuje na zvyšování kvality života (Rostow, 1990).

Kritici Rostowovy teorie tvrdili, že příliš zjednodušuje problematiku ekonomického rozvoje, ignoruje roli sociálních i politických faktorů a nebere v úvahu rozmanitost cest, kterými se mohou různé země ve svém rozvojovém procesu vydat. Andre Gunder Frank kritizoval Rostowovu teorii ekonomického růstu v různých spisech, jednu z jeho kritik lze nalézt v jeho knize s názvem "Capitalism and Underdevelopment in Latin America: Historical Studies of Chile and Brazil.". Frank (1967) v této knize nabízí komplexní analýzu rozvoje a zaostalosti Chile a Brazílie a kritizuje Rostowovu modernizační teorii, stejně jako další teorie, které podle něj nedokážou dostatečně vysvětlit realitu problémů, kterým rozvojové země čelí (Itagaki, 1963).

4 Historie Nepálu

Současný socioekonomický stav Nepálu je výrazně ovlivněn historickým vývojem ve sledované oblasti a vnějšími faktory, které jej formovaly. Z tohoto důvodu je nutné v rámci teoretických východisek zmínit kromě současného stavu i historický vývoj.

4.1.1 Středověká historie a dynastie Shah

Středověká historie bývá obvykle spojována s vládou dynastie Malla, která vládla v Nepálském údolí a okolních oblastech během 10.–18. století. Ačkoli většina králů Licchavi byli oddaní hinduisté, nevnucovali svým poddaným hinduistické sociální kodexy ani hodnoty. Mallaové však vnímali jednotu náboženství odlišně a vládce Mally Jaya Sthiti, který vládl kolem 1382–95, zavedl první právní a společenský kodex, který později silně ovlivnil současné hinduistické pricnipy (Wright, 2019). Během své 550leté vlády Mallové usilovně rozvíjeli náboženství a kulturu: byly postaveny četné chrámy a paláce s náměstími, dále byly zavedeny mnohé náboženské festivaly a kultrua byla silně podpořena rozvojem literatury, hudby a umění (Government of Nepal - Ministry Of Foreign Affairs, 2023).

Po smrti Yaksha Malla, posledního z vládců dynastie Malla, bylo Nepálské údolí rozděleno do tří království: Kathmandu (Kantipur), Bhaktapur (Bhadgaon) a Patan (Lalitpur). Přibližně v této době byl i zbytek centrálních Himalájí, jak ho známe dnes, rozdělen na 46 nezávislých království. Centrální Himaláje byly později sjednoceny pod vládou Prithvi Narayan Shah, který v roce 1743 zahájil ambiciózní dobyvatelskou kampaň s cílem dobýt celou horskou oblast, rozprostírající se od Bhútánu po Kašmír. Přestože dosáhli významného pokroku, další porážky ve válkách s Čínou a Tibetem (1788–92), sikhským státem v Paňdžábu (1809) a Britskou Indií (1814–16) zastavily expanzi a stanovily současné hranice země. Dynastie Shah poté vládla sjednocenému Nepálu v letech 1769 až do roku 2008 (Britannica, 2024)

4.1.2 Mezinárodní vztahy během vlády dynastie Shah

Po sjednocení království čelil Nepál významné hrozbě v důsledku britského dobytí Indie v 19. století a neměl jinou možnost než vyjednat s Brity dohodu, aby si zachoval nezávislost. V polovině 19. století se Jung Bahadur Rana stal prvním nepálským premiérem, který získal absolutní moc a odsunul královskou rodinu na druhořadou pozici. Královská rodina stále oficiálně vládla, nicméně reálná moc padla do rukou premiérům rodiny Rana. Jung Bahadur Rana zahájil dědičnou vládu premiérů, která trvala 104 let. Rodina Rana vyjednala po roce 1860 s Velkou Británií pravomoc nad územím v Terai, které Britská Indie obsadila po válce

v roce 1816 (Britannica, 2024). Jako součást této aliance nepálská vláda souhlasila s tím, že přijme britské vedení v zahraniční politice a Británie získala možnost náboru Nepálců z vysoce uznávaných vojenských jednotek Gurkha do britské armády. Britové na oplátku poskytli rodině Rana ochranu před domácími i zahraničními nepřáteli s určitou úrovní domácí autonomie. Nepál v tomto období zároveň úspěšně usiloval o zachování dobrých vztahů s Čínou a Tibetem, převážně z ekonomických důvodů (Government of Nepal - Ministry Of Foreign Affairs, 2023).

Když se britské vedení v roce 1947 stáhlo z Indie, vládnoucí rodina Rana ztratila podstatnou zahraniční podporu. Nepálská královská rodina v čele s králem Tribhuvanem, který vládl 1911-55 zahájila revoluci v listopadu 1950. Podpůrci královské rodiny byly většinou skupiny Nepálců žijící v Indii, které podstupovaly politické učení v indickém nacionalistickém hnutí. S významnou diplomatickou podporou z Nového Dillí souhlasil král Tribhuvan s dohodou s rodinou Rana, která obnovila autoritu koruny a dala revolučním silám vedeným stranou Nepálský kongres, důležitou roli ve vládě (Whelpton, 2005).

4.1.3 Novodobé dějiny

Na počátku 50.let byly krátce před dosazením krále Tribhuvana k moci rozvinuty diplomatické a obchodní vztahy s Indií na základě předchozí významné politické podpory. První smlouva Nepálu o obchodu s Indií (Treaty of Peace and Friendship) byla podepsána dne 31. července 1950 a platí dodnes. Tato smlouva umožňuje úzký vztah a spolupráci v otázkách obrany a zahraniční politiky. Státním příslušníkům jedné země na území druhé země budou umožněna stejná privilegia ve věci pohybu, zaměstnání, pobytu, vlastnictví majetku, účasti na obchodu a dalších privilegií obdobného charakteru (Government of India - Ministry of External Affairs, 2023).

Ačkoli byla smlouva zpočátku silně podporována jak vládci Rana, tak Indickou vládou, setkala se s zvýšeným odporem nepálských občanů, kteří v ní viděli zásah do své suverenity a nevítané rozšíření indického vlivu. V roce 1952 zintenzivnily Indie i režim Rana vojenskou a zpravodajskou spolupráci po neúspěšném pokusu Komunistické strany, která byla podporována čínskou vládou, svrhnout vládu Rana, Indie vyslala do Nepálu vojenskou misi, kterou levicoví Nepálci považovali za nepřiměřené rozšíření indického vlivu v Nepálu. Na konci 50. a 60. let, po nástupu demokracie v Nepálu, došlo ke zlepšení politických vztahů mezi Nepálem a Čínou a naopak k zhoršení politických vztahů s Indií. Nepál donutil indickou vojenskou misi opustit území Nepálu a oba národy začaly ignorovat ustanovení smlouvy

i přes její stálou platnost (Thapliyal, 2012).

Po deseti letech sporů o moc mezi králem a vládou, zrušil král Mahendra (vládl v letech 1955–1972) v roce 1960 demokratický systém a v Nepálu nastala vláda „bezstranického" pančajatského systému. Jednalo se o specifický politický systém v Nepálu, který veškerou vládní moc, včetně moci nad vládou a parlamentem, podřídil výhradní autoritě krále, čímž se z Nepálu stala absolutní monarchie. Politické strany byly zakázány a politici uvězněni nebo vyhoštěni. Přestože pančajatský systém přispíval k modernizaci země, zaváděl reformy a rozvíjel infrastrukturu, omezoval svobodu a zavedl silnou cenzuru (Britannica, 2023).

V roce 1981 vešla v platnost první oficiální obchodní dohoda mezi Nepálem a Čínou. Tato dohoda umožňovala využívat řadu obchodních cest pro přepravu zboží mezi oběma zeměmi. V roce 1990 Lidové hnutí donutilo krále Birendru (vládl v letech 1972–2001) přijmout ústavní reformy a nastolit demokracii. V květnu 1991 se v Nepálu konaly první parlamentní volby, nicméně několik let poté v roce 1996 zahájila Maoistická strana násilnou snahou nahradit královský parlamentní systém lidovou republikou (Jull, 2006) To vedlo k dlouhé nepálské občanské válce s více než 16 000 mrtvými. Po smrti krále i korunního prince při masakru v královském paláci zdědil v roce 2001 trůn bratr krále Birendry, král Gyanendra a následně převzal plnou výkonnou moc s cílem potlačit samotné maoistické povstání. Během své vlády král Gyanendra nastolil absolutní moc královské rodině tím, že odvolal zvolený parlament.V dubnu 2006 bylo společně demokratickými stranami zahájeno další Lidové hnutí, což vedlo k 19-ti dennímu zákazu vycházení. Nakonec se král Gyanendra vzdal své moci a parlament byl obnoven. Dne 21. listopadu 2006 podepsali premiér Girija Prasad Koirala a maoistický předseda Prachanda Komplexní mírovou dohodu (CPA), zavazující se k demokracii a míru pro pokrok země a lidu (Hutt, 2004).

Volby do Ústavodárného shromáždění se konaly 10. dubna 2008. Dne 28. května 2008, nově zvolené ústavodárné shromáždění prohlásilo Nepál za Federální demokratickou republiku a zrušilo 240 let starou královskou monarchii. Po této změně Nepál čelil desetiletí nestability a vnitřních sporů, během kterých proběhly dvě volby do ústavního shromáždění. V dubnu 2015 zasáhlo Nepál ničivé zemětřesení o síle 7,8 stupně a způsobilo obrovské ztráty na životech, infrastruktuře a majetku. Většina horských okresů včetně údolí Káthmándú byla značně zdevastována. Tato zkušenost vyvolala mezi politickými stranami pocit naléhavosti urychlit sepsání ústavy tak, aby politický proces dospěl ke smysluplnému závěru a země se mohla plně soustředit na rekonstrukci po katastrofě. Nová ústava Nepálu byla vyhlášena drtivou většinou hlasů členů dne 20. září 2015 a podle ustanovení této ústavy úspěšně

proběhly volby nového prezidenta, premiérů a některých dalších státních funkcí. (Government of Nepal - Ministry Of Foreign Affairs, 2023)

4.1.4 Hrubý národní důchod Nepálu

Pojem hrubý národní důchod (HND) představuje součet hrubého domácího produktu (HDP) země s čistým příjmem ze zahraničí (který může být kladný nebo záporný). Jedná se o hodnotu, která je vyprodukovaná ekonomikou země v daném roce, a to bez ohledu na to, zda je zdrojem vytvořené hodnoty domácí produkce či příjmy ze zahraničí. HND země se bude výrazně lišit od jejího HDP, úměrně tomu, zda má země velké příjmy či výdaje ze zahraničí. Tyto zahraniční příjmy mohou zahrnovat zisky, náhrady zaměstnancům, příjmy z majetku nebo i daně. Výraznou odlišnost HNP od HDP lze pozorovat například v zemi, kde působí mnoho zahraničních podniků. V této zemi je HND mnohem menší než HDP z důvodu započítávání zisků zahraničních podniků do HND země, nikoliv však do HDP. Z tohoto důvodu je u takovýchto zemí s velkými zahraničními zisky a výdaji HND považováno za lepší měřítko ekonomického blahobytu než HDP (Bondarenko, 2024).

Před vytvořením indexu lidského rozvoje (HDI) byla úroveň rozvoje země obvykle měřena pomocí ekonomických statistik, zejména HND. Organizace spojených národů se však domnívala, že samotná ekonomická opatření jsou pro hodnocení vývoje nedostatečná, protože ne vždy odrážejí kvalitu života průměrných občanů dané země. V roce 1990 tak zavedl HDI, aby zohlednil další faktory a poskytl komplexnější hodnocení lidského rozvoje (Bondarenko, 2024).

Graf 1 a 2 ukazují HND Nepálu v běžných cenách z dostupných dat World Bank.

Graf 1 HND Nepálu v paritě kupní síly

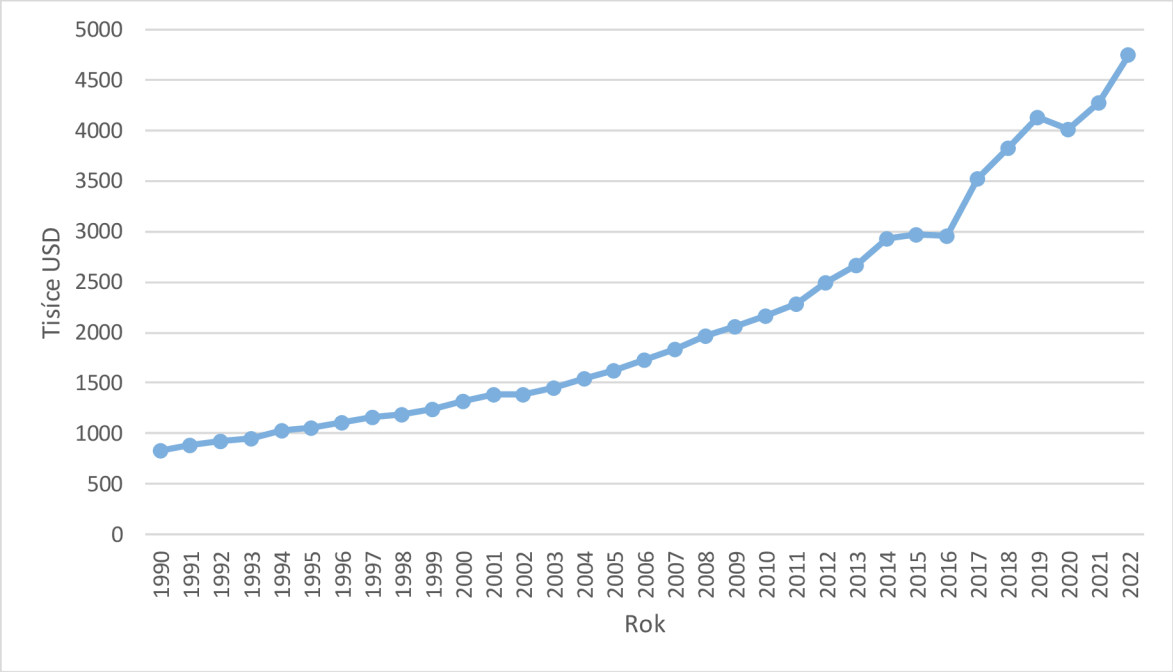

Zdroj: Vlastní zpracování na základě dat World Bank 2024

Ve fiskálním roce 2021/2022 se v Nepálu HND na obyvatele zvýšil o 41.6 USD číslo ve srovnání s fiskálním rokem 2020/2021, ve kterém činilo HND na obyvatele (v běžných cenách) 1 246 USD.

Graf 2: HND Nepálu per capita (v běžných cenách USD)

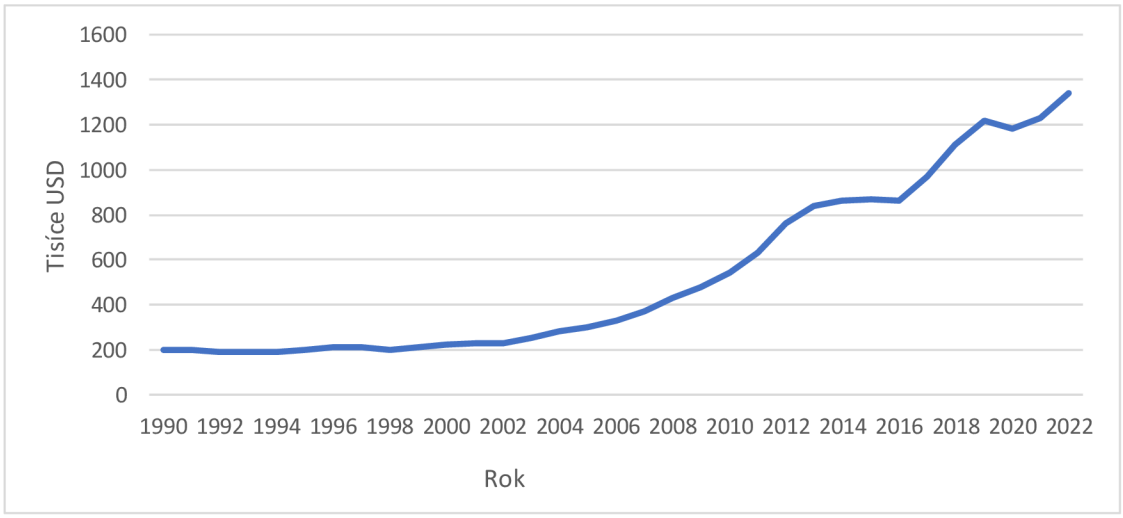

Zdroj: Vlastní zpracování na základě dat World Bank 2024

5 Socioekonomický profil Nepálu

Nepál je asijská vnitrozemská země ležící na jižních svazích himálajských horských pásem mezi Indií na východě, jihu a západě, a Tibetskou autonomní oblastí Číny na severu. Má rozmanitou geografii, včetně úrodných plání, subalpínských zalesněných kopců a osmi z deseti nejvyšších hor světa, včetně Mount Everestu, nejvyššího bodu na Zemi. Káthmándú je hlavní a největší město země.

Nepál je multietnický, mnohojazyčný, multináboženský a multikulturní stát s počtem obyvatel téměř 31 milionů (World Bank, 2023). Jeho oficiální jazyk je nepálština a jeho území je zhruba 147 516 km². Umístěný mezi dvěma ekonomicky silnými zeměmi, Indií a Čínou, Nepál usiluje o rovnováhu ve své zahraniční politice mezi těmito dvěma zeměmi ve snaze udržet si nezávislost.

Klíčovým faktorem, který přispívá ke geopolitické důležitosti této země, je schopnost Nepálu zamezit Číně přístup k bohaté Gangské nížině, která oplývá úrodnou půdou a nerostným bohatstvím. V posledních letech byla poskytnuta Nepálu ekonomická pomoc od mnoha zemí, včetně Indie, Číny, ale i od Spojených států, Kanady, Spojeného království, Japonska, Dánska, Německa, a Švýcarska. Rozsah této zahraniční pomoci byl do značné míry ovlivněn strategickou pozicí mezi jeho značně většími sousedy (Dhakal, Burgess, 2021)

Nepál tvoří sedm provincií (nepálsky „Pradesh“), které vznikly po přijetí nové nepálské ústavy dne 20. září 2015 (Obrázek 5). Pojmenování provincie a sídla místní vlády, správního hlavního města, je svěřeno příslušnému provinčnímu parlamentu. Dvě ze sedmi provincií mají stále své dočasné názvy, provincie č. 1 (Koshi) a provincie č. 2 (Madhesh) (Nations Online, 2023).

Obrázek 5 Provincie Nepálu

Zdroj: Nations Online 2023

I přes zahraniční pomoc, je ekonomika Nepálu stále jednou z nejméně rozvinutých ekonomik světa a v žebříčku indexu lidského rozvoje OSN obsazuje 146. místo z 193 zemí celkem. Hodnota Indexu lidského rozvoje této země v roce 2023 mírně poklesla z 0,604 na 0,602 v důsledku trvající turbulence způsobené pandemií COVID-19. Dva významné aspekty rozvoje, genderová nerovnost a korupce, umisťují Nepál na 113. a 110. místo na světovém žebříčku v těchto dvou kritériích (Transparency International, 2023; UNDP, 2022). Zemědělství je hlavní ekonomickou činností Nepálu, zaměstnává asi 66 % populace a poskytuje 31,7 % HDP. Pouze asi 20 % celkové plochy je obdělávatelných; dalších 40,7 % je zalesněno (tj. pokryto křovinami, pastvinami a lesem); většina zbytku je hornatá. Ovoce a zelenina, stejně jako rýže a pšenice jsou hlavními potravinářskými plodinami. Nížinný region Terai produkuje zemědělský přebytek, jehož část zásobuje horské oblasti s nedostatkem potravin (FAO, 2023). Graf 3 ukazuje, že HDP na osobu v Nepálu prudce vzrostlo od roku 2009 kdy činilo 475.6 USD na osobu na 1336.5 USD v roce 2022.

Graf 3HDP na osobu v US$

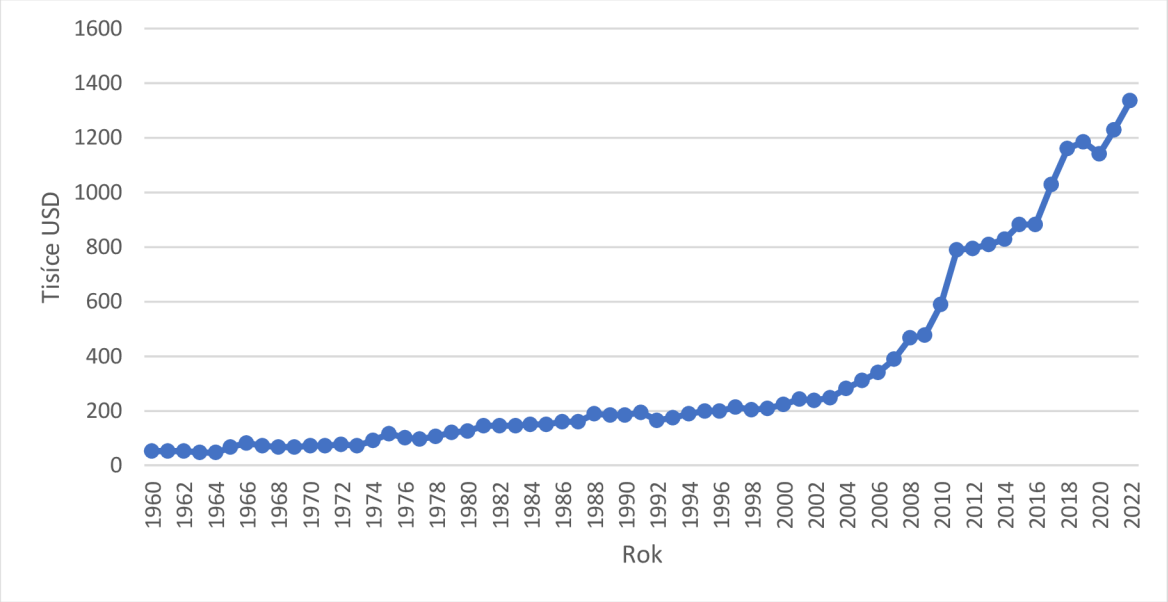

Zdroj: Vlastní zpracování na základě dat World Bank 2024

Data z roku 2019 ukazují, že přibližně 17,4 % nepálské populace trpí zásadními finančními problémy a to i přes kontinuální snahu nepálské vlády přeměněnit Nepál na federální sekulární republiku a tím snížit chudobu nepálské populace (založeno na multidimenzionálním indexu chudoby). Jednou z novodobých příčin může být také pandemie COVID-19, jenž narušila pro Nepál velmi důležitý turismus, zvýšila ceny nezbytně potřebného zboží, zapříčinila ztrátu zaměstnání mnoha Nepálců a znemožnila odjezd Nepálců do zahraničí a přísun remitencí. Avšak i před pandemií více než 8,1 milionů Nepálců žilo v chudobě.

Nedostatek těžby z přírodních zdrojů, špatně rozvinuté dopravní a transportní sítě, izolace geografickou polohou, závažný nedostatek kvalifikované pracovní síly a politická nestabilita značně komplikují zlepšení ekonomické situace. Je zde také velká nerovnoměrnost v distribuci příjmů. Více než 65% pracovní síly připadá na zemědělství. Mnoho nepálských zemědělců je však nuceno vyhledávat sezónní práce v Indii z důvodu nedostatečných příjmů. Zemědělství představuje 21.3 % HDP. Průmysl, především textilní, představuje 11.7 %. Sektor služeb, hlavně turismus, přispěl nejvíce v roce 2021 a to 52 %, což následovalo po krocích, které podnikla nepálská vláda k znovuotevření země pro turisty po pandemii COVID-19, včetně zrušení nutnosti karantény po příjezdu (pro plně očkované) (Harts et al., 2023).

Jak bylo již zmíněno, oficiálním jazykem Nepálu je nepálština, nicméně ústava stanovuje, že každé nepálské provincii je povoleno zvolit si jeden či více dalších úředních pracovních jazyků. Jak je vidět na obrázku 6 údaje z celostátního sčítání lidu z roku 2011 uvádí 123 jazyků, které se v Nepálu vyskytují a používají se jako mateřské jazyky, přičemž nepálsky jako mateřským jazykem hovoří pouze necelých 45 % obyvatel a necelých 33 % obyvatel uvedlo nepálštinu jako jejich sekundární jazyk. Většina těchto jazyků se řadí do indoárijských a čínsko-tibetských jazykových rodin. Tato variabilita úzce souvisí s historií Nepálu, který tvořil konglomeraci různých skupin národů s různými kulturami a jazyky. Mimo jiné, hraje v této pestrosti roli také jeho velice rozmanitá topografie, od vysokých nadmořských výšek hor a kopců po ploché pláně Tarai, což přispělo k distancování skupin obyvatel a následně tvorbě mnohých dialektů a odlišných jazyků (Yadava, 2014).

Obrázek 6 Mateřské jazyky jednotlivých provincií Nepálu

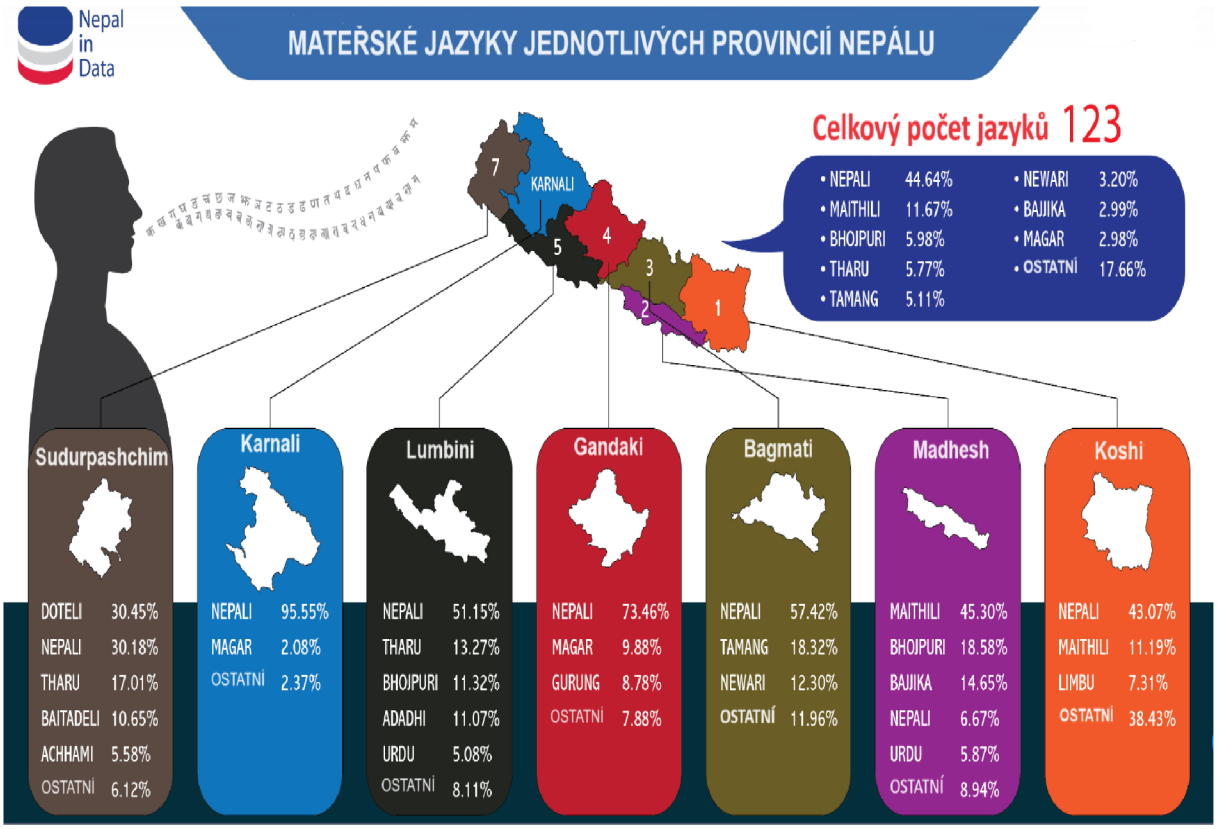

Zdroj: Nepal in Data 2018

I přes pestrou škálu jazyků, slouží stále nepálština jako hlavní úřední jazyk ve vzdělávání, správě, médiích, soudech a publikacích. Je tedy v podstatě považována za „lingua franca“ tedy jazyk systematicky a kontinuálně používaný k umožnění komunikace mezi skupinami lidí, kteří nesdílejí stejný mateřský jazyk nebo dialekt (Britannica, 2024).

Přispívajícím faktorem k upevnění úředního statusu nepálštiny přispělo dne 31. srpna 1992 schválení návrhu zákona indickým parlamentem, kterým se změnil Osmý plán k ústavě Indie, a v němž byla nepálština prohlášena za jazyk s oficiálním statusem v Indii. Nepálština má tedy oficiální status v indické provincii Sikkim a v Gorkhalandské územní správě Západního Bengálska. Nepálština má také značný počet mluvících v provinciích Arunáčalpradéš, Ásam, Himáčalpradéš, Manipur, Meghalaya, Mizoram a Uttarakhand (Nepalilanguage, 2016). V tabulce 2 lze vidět počty a procenta nepálsky mluvících obyvatel na území Indie. Data jsou získána z indického sčítaní lidu z roku 2011. Novější data stále nejsou k dispozici, jelikož sčítání, které bylo naplánované na rok 2021, bylo odloženo kvůli komplikacím s pandemií (BBC, 2023).

Důsledkem toho, že je nepálština používána jako hlavní úřední jazyk Nepálu, i přes rozsáhlou škálu používaných jazyků na jeho území, je však možné identifikovat určitou limitaci a diskriminaci Nepálců, kteří se nepálsky dostatečně nedohovoří. Tato skutečnost ovlivňuje například vzdělání, podnikání, obchodní vztahy, politiku, infrastrukturu, ale také kulturní a náboženskou identitu, což může vést k prohloubení sociálních disparit (Bhattarai, 2004; Gautam & Poudel, 2022)

Tabulka 2: Nepálsky mluvící obyvatelé v provinciích Indie

Provincie	Nepálsky mluvící obyvatelé v Indii (podle sčítání lidu 2011)	Růst (od sčítání lidu 2001)
Západní Bengal	1,155,375	12.97%
Assam	596,210	5.56%
Sikkim	382,200	12.87%
Uttarakhand	106,399	16.86%
Arunachal Pradesh	95,317	0.42%
Hinachal Pradesh	89,508	27.37%
Maharashtra	75,683	19.22%
Manipur	63,756	38.61%
Meghalaya	54,716	4.91%
Nagaland	43,481	27.06%
Mizoram	8,994	0.51%

Zdroj: Vlastní zpracování na základě dat z Indian census 2011 a 2001

5.1.1 Délka života

V roce 1960 byla průměrná délka života v Nepálu poměrně nízká (asi 39 let) převážně kvůli vysoké dětské úmrtnosti a vysoké celkové úmrtnosti. Neustálé snižování kojenecké úmrtnosti však vedlo ke zvýšení průměrné délky života nepálských novorozenců. V důsledku toho se během druhé poloviny 20. století prodloužila očekávaná průměrná délka života v Nepálu z 39 na 60 let. Na grafu 4 je patrné, že nyní podle posledních dat z roku 2021 se očekává kolem 70 let. Jinými slovy, nepálské dítě narozené v roce 2021 má očekávanou délku života o více než 40 let delší než dítě narozené o 65 let dříve. K tomuto zlepšení přispěly pokroky ve zdravotnictví, přístup k antibiotikům a zlepšená výživa během dvacátého století. V Nepálu je rodina jako sociální instituce hlavním zdrojem podpory a péče o své starší členy, pomáhá jim s každodenními činnostmi a poskytuje jim všechny druhy podpory.

Nejnovější odhady ukazují, že celková míra porodnosti Nepálu je pod nahrazující úrovní, což je úroveň plodnosti, při které se populace přesně nahrazuje z jedné generace na druhou. (Chalise, 2023 Craig, 1994). Růst průměrné délky života je také důsledkem dramaticky klesající míry porodnosti v Nepálu, která je nyní podle posledních dat World bank z roku 2021 pouhé dva porody na jednu ženu – což je pokles z 5.2 v roce 1990 (World Bank, 2024). Je to zřejmě proto, že lidé mívají méně dětí, když mají vyšší požadavky na úroveň života a menší počet porodů znamená méně úmrtí (Parker, 2011).

Graf 4: Očekávaná délka života při narození v Nepálu, celkem (roky)

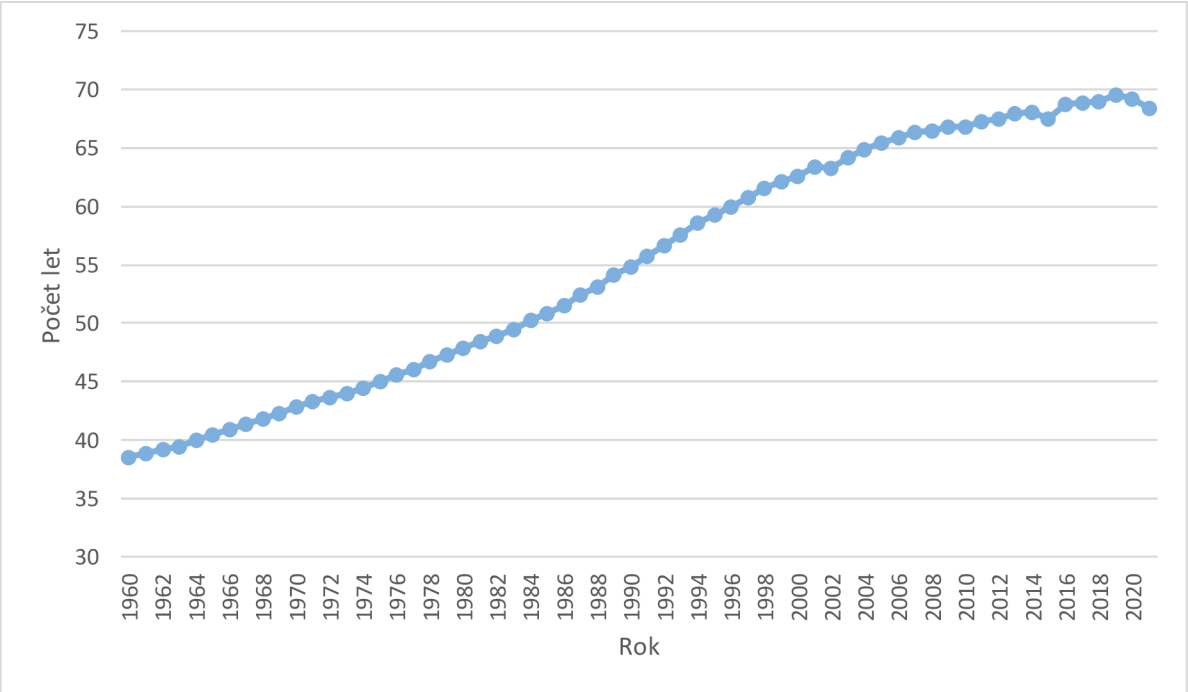

Zdroj: Vlastní zpracování na základě dat World Bank 2023

V posledních dvou dekádách si Nepálci mohou díky nárůstu příjmu na hlavu kupovat zdravější jídlo a dovolit si lékařskou péči. To vše znamená, že podíl starších lidí v zemi vzrostl. Po roce 1990 vyčlenil Nepál pouze 19,2 procenta svého rozpočtu na vzdělávání a 7,21 procenta svého rozpočtu na zdravotnictví. Dnes tato čísla vzrostla na 25,5 a 13 procent. Zvýšení rozpočtu na zdravotnictví umožnilo zemi snížit počet úmrtí způsobených nemocemi, jako je průjem, tuberkulóza a zápal plic (Nepali Times, 2015).

Vzhledem k tomu, že podíl starších lidí v Nepálu roste a migrace mladší populace se rychle zvyšuje, nepálští starší lidé mohou čelit některým problémům s tradičním systémem péče. Prodlužující se délka života je také spojena s nárůstem různých typů onemocnění v pozdějších letech života. Různé studie z Nepálu ukazují, že nepálští starší lidé mají problémy s osamělostí, depresí, poruchou spánku, funkčním postižením a trpí různými chronickými nemocemi. Různé typy zdravotních problémů jsou spojeny se vzrůstající tendencí funkčních omezení v činnostech každodenního života, což jednoznačně zvýší pečovatelskou zátěž starších lidí. Na druhou stranu se začíná měnit i tradiční životní systém nepálských seniorů. Životní uspořádání seniorů v Nepálu závisí na míře jejich podpory, zejména dostupnost péče ze strany manžela nebo manželky nebo dítěte může být zásadní pro blaho velmi starých nebo starších osob. Starší lidé jsou závislí na svých dětech, zejména synech, co se týče podpory a bezpečí ve stáří v Nepálu (Chalise, 2023).

Celosvětově se naděje dožití při narození (v letech) zlepšila o 6,52 let z 66,8 let v roce 2000 na 73,3 let v roce 2019.

Tabulka 3 ukazuje nejčastější příčiny úmrtí v Nepálu podle dat WHO (2019).

Tabulka 3: Příčiny úmrtí

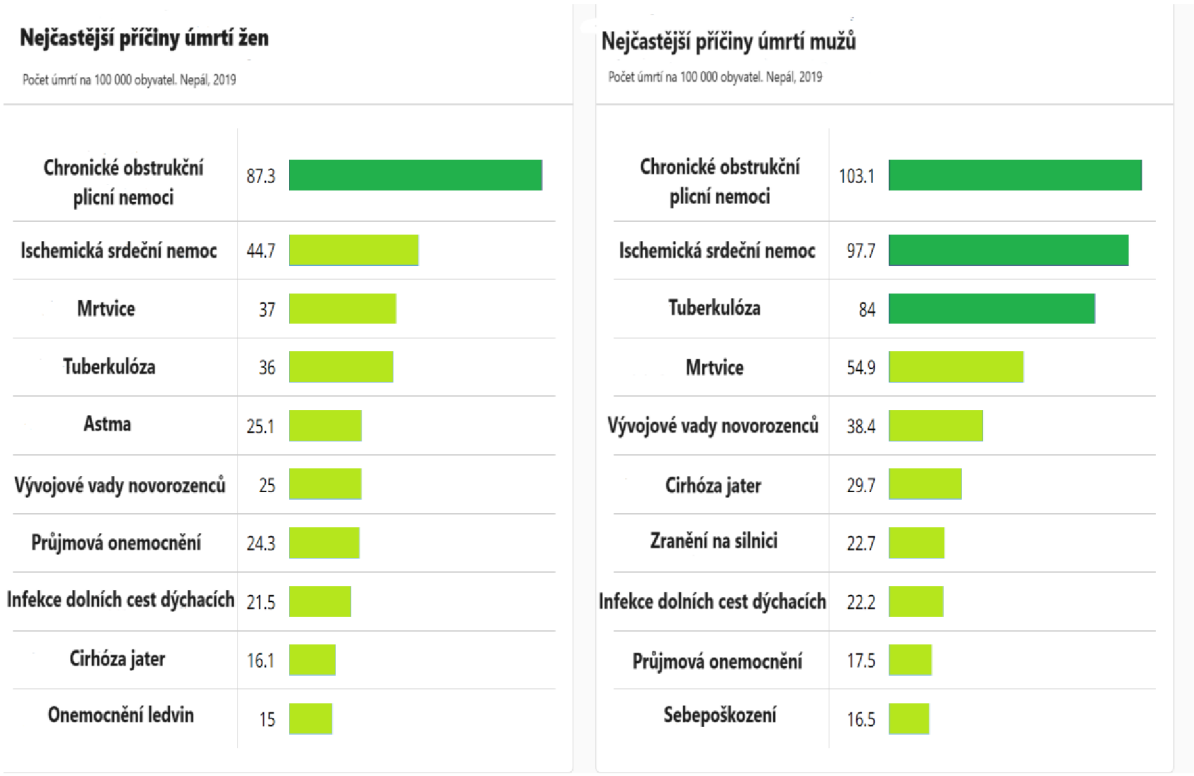

Zdroj: Vlastní zpracování podle dat WHO 2019

Pro porovnání lze uvést očekávanou délku života Číny, kde se délka života při narození prodloužila o 6.4 let, tj. z 71,6 let v roce 2000 na 78 let v roce 2021 (World Bank, 2024), což ukazuje, že Čína zaznamenala v posledních několika desetiletích značné prodloužení délky života jejího obyvatelstva. Příčinou růstu délky života v Číně jsou uváděny různé faktory, do kterých patří pokrok zdravotnictví, zlepšení životní úrovně a preventivní protiepidemická opatření. Tyto faktory jsou spojeny s rychlým hospodářským rozvojem Číny ve druhé polovině 20. století, při níž zavedla Čína různé reformy zdravotnictví, které vedly k lepšímu přístupu k lékařským službám a zlepšení infrastruktury veřejného zdraví. Očekávanou délku života mohou také ovlivnit další faktory, které mohou být mezi sebou úzce propojeny, včetně kvality zdravotní péče, ekonomických podmínek, volby životního stylu a opatření v oblasti veřejného zdraví (UNDP, 2019 WHO, 2019).

Prodloužení délky života je patrné i v Indii, kde se očekávaná délka života posunula o 5.6 let, tj. z 62,1 let v roce 2000 na 67.7 let v roce 2022. Podobně jako v Číně byla průměrná délka života v Indii ovlivněna faktory jako je pokrok ve zdravotnictví, ekonomický rozvoj a iniciativa v oblasti veřejného zdraví, vyznačující se zvýšeným přístupem k lékařským

službám, zlepšenými očkovacími programy a protiepidemickými opatřeními. Země také zaznamenala pokrok v oblastech hygieny a výživy (UNDP, 2024 WHO,2019).

Důležité je však zmínit, že očekávaná průměrná délka života se může lišit v různých regionech napříč Indií, Čínou i Nepálem, a to právě díky přístupnosti k výše zmíněným faktorům, jako je kvalita zdravotnictví, zdravotnická infrastruktura, protiepidemická opatření, ale s tím také související vzdělání a obecně socioekonomický status.

5.1.2 Stárnutí obyvatelstva

Tabulka 4 ukazuje trendy plodnosti, úmrtnosti a průměrné délky života v Nepálu od roku 1952 do roku 2021. Porodnost, celková plodnost, úmrtnost a kojenecká úmrtnost rychle klesají. Za posledních 70 let se porodnost snížila ze 45,0 na 20,0 živě narozených na tisíc obyvatel. Úmrtnost se snížila z 36,7 na 6,3 na tisíc obyvatel. Kojenecká úmrtnost se také rychle snížila z 250 na přibližně 23 na tisíc živě narozených dětí za rok. Také velikost rodiny Nepálců se za posledních 70 let snížila z 5,4 na 4,4, tj. o jednoho člena. Očekávaná délka života Nepálců byla v roce 1952 kolem 27 - 28 let, která se v roce 2021 zvýšila na téměř 72 let. Ukazuje to, že průměrná délka života Nepálců se za posledních 70 let zvýšila o 42 let. Jinými slovy, Nepálci prodlužují délku života o 2 roky každých 3,5 roku. Pokud se analyzuje poslední očekávaná délka života z let 1991-2021, za posledních 30 let se zvýšila o téměř 18 let (Chalise, 2023).

Tabulka 4: Průměrná délka života

Rok	Porodnost	Plodnost	Úmrtnost	Kojenecká úmrtnost	Počet členů rodiny	Průměrná délka života	
						Muž	Žena
1952	45	-	36.7	250	5.4	27.1	28.5
1961	47	-	27	-	5.3	37	39.9
1971	43	6.3	21.4	-	5.5	42.1	40
1981	44	6.3	13.5	117	5.8	50.9	48.1
1991	41.6	5.6	13.3	97	5.6	55	53.5
2001	34	4.1	10.3	64	5.4	60.8	61
2011	24	2.5	7.3	40.5	4.9	66.6	67.9
2021	20	1.8	6.3	23	4.4	71	73

Zdroj: Chalise, 2023

Tabulka 5 ukazuje trend růstu populace a tempo růstu starších lidí za posledních 70 let v Nepálu. Počet obyvatel a starších lidí se neustále zvyšuje. Celková velikost populace se zvýšila o 253 % a počet starších lidí vzrostl o 627 %.

Tabulka 5: Trend růstu populace a tempo růstu starších lidí

Rok	Populace		Míra růstu populace		% obyvatel nad 60 let
	Celková	Obyvatelé nad 60 let	Celková	Obyvatelé nad 60 let	
1952	8,256,625	409,761	-	-	5
1961	9,412,996	489,346	1.65	1.79	5.2
1971	11,555,983	621,597	2.07	2.42	5.4
1981	15,022,839	857,061	2.66	3.26	5.7
1991	18,491,097	1,071,234	2.1	2.26	5.8
2001	23,151,423	1,504,311	2.24	3.4	6.5
2011	26,494,504	2,154,003	1.35	3.59	8.13
2021	29,164,578	2,977,318	0.92	3.29	10.21

Zdroj: Chalise, 2023

5.1.3 Školní docházka

Jak již bylo zmíněno školní docházka, a tedy vzdělání s ní související, může významně ovlivnit socioekonomickou situaci země. Země s vysokou úrovní vzdělanosti obyvatelstva mají obvykle silnější ekonomiku. Dobře vzdělaná pracovní síla může lépe konkurovat na trhu práce, přispívat k inovacím a vytvářet nové příležitosti pro ekonomický růst. Vysoká úroveň školní docházky může vést k lepším pracovním příležitostem a vyšším platům.

Vzdělání se často považuje za formu lidského kapitálu, který má zásadní vliv na ekonomický růst. Investice do vzdělání mohou zvýšit produktivitu práce, inovace a konkurenceschopnost. Naopak nízká úroveň školní docházky může přispívat k chudobě a nerovnosti. Lidé s nižším vzděláním mají často omezenější možnosti vstupu na trh práce a jsou náchylnější k nezaměstnanosti. To může vést k nerovnostem v příjmech a životních podmínkách obyvatelstva. Před nástupem demokracie v roce 1981 se nepálská gramotnost pohybovala kolem pouhých 21 %. Při posledním Národním sčítání lidu domů a bytů v roce 2021 podle

Nepálského národního statistického úřadu (2021) míra gramotnosti **občanů nad pět let** dosahovala 76,2 procenta. U věkové skupiny mezi patnácti a šedesáti lety dosahuje míra gramotnosti ještě vyšších 85 procent, přičemž u mužů dosahuje míra gramotnosti na 83 % a u žen 69 %. Navzdory dlouholetému úsilí Nepál ještě nedosáhl všeobecného úspěchu. Míra gramotnosti neustále rostla, z 5 % v roce 1952/54 na 76 % v roce 2021, s roční mírou růstu přibližně 1 %. Je zřejmé, že míra růstu u obou pohlaví nebyla stejná, což zdůrazňuje potřebu cílených intervencí, zejména u žen (Bhandari, 2023). Sčítání lidu, při kterém jsou uveřejněna data o míře gramotnosti v Nepálu probíhají každých deset let od roku 1981 proto bohužel nelze podrobně sledovat vývoj tohoto ukazatele (World Bank, 2023)

Graf 5 Míra školní docházky

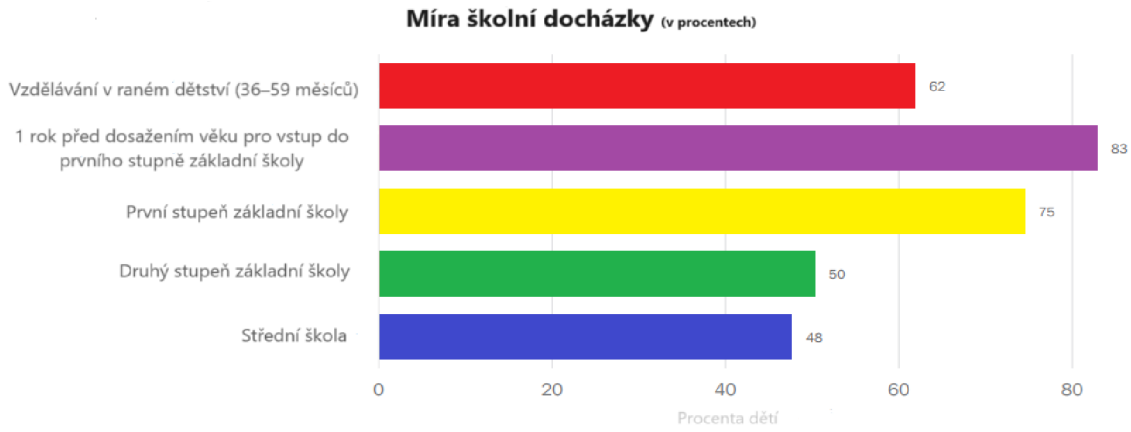

Zdroj: Vlastní zpracování podle dat UNICEF 2019

Z dat v tabulce 6 z roku 2019 vyplývá, že v Nepálu navštěvuje 75 % dětí příslušného věku základní vzdělávání prvního stupně. Nicméně na úrovni druhého stupně školní docházka dětí příslušného věku klesá na 50 % a na středních školách na 48 %. Ústava Nepálu stanovuje bezplatnou povinnou školní docházku do druhého stupně základního vzdělání a následně možnost bezplatného středoškolského vzdělávání. Data dále ukazují, že děti z venkovských a chudších domácností mají menší pravděpodobnost nástupu na střední školu. Ve srovnání s 68 % dětí z bohatších domácností, navštěvuje střední školu pouze 33 % dětí z domácností chudých a vesnických. Nejnižší účast ve všech vstupních vzdělání vykazuje Provincie Mahadesh (UNICEF, 2019).

Tabulka 6: Míra školní docházky v jednotlivých provinciích

Míra školní docházky v jednotlivých provinciích (procenta)

Provincie	Vzdělání v raném dětství	Míra účasti v organizovaném vzdělávání	První stupeň základní školy	Druhý stupeň základní školy	Střední škola
Celková míra účasti	**61.9**	**82.9**	**74.5**	**50.3**	**47.7**
Koshi	62.9	81.4	77.8	57.1	48.8
Madhesh	38.8	71.5	57.3	28.9	33.8
Bagmati	84.8	96.6	82.6	69.8	62.2
Gandaki	82.3	97.9	86.7	66.0	64.5
L:umbini	66.9	81.3	75.9	44.0	41.5
Karnali	52.7	82.1	78.4	51.8	45.6
Sudoorpashchim	60.2	80.0	77.0	46.5	41.1

Zdroj: UNICEF 2019

Dalším aspektem je také to, že pouze 27 % dětí v Nepálu střední školu doopravdy dokončí, bez toho, aby v průběhu studia školu zanechal. Na tuto míru samotného úspěšného dokončení a dosažení vzdělání má opět významný vliv finanční situace nepálských rodin. Děti z nejbohatších domácností dokončí první stupeň základní školy v 96 % a druhý stupeň v 91 %, zatímco u dětí z chudších domácností se jedná pouze o 76 % dětí v prvním stupni a 62 % v druhém stupni základního vzdělání. Středoškolského vzdělání úspěšně dosáhne 10 % dětí z nejchudších domácností ve srovnání s 59 % dětí z nejbohatších domácností. Tyto skutečnosti poukazují na nutnost zaměřit se i na omezení zanechávání studia (UNICEF, 2019).

Tabulka 7 ukazuje míru dokončení jednotlivých úrovní vzdělání v daných provinciích.

Tabulka 7: Dokončení jednotlivých úrovní vzdělání v daných provinciích

Dokončení vzdělání v jednotlivých provinciích (procenta)

Provincie	První stupeň základní školy	Druhý stupeň základní školy	Střední škola
National	**81.8**	**73.1**	**27.3**
Koshi	84.8	73.6	14.0
Madhesh	63.1	59.6	17.3
Bagmati	93.4	82.0	51.0
Gandaki	96.0	87.6	32.6
Lumbini	79.3	67.0	21.1
Karnali	83.5	78.6	21.9
Sudoorpashchim	83.8	72.5	17.4

Zdroj: UNICEF, 2019

5.1.1 Cestovní ruch

Cestovní ruch je v současnosti pro ekonomiku Nepálu nezanedbatelným faktorem. Nepali Times (2023) uvádí, že v roce 1964 přicestovalo do Nepálu pouze 9 526 turistů, ovšem o dvacet let později se tento počet zvýšil na 550 000 turistů. V roce 2018 došlo k zdvojnásobení a počet turistů přesáhl 1 milion. Ve srovnání s okolními zeměmi však nelze považovat počet turistů v Nepálu za přelomový. Například relativně izolovaná tibetská oblast Číny v roce 2018 zaznamenala 40 milionů turistů. Dále Bhútán, který je rozlohou čtyřikrát menší než Nepál a má pouze 700 000 obyvatel, se umístil na vyšší úrovní a získal 315 000 turistů. Největší procento turistů cestujících do Nepálu tvořili indičtí turisté. Turismus z Číny překročil počet 100 000 osob v roce 2013, a to především díky lepšímu leteckému spojení mezi oběma zeměmi.

Jak je vidět v grafu 6 zemětřesení v roce 2015 a blokáda ze strany Indie vedly k poklesu turistů z Číny na čtyřleté minimum 64 675 osob, což představuje o 47,76 % méně než v roce 2014. Zablokována byla také povrchová silnice na hraničním bodě Tatopani, kde Nepál přijímal velké množství čínských turistů. V důsledku zrušení nutnosti víz začaly příjezdy turistů z Číny opět stabilně stoupat a Nepál zaznamenal v roce 2018 nejsilnější nárůst o 46,8

% v počtu turistů z Číny na 153 633 návštěvníků. Před vypuknutím pandemie COVID-19 byla po Indii druhým největším zdrojovým trhem cestovního ruchu v Nepálu Čína. V roce 2019 Nepál přijal rekordních 169 543 čínských turistů. Tento počet poté klesl na 19 257 v roce 2020. V letech 2021 a 2022 bylo v Nepálu 6 198 a 9 599 čínských turistů – přičemž se většinou jednalo o diplomaty a ty, kteří uvízli v Nepálu, při zavedení karantény Pekingem. Po březnu 2023 začalo povolovat čínské ministerstvo kultury a cestovního ruchu svým občanům cestovat do 40 zemí, přičemž Nepál byl umístěn na prvním místě (Nepali Times, 2023).

V minulém roce 2023 navštívilo Nepál rekordní počet indických turistů, což značně posílilo turistický průmysl postižený hospodářským zpomalením po pandemii COVID-19. Letecky do Nepálu přiletělo v roce 2023 více než 300 000 indických turistů a zvýšený byl i turismus pozemními cestami, který podle odhadů Nepálské rady pro cestovní ruch přesahoval přes milion Indů. Nicméně, Indové přijíždějící do Nepálu pozemními cestami nejsou ve vládní databázi oficiálně zaznamenáni jako turisté. Tento nárůst však poskytl turistickému průmyslu země potřebnou podporu a zároveň zaměstnalo podnikatele v tomto sektoru (Nepali Times, 2023).

Příjmy z turistického sektoru v Nepálu v roce 2019, tedy před pandemií COVID-19, činily více než 721 milionů USD, což představovalo 4,6 % celkových devizových příjmů země. Z ročního průměru z let 2010–2020 tvořil turistický sektor pouze 5,2 % devizových rezerv Nepálu. Ve srovnání s remitencemi, které tvoří dvě třetiny celkových devizových příjmů země, tvoří cestovní ruch, export, zahraniční investice a rozvojová pomoc dohromady pouze jednu třetinu. V roce 2020 zahájil Nepál kampaň Visit Nepal 2020 k podpoře turismu v době vypuknutí pandemie COVID-19. Po dvou letech výrazného poklesu cestovního ruchu se začíná popularita Nepálu jako turistické destinace opět zvyšovat (Nepali Times, 2023).

Ve srovnání s Bhútánem, který užívá model „vysoké náklady a nízký dopad“, který vyžaduje, aby turisté Bhútánu utratili 200 až 250 USD za den na poplatcích, utratí v průměru turista v Nepálu přibližně 48 dolarů za den, což poukazuje na skutečnost, že navzdory jedinečnému přírodnímu bohatství a kulturnímu dědictví, netěží Nepál dostatečně z turistického průmyslu, který nyní přispívá méně než 2 % do národního hospodářství (Nepali Times, 2023).

Graf 6 Počet turistů v Nepálu 2022

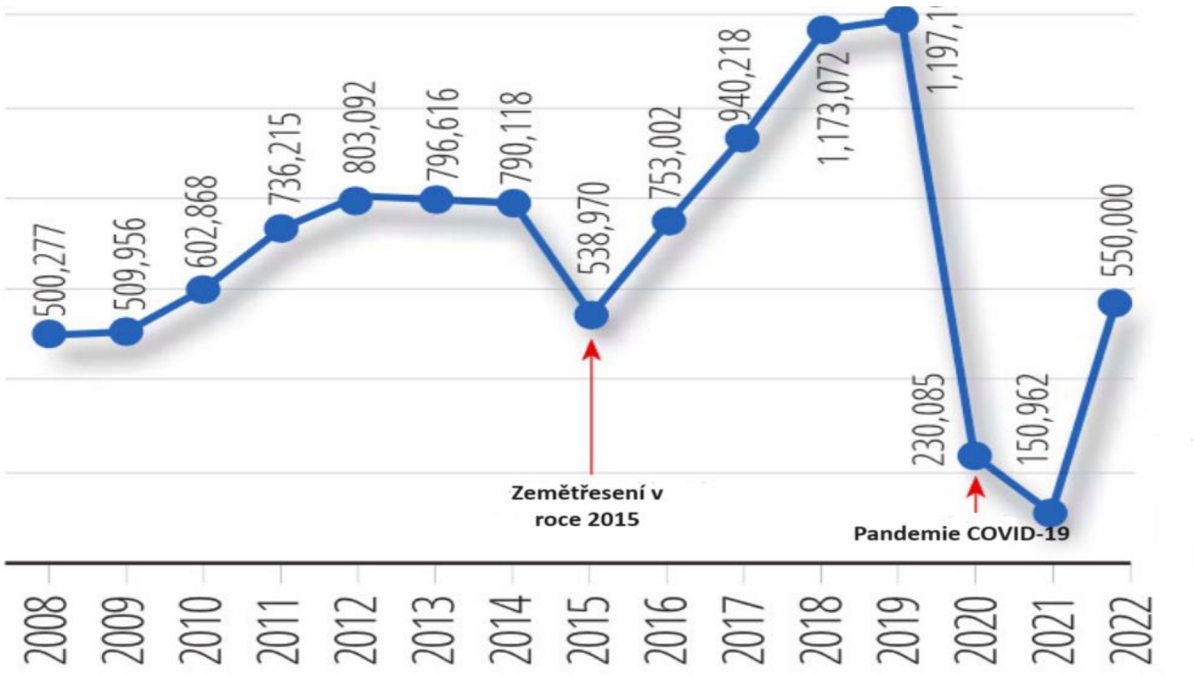

Zdroj: Nepali Times, 2023

5.2 Krize ovlivňující sociální a ekonomickou situaci Nepálu

Nepál se doposud vzpamatovává ze dvou hlavních krizí, kterým tato země v nedávné době čelila: jedná se o ozbrojené konflikty, které během deseti let připravily o život více než 13 000 lidí, a také masivní zemětřesení v roce 2015, které si vyžádalo téměř 8970 životů, zanechalo tisíce lidí bez domova a nepřímo ovlivnilo životy okolo 8 milionů lidí. Fyzické škody způsobené tímto zemětřesením se odhadují na přibližně 7 miliard USD (World Bank, 2023).

V posledních několika desetiletích se remitence a mezinárodní pomoc, která je Nepálu poskytována nepřetržitě od počátku 60.let, staly pro sociálně ekonomický rozvoj Nepálu klíčovými. Například mezi lety 1996–2005 Nepál obdržel v průměru 397 milionů USD jako pomoc během konfliktních let. Tato suma se téměř zdvojnásobila v období po konfliktu (2006–2014) na 767 milionů USD. I přes tuto mezinárodní pomoc byly následky ozbrojených konfliktů a přírodních katastrof natolik rozsáhlé, že zanechaly Nepál v křehkém ekonomickém stavu, a předpokládá se, že bude závislý na externí pomoci i nadále v blízké budoucnosti (World Bank, 2016).

Nedávnou historii rozvoje Nepálu provází paradox, který tkví ve skutečnosti, že mnoho zemí světa zažilo rychlý ekonomický růst, ale pouze malé snížení chudoby, jelikož se příjem stále více soustředil v rukou bohatých občanů. Naopak, ekonomika Nepálu se vyznačuje opačným problémem – mírný růst, ale rychlé snižování chudoby. Nepálu se podařilo za pouhých sedm let snížit míru chudoby na polovinu a zaznamenal stejně výrazný pokles příjmové nerovnosti. Přesto Nepál stále zůstává jednou z nejchudších a nejpomaleji rostoucích ekonomik v Asii, přičemž jeho příjem na hlavu rychle zaostává v porovnání s okolními zeměmi a není se dlouhodobě schopen vymanit z nízkopříjmového statusu (World Bank, 2017).

5.2.1 Remitence a odliv pracovní síly

Odliv pracovní síly do zahraničí spolu s přísunem financí ze zahraničí, tj. remitencemi, také značně ovlivnil sociálně-ekonomický stav Nepálu. Mezinárodní migrace se stala nedílnou součástí nepálské společnosti a dotkla se téměř každé nepálské rodiny kvůli velkému počtu Nepálců migrujících do zahraničí především za prací a vzděláním (Government of Nepal, Ministry of Labour, Employment and Social Security, 2022). Graf 7 ukazuje výrazný nárůst procenta pracovní síly vzniklý během pandemie COVID-19.

Graf 7 Celková nezaměstnanost Nepálu

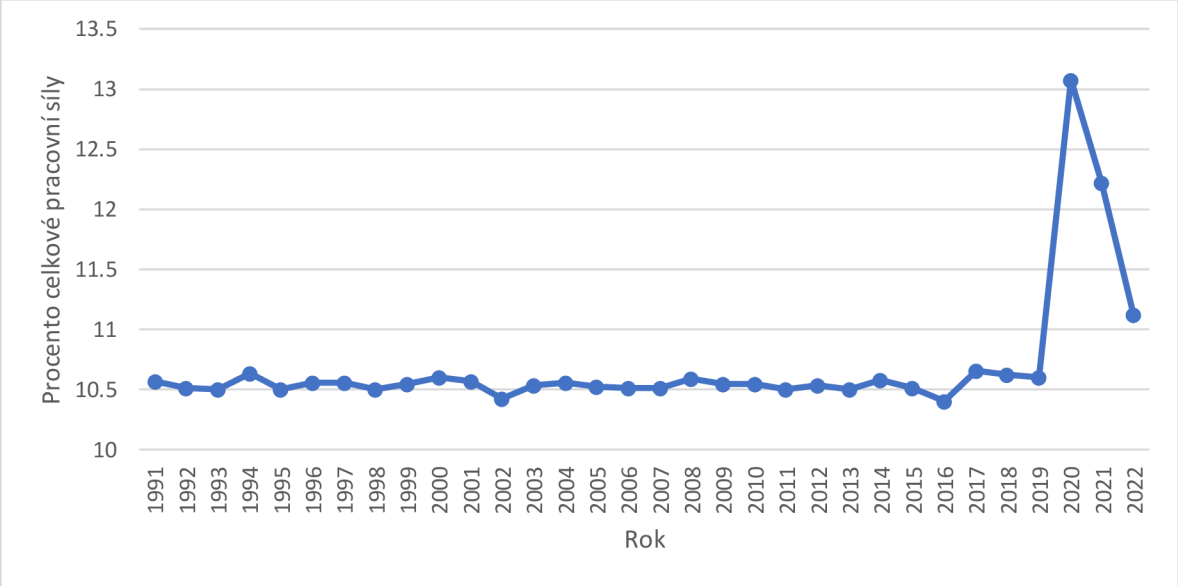

Zdroj: Vlastní zpracování na základě dat World Bank 2023

Počet emigrujících Nepálců se od začátku tohoto století za posledních 20 let téměř ztrojnásobil. V současnosti žije v zahraničí přibližně 2,6 milionu Nepálců, zejména v Indii, Malajsii a na Středním východě, a to především v Saúdské Arábii a Kataru. Indie se stala preferovaným cílem mnoha nepálských emigrantů převážně z důvodu geografické proximity. Nicméně, většina možností k migraci do Indie zahrnuje spíše nízkokvalifikovanou, neformální a sezónní práci (podporovanou smlouvou o volném pohybu mezi oběma zeměmi).

Graf 8 Přijaté remitence Nepálu

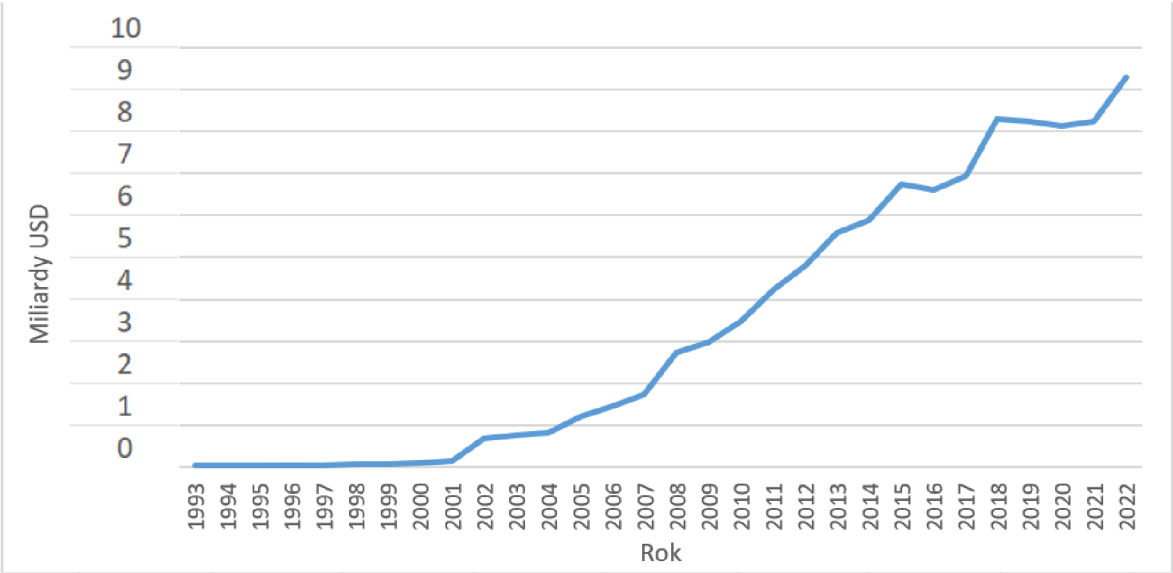

Zdroj: Vlastní zpracování na základě dat World Bank 2023

Role remitencí v nepálské ekonomice je stala kritickou, což je patrné z grafu 8 a 9. Nepál má v současnosti jednu z nejvyšších sazeb přílivu remitencí v procentech HDP na světě (26,5 %). Od roku 2010 procenta remitencí rychle narůstají, a to zhruba o 10 % ročně. Remitence jsou také základním zdrojem zahraniční měny v Nepálu a jejich počet činil 68,5 % z celkové zahraniční měny nashromážděné v roce 2017. 56 % všech domácností v Nepálu je finančně podporováno remitencemi, což poukazuje na vysokou závislost ekonomiky na této formě přijmu (UNCDF, 2022).

Graf 9 Přijaté remitence Nepálu v procentech HDP

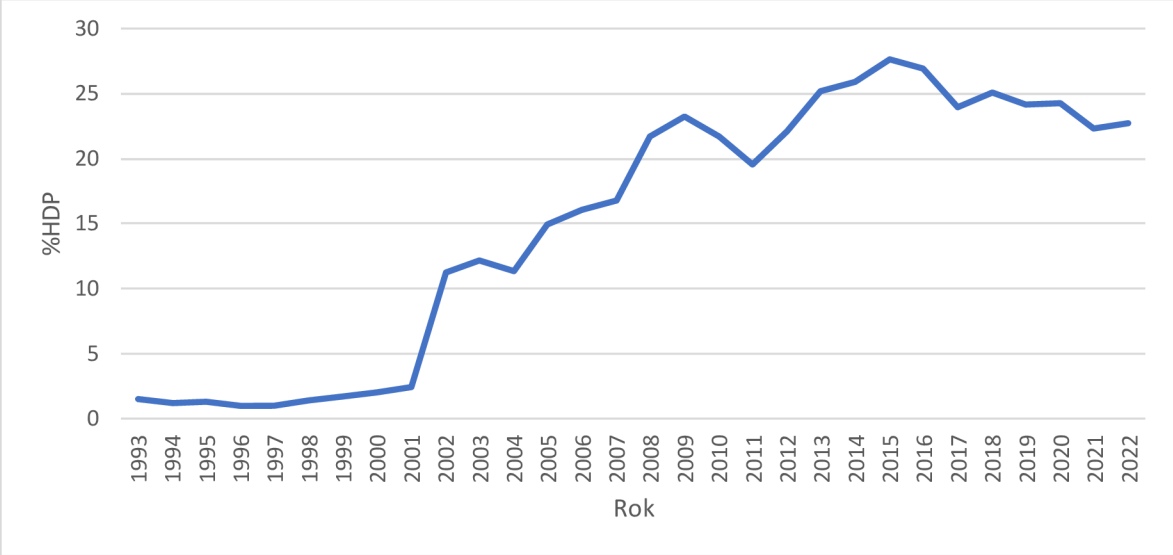

Zdroj: Vlastní zpracování na základě dat World Bank 2023

5.2.2 Vliv pandemie COVID-19

Nejnovější studie Rozvojového programu OSN v Nepálu (2020) – „Rapid Assessment of the Social and Economic Impacts of COVID-19 on the vulnerable groups in Nepal“ poukazuje na negativní dopad pandemie COVID-19 na dodavatelské řetězce, přežití malých a neformálních podniků, které byly mnohdy kvůli pandemii uzavřeny, čímž se občané Nepálu vyskytli v ohrožení úpadku do chudoby v důsledku rozsáhlé ztráty příjmů a pracovních míst. Zmíněná studie dále poukazuje na to, že každý třetí z pěti zaměstnanců malých podniků přišel v důsledku pandemie o zaměstnání. Byl také prokázán pokles průměrných měsíčních příjmů Nepálců o 95 %. Dále bylo zaznamenáno, že peněžní dotace od vlády představují nejzásadnější druh podpory očekávané v rámci ekonomického stimulu, které zahrnují dotace na úrokovou sazbu, zvýhodněné půjčky či například prominutí nájemného pronajímateli. Naopak dotace vlády na platby za energie malých a neformálních podniků byly zhodnoceny jako marginální podpora (UNDP, 2020).

Ubytování, rekreace a doprava jsou tři odvětví hospodářství nejvíce postižená restrikcemi. V grafu 10 je patrné, že vzhledem k mezinárodním cestovním omezením a poklesu disponibilních příjmů po celém světě předpokládaná míra růstu 8,5 procenta HDP Nepálu před restrikcemi klesla v letech 2019–2020 výrazně pod 2 procenta (World Bank, 2023).

Graf 10 Procento růstu HDP Nepálu

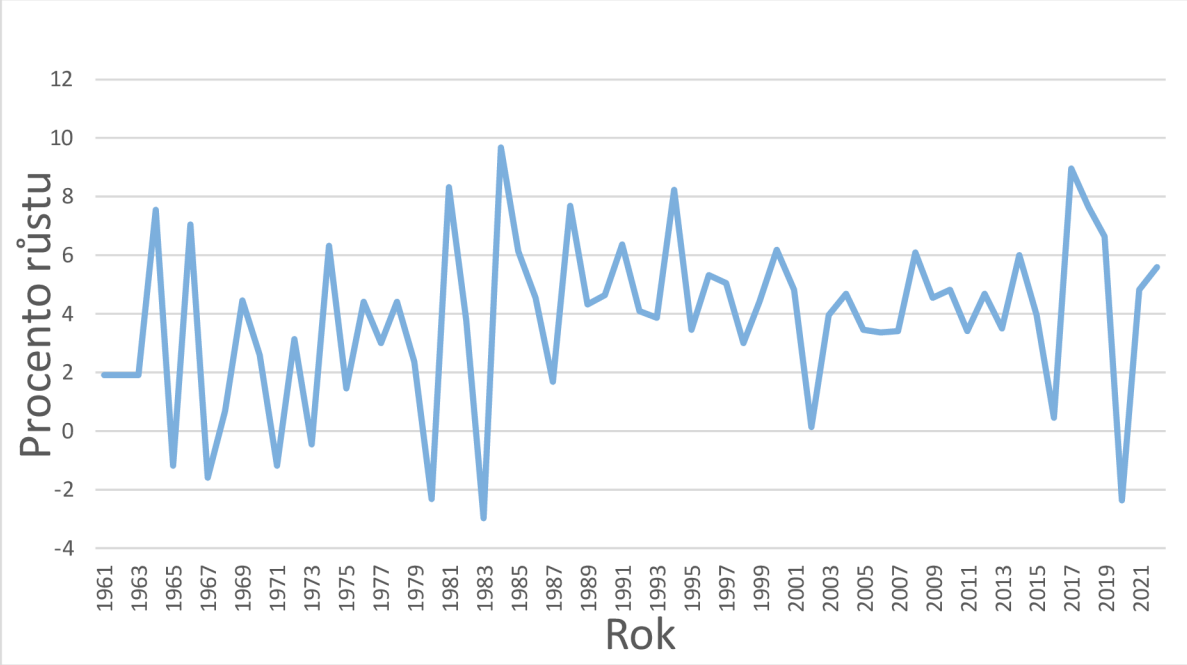

Zdroj: Vlastní zpracování na základě dat World Bank 2023

Předpokládá se, že nejzřetelnější i bezprostřední dopady pandemie viru COVID-19 na ekonomiku Nepálu se pravděpodobně projeví ve dvou klíčových oblastech, a to v poklesu remitencí do Nepálu, a v návratu nepálských migrujících pracovníků z klíčových zemí. 7. března 2020, dva týdny před uzavřením nepálských hranic, poklesl počet odcházejících migrujících nepálských pracovníků o 75% (Khadka, 2020).

5.2.3 Inflace

Asian Developement Bank (2024) uvádí, že Nepál Rastra Bank (centrální banka) předpovídá pokles roční průměrné inflace ve fiskálním roce 2024 na 6,2 % ze 7,7 % ve fiskálním roce 2023 v důsledku utlumeného růstu cen ropy a poklesu inflace v Indii, která je hlavním zdrojem dovozu do Nepálu.

Dle tvrzení ekonoma a ředitele Asian Developement Bank Jana Hansena, fiskální problémy Nepálu stále přetrvávají, a to i navzdory určitému pokroku při obnově cenové stability a stability vnějšího sektoru. Asian Development Bank uvádí odhadovaný fiskální deficit za fiskální rok 2024 jako mírný na úrovni 2,4 % HDP, což představuje mnohem méně než schodek 6,1 % ve fiskálním roce 2023, avšak varuje, že skutečný schodek by mohl být podstatně vyšší, pokud vláda nesplní svůj ambiciózní cíl příjmů pro fiskální rok 2024. Naopak

vnější rizika zůstávají relativně dobře pod kontrolou. Díky stabilnímu přísunu remitencí a vyšších dovozů se očekává, že se schodek běžného účtu prohloubí na 1,8 % HDP s oživením růstu ve fiskálním roce 2024. Rizika zpomalení hospodářského růstu ve fiskálním roce 2024 mohou vyplývat z hospodářské politiky úřadů s cílem zastavit růst cen vzhledem k nejistotám soustředěným kolem geopolitického napětí, které vzniklo díky pandemii. To může utlumit spotřebu a domácí produkci (Asian Developement Bank, 2024).

Nepálský ekonom Gobinda Nepal ovšem uvedl pro Kathmandu Post (2024), že i přes to, že inflace klesá, spotřebitelé rozdíl necítí. Pokles se odráží v ceně zeleniny, která nyní stojí výrazně méně než před pár měsíci, ale ceny rýže, čočky, luštěnin a jedlého oleje jsou stále vysoké. Centrální banka počítá průměrnou inflaci tak, že monitoruje ceny 400 druhů zboží, které zahrnuje i mnoho zboží, které se většinou nespotřebovává. V důsledku toho jsou průměrné ceny považovány za nízké. Tvrdí také, že centrální banka by místo toho měla vypočítat inflaci seznamem denního základního spotřebního zboží, aby odrážela realitu tržní inflace. Lidé trpí kvůli rostoucím životním nákladům, ale národní údaje odrážejí opačnou situaci, což snižuje spolehlivost statistik centrální banky, uvedl Nepal (Kathmandu Post, 2024).

Ceny vzrostly s tím, že Indie uvalila vývozní omezení na rýži, pšenici, cukr a cibuli a Nepál zavedl DPH na dovážené brambory, cibuli a další zeleninu. Podle údajů nepálské centrální banky přispěly ve sledovaném měsíci k utlumeným inflačním tlakům meziroční ceny oleje, zeleniny, masa a ryb spolu se snížením cen ropných produktů. V kategorii potravin a nápojů se v hodnoceném měsíci index cen ghí a oleje snížil o 13,66 procenta, zeleniny o 8,37 procenta a masa a ryb o 0,13 procenta. Index cen podkategorie koření vzrostl o 37,22 procenta, kategorie ovoce vzrostla o 13,37 procenta, cukru a výrobků z cukru o 13,24 procenta, obilovin a výrobků z nich o 11,30 procenta, mléčných výrobků a vajec o 10,59 procenta a luštěnin o 10,56 procent (Kathmandu Post, 2024). V grafu 11 lze vidět vývoj inflace of roku 1990.

Graf 11: Inflace, spotřebitelské ceny

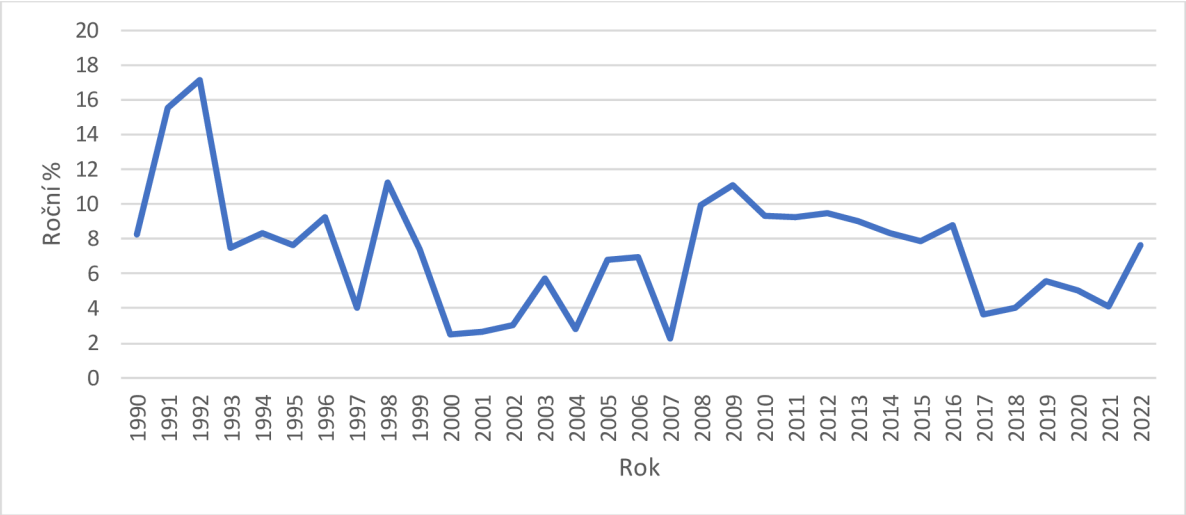

Zdroj: Vlastní zpracování na základě dat World Bank 2024

5.2.4 Transport zboží a infrastruktura

Existuje zřetelný vztah mezi nárůstem dopravy a sociálně-ekonomickým rozvojem národa. Rozvoj v odvětví průmyslu, obchodu, trhu, vzdělání, zdravotnictví, turismu, zemědělství, sociálních služeb, bezpečnosti a sociálního povědomí je možný pouze tehdy, když je do země snadný přístup. V Nepálu bylo k prvním osmi měsícům fiskálního roku 2016/17 celkem postaveno 29 157 kilometrů silnic. Nicméně pouze 12 305 kilometrů (42,20 %) silnice bylo pokryto černým povrchem, 6865 kilometrů (23,55 %) silnice bylo pokryto štěrkem a zbytek 9987 kilometrů (34,25 %) silnice je pouze „bahenní cesta“ přístupná pouze za dobrého počasí. Údržba silnic je obzvláště náročná v horských oblastech, kde dochází ke každoročním sesuvům půdy v období vydatných dešťů (Bhagat, 2017).

Nepál je vnitrozemský stát, což mu výrazně komplikuje přístup na trh v porovnání se sousedními státy, jenž mají výhodu námořní dopravy. Hlavním námořním přístavem pro import a export zboží Nepálu je Kalkata v Indii, nacházející se přibližně 740 kilometrů od nepálsko-indických hranic (Privacy Shield Framework, 2020).

V posledních letech se přístup Nepálu k námořní přepravě značně zlepšil využíváním přístavu Vishakhapatnam v Indii, stejně jako otevřením integrovaného kontrolního stanoviště v Birgunj a významným pokrokem na ropovodu, který odkloní až 40 % dopravy v Birgunji, kterým prochází nejfrekventovanější dálnice mezi Nepálem a Indií (Privacy Shield Framework, 2020).

Pozemní doprava, která je hlavním způsobem přepravy zboží v Nepálu, je mnohdy obtížná díky nepříznivým přírodním podmínkám. Přepravu zboží komplikuje špatný stav silnic, které

jsou z velké části příliš úzké či často poškozené sesuvy půdy. Jedna z nejvíce frekventovaných obchodních tras vedoucí z Indie do údolí Káthmándú je dlouhá 135 kilometrů a její překonání trvá v nejlepším případě šest hodin. Značně problémová je také letecká doprava z důvodu přítomnosti pouze jednoho mezinárodního letiště v celém Nepálu (Privacy Shield Framework, 2020). V průběhu let 2022-2023 byla však v Bhairahawě a Pokhaře vybudována další dvě regionální letiště, která budou uvedena do provozu i mezinárodně v příštích několika letech. Nepálská vláda tím doufá ve zmírnění tlaku na stávající jediné mezinárodní letiště v Káthmándú (Nepali Times, 2023. Gautam Buddha International Airport, 2023).

Ke komplikacím a k narušení pohybu zboží do Nepálu také přispívají časté politické nepokoje a stávky, které způsobují zpoždění přepravy mnohdy až o několik měsíců. V posledních několika letech se však četnost těchto nepokojů díky zlepšení politického prostředí podstatně snížila. V roce 2018 nepálská vláda úspěšně vyjednala s Čínou protokol o obchodu a tranzitu, který Nepálu poskytuje přístup ke třem čínským námořním přístavům a čtyřem přístavům na souši, což slouží jako dobrá alternativa. (International Trade Administration, 2021).

Absence možnosti užití námořní dopravy a zároveň špatný stav pozemních komunikací také přispívá k závislosti Nepálu na Indii a Číně. Tato závislost byla také utvrzena maďhéšským povstáním v roce 2016 a následným obchodním embargem, které uložila indická vláda po dobu téměř šesti měsíců, což vedlo k závažnému nedostatku nezbytného zboží na nepálském trhu. Akutní nedostatek se týkal také ropy a ropných produktů, což vytvořilo tlak na obyvatele k nákupu pašované nafty, benzínu a LPG plynu za mnohdy tři až čtyřikrát vyšší cenu. Nadměrná závislost na Indii donutila Nepál uvažovat o alternativní cestě pro tranzit. V roce 2016 podepsal proto Nepál tranzitní smlouvu s Čínou, aby mohl využívat čínské území k dovozu a vývozu čínského zboží. K dovozu a vývozu zboží z Číny byl v tehdy využíván pouze hraniční přechod Tatopani, který byl v té době také uzavřen kvůli zemětřesení a sesuvům půdy, které zničily silnice i mosty. V současnosti existuje možnost využití tří nebo čtyř čínských hraničních bodů pro obchod s Čínou i dalšími zeměmi. Došlo také k pokroku v infrastruktuře ze strany Číny i Nepálu. Nepál neustále buduje množství silnic, mostů a další infrastruktury pro dodatečné zlepšení přístupu k čínským hranicím a tím pokračovat v omezování závislosti na indickém zboží (Bhagat, 2017).

Závislost Nepálu na dovozu a vývozu s různými zeměmi je uvedena v tabulce 8. Tabulka ukazuje, že největší partner dovozu a vývozu Nepálu je Indie s výrazně dominantním podílem na exportu i importu.

Tabulka 8: Obchodní bilance Nepálu, vývoz a dovoz podle jednotlivých zemí

Jméno zkoumané země	Rok	Obchodní bilance (USD Tisíce)	Export (USD Tisíce)	Import (USD Tisíce)	Podíl importního partnera (%)	Podíl exportního partnera (%)
Svět	2021	-14164307.37	1665727.79	15830035.16	100	100
Indie	2021	-8249900.27	1333725.82	9583626.09	60.54	80.07
Čína	2021	-2374886.59	8407.85	2383294.45	15.06	0.5
Argentina	2021	-451663.04	23.67	451686.71	2.85	0
Spoj. Arabské Emiráty	2021	-412080.34	3445.59	415525.93	2.62	0.21
Indonésie	2021	-365853.07	242.1	366095.16	2.31	0.01
Austrálie	2021	-218578.16	9398.87	227977.03	1.44	0.56
Ukrajina	2021	-198259.45	15.48	198274.93	1.25	0
Spojené Státy	2021	-165234	132610.21	297844.21	1.88	7.96
Malajsie	2021	-137430.74	833.67	138264.41	0.87	0.05

Zdroj: Vlastní zpracování podle dat World Integrated Trade Solution, 2023

6 Analytická část

V tabulce 9 vidíme seznam dostupných proměnných pro analýzu vývoje HDP Nepálu spolu s obdobím, za které byly údaje k dispozici. Jak vidíme, údaje o HDP v zemích byly získány za celé období 1990-2022. U makroekonomických veličin je viditelné omezení, protože obsahují chybějící hodnoty. V roce 2022 chybí vykázaná hodnota transformované HDI, délky dožití, internetu a migrace. Získané údaje o dostupnosti elektřiny byly k dispozici pouze od roku 1996 do roku 2021. V letech 1998 a 2018 chybí proměnlivé hodnoty školní docházky. Kvalita získaných dat je pravděpodobně ovlivněna skutečností, že Nepál patří do skupiny rozvojových zemí.

Tabulka 9: Seznam proměnných a referenčního období

Proměnná	Období	Jednotky	Zdroj dat
Populace	1990 - 2022	Miliony Obyvatel	World Bank 2023
Populace růst	1990 - 2022	Procento růstu	World Bank 2023
HDP na obyvatele	1990 - 2022	Tisíce USD	World Bank 2023
Růst HDP	1990 - 2022	Procenta	World Bank 2023
HDI	1990 - 2021	Sub. HDI	Global Data Lab 2023
Délka života	1990 - 2021	Roky	World Bank 2023
Školní docházka	1990 – 1997; 1999 – 2017; 2019 - 2022	Procento Obyvatel	World Bank 2024
Nezaměstnanost	1990 - 2022	Procento celkové pracovní síly	World Bank 2023
Inflace	1990 - 2022	Procenta	World Bank 2023
Migrace	1990 - 2021	Tisíce	World Bank 2023
Remitence	1990 - 2022	Procento HDP	World Bank 2023
Přímé zahraniční investice	1990 - 2022	Procento HDP	World Bank 2023
Internet	1990 - 2021	Procento obyvatel	World Bank 2024
Elektřina	1996 - 2021	Procento obyvatel	World Bank 2024
Růst HDP Čína	1990 - 2022	Procenta	World Bank 2023
Růst HDP Indie	1990 - 2022	Procenta	World Bank 2023

Zdroj: Vlastní zpracování, 2024

V tabulce 10 vidíme vypočtenou základní popisnou statistiku (průměr, medián, směrodatná odchylka, minimum, maximum) pro sledované veličiny.

Tabulka 10: Popisná statistika s využitím pozorování 1990 - 2022

Proměnná	Střední hodnota	Medián	S.D.	Min	Max
Populace	27 282 108,91	27 266 399	1 517 651,018	19 616 530	30 034 989
Populace růst	1,42	1,38	0,789	0,186	2,80
HDP na obyvatele	538,99	341,03	387,27	164,29	1336,55
Růst HDP	4,46	4,64	2,20	-2,37	8,98
HDI	0,507	0,500	0,0677	0,399	0,611
Délka života	64,2	65,7	4,35	54,8	69,6
Školní docházka	124	118	14,3	107	150
Nezaměstnanost	10,7	10,5	0,538	10,4	13,1
Inflace	7,34	7,62	3,49	2,27	17,1
Migrace	-136 118,25	-135 054	165 014	-373 065	306 664
Remitence	15,1	18,2	9,99	0,977	27,6
Přímé zahraniční investice	0,220	0,206	0,214	-0,0984	0,677
Internet	9,04	0,984	14,1	0,000	51,6
Elektřina	58,2	57,6	26,3	17,9	93,9

Zdroj: Vlastní zpracování, 2024

Na grafu 11 vidíme vykreslené časové řady pro populaci, populační růst, HDI a očekávanou délku života. V případě proměnné „populace“ vidíme, že populace Nepálu rostla velmi rychle, v roce 1990 dosáhla necelých 20 milionů, v roce 2022 to bylo více než 30 milionů. Průměrná populace ve sledovaném období činila přibližně 27 milionů. Pokud jde o populační růst, vidíme, že v průměru činil 1,42 %. Medián přírůstku obyvatelstva byl 1,38. Ve sledovaném období rostl počet obyvatel nejpomaleji v letech 2012 až 2013, kdy populační růst dosáhl pouze 0,186 %, zatímco počet obyvatel nejvíce rostl v letech 1991 až 1992, kdy vzrostl až na 2,80 %. Celkově se však růst populace od počátku horizontu pozorování zpomalil. Hodnoty HDI zaznamenaly ve sledovaném období výrazný růst. Průměrná hodnota HDI pro Nepál je 0,507. Nejnižší HDI bylo v roce 1990, a to pouhých 0,399. V roce 2021 dosáhla jeho hodnota 0,602. Průměrná délka života v Nepálu je 64,2 let, medián délky života je téměř totožný (65,7 let). Průměrná délka života obyvatelstva v roce 1990 byla pouze 54,8 let, v roce 2019 dosáhla průměrná délka života 69,6 let. U této proměnné jsme až do roku

2019 pozorovali konzistentní vzestupný trend, po tomto roce došlo k mírnému poklesu, příčinou může být pandemie. Od roku 1990 se však průměrná délka života prodloužila téměř o 15 let.

Graf 12: Vykreslené časové řady 1

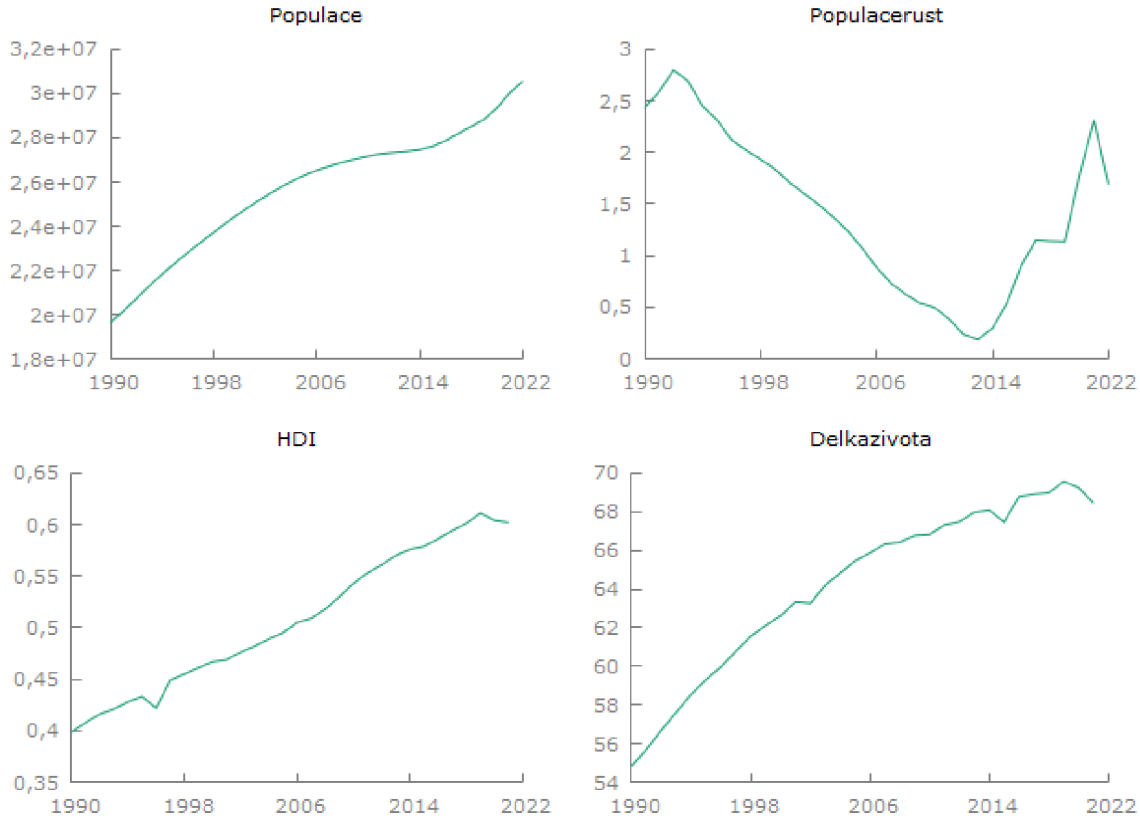

Zdroj: Vlastní zpracování v programu Gretl, 2024

V grafu 12 jsou zobrazeny časové řady proměnných školní docházka, nezaměstnanost, inflace a migrace. Variabilní školní docházka udává hrubý poměr zapsaných dětí bez ohledu na věk k populaci odpovídající danému stupni vzdělání, v našem případě primárnímu. Vidíme, že od roku 2000 zaznamenal Nepál výrazný nárůst, který dosáhl vrcholu 150 % v roce 2006. Tak vysoké číslo naznačuje, že v Nepálu je značný počet dětí, které jsou starší, než by měly být v době zápisu do základní školy. Může to být například kvůli opakování ročníku nebo pozdějšímu nástupu do školy. Po tomto roce hodnota klesá. Tak rychlý nárůst hodnot této proměnné mohl být způsoben například vyšším zájmem o vzdělávání dětí od roku 2000, kdy starší obyvatelé Nepálu začali nastupovat na základní školu, aby si doplnili vzdělání. V této proměnné však evidujeme i chybějící data za sledované období.

Nezaměstnanost v Nepálu je na poměrně vysoké úrovni, její průměrná hodnota dosahuje 10,7. Nejnižší nezaměstnanost byla zaznamenána v roce 2015, kdy činila 10,4 %, a naopak nejvyšší v roce 2016, kdy během pandemie vyskočila na 13,1, ale po pandemii opět klesla, v roce 2022 dosáhla míra nezaměstnanosti 11,12 %. Jsou to právě období ekonomických krizí, která jsou v box plotu také označena jako extrémní hodnoty (viz graf XY). Inflace v Nepálu je v průměru 7,34 % a medián hodnoty 7,62 %. Minimální inflace byla zaznamenána v roce 2016, kdy dosáhla 2,27 %. Naproti tomu spotřebitelské ceny rostly nejrychleji v roce 1992, kdy se inflace vyšplhala na 17,1 %. Podíváme-li se na údaje o čisté migraci, vidíme, že v daném období převažuje emigrace, protože průměrná hodnota čisté migrace je – 136 118. Čistá migrace se od roku 1992 do roku 2019 dostala do záporných hodnot. Ke změně došlo od roku 2020, kdy imigrace převýšila emigraci o 306 664.

Graf 13: Vykreslené časové řady 2

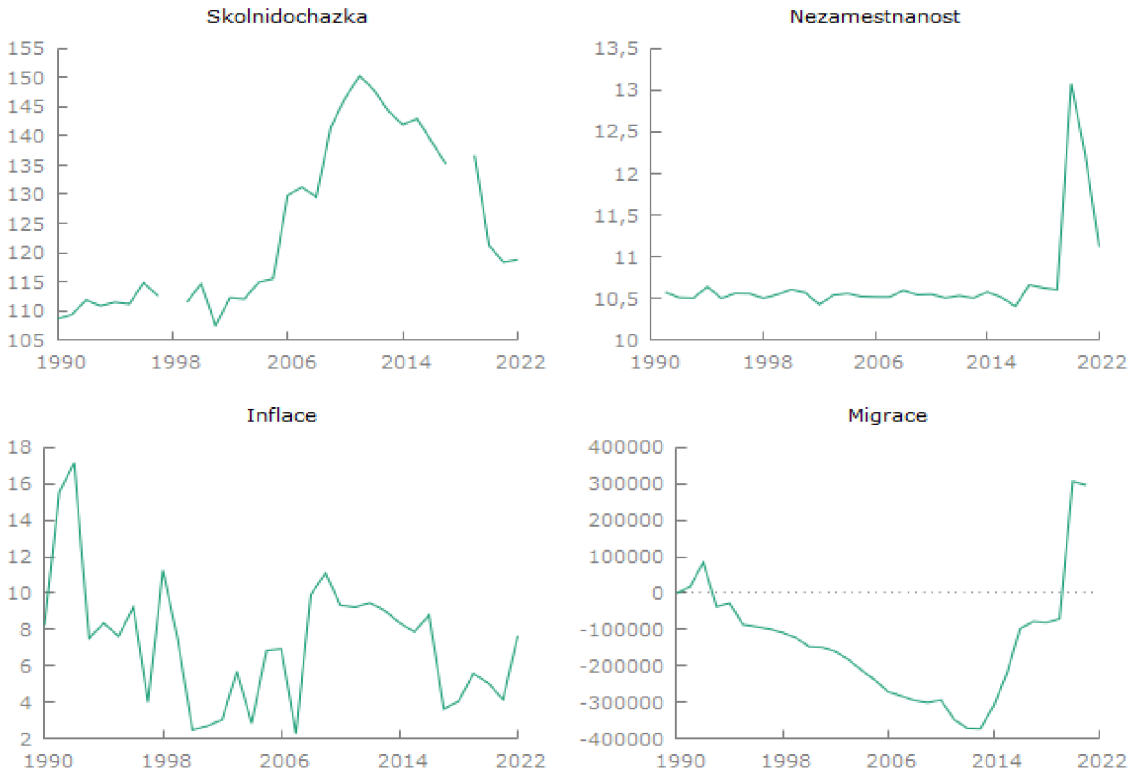

Zdroj: Vlastní zpracování v programu Gretl, 2024

V grafu 13 jsou znázorněny časové řady proměnných remitencí, přímých zahraničních investic, internetu a elektřiny. Průměrná hodnota remitencí ve sledovaném období činila 15,1 % HDP, medián byl o něco vyšší, a to 18,2 %. Remitence dosáhly nejnižší hodnoty v roce

1996, kdy tvořily pouze 0,977 % HDP, zatímco nejvyšší podíl HDP byl v roce 2015, kdy byla jejich hodnota až 27 %. Vidíme, že i tato proměnná zaznamenala ve sledovaném období výrazný nárůst. V roce 2017 jsme dosáhli vrcholu na úrovni 0,67 % HDP. Naproti tomu čistý příliv zahraničních investic dosáhl nejnižšího procenta HDP v roce 2002, kdy světovou ekonomiku zasáhla krize. V tomto roce byl čistý příliv přímých zahraničních investic dokonce záporný na úrovni -0,098. Čisté zahraniční investice se v roce 2006 rovněž dostaly do záporných hodnot. Po roce 2008 je patrný výrazný nárůst přímých zahraničních investic a tato dynamika přetrvává dodnes. Dále graf ukazuje využívání internetu a elektřiny obyvateli země. Jak vidíme, procento populace, která používá internet, dosáhlo v průměru 9,04 %. Zatímco v roce 1990 obyvatelstvo nemělo přístup k internetu vůbec, v roce 2021 jej využívalo více než 50 % populace, takže se jedná o velmi rychlý nárůst. Tento růst výrazně zrychlil po roce 2009, kdy činil 1,97 % a v roce 2021 dosáhl vrcholu 51,63 %. V případě spotřeby elektřiny jsme v zemi zaznamenali stejný trend. V roce 1996 využívalo elektřinu pouze 17,9 % obyvatel, zatímco v roce 2022 to bylo 93,6 %. Vzhledem k rychlému růstu jsou průměrné hodnoty pro internet i spotřebu elektřiny vychýleny směrem dolů. Jak vidíme, populace Nepálu zaznamenala ve sledovaném období významný nárůst proměnných určujících kvalitu života.

Graf 14: Vykreslené časové řady 3

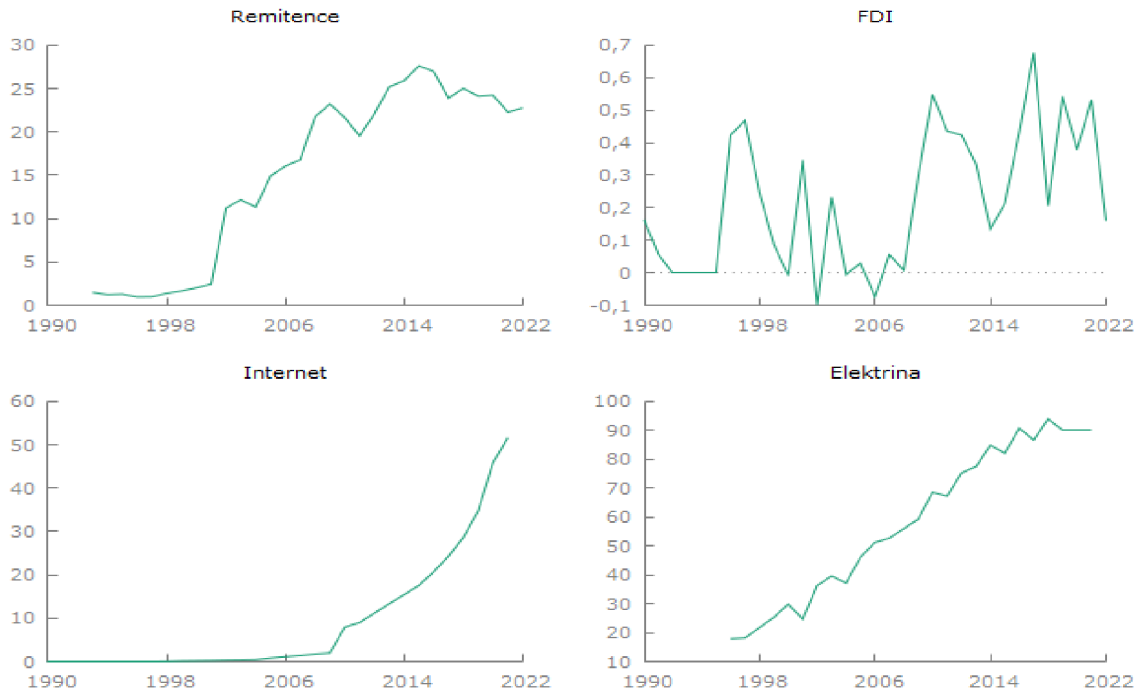

Zdroj: Vlastní zpracování v programu Gretl, 2024

Graf 15: Krabicový diagram 1

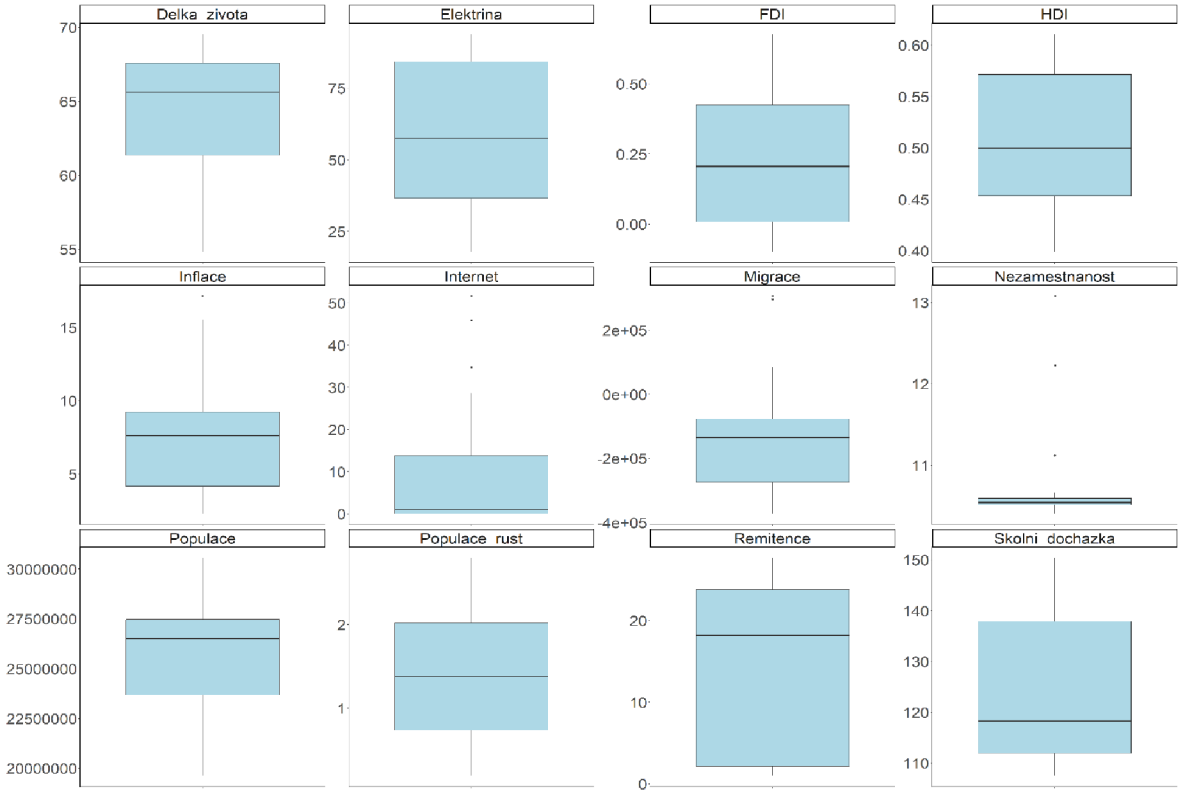

Zdroj: Vlastní zpracování v programu Gretl, 2024

Graf 15 ukazuje HDP Nepálu na obyvatele (levá osa) a nominální HDP (pravá osa). Obě veličiny od počátku sledovaného období rostou rychlým tempem. Zvýšila se tak nejen hodnota HDP vyjádřená v peněžních jednotkách, ale také HDP na obyvatele v zemi. HDP na obyvatele v roce 2022 byl více než 7krát vyšší než v roce 1990, Je tedy zřejmé, že se během projekčního období zvýšila i životní úroveň nepálského obyvatelstva, což bylo patrné i v případě makroekonomických veličin. Nominální HDP v roce 2022 dosáhl více než 11-násobku hodnoty z roku 1990.

Graf 16: HDP Nepálu na obyvatele

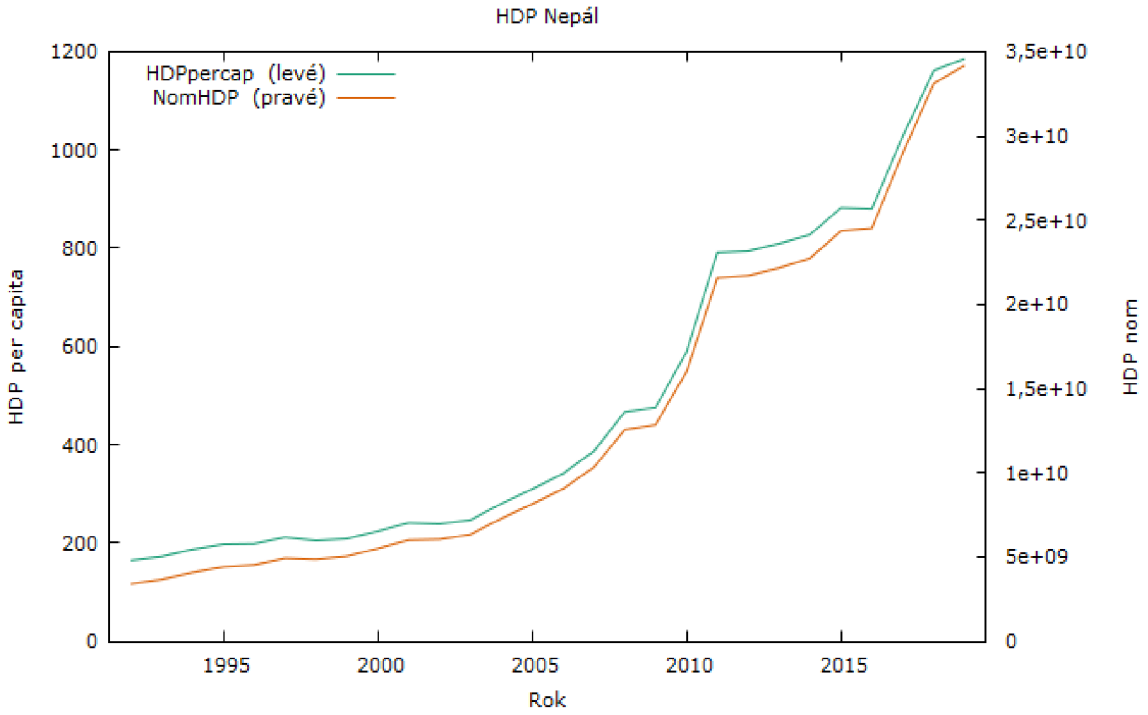

Zdroj: Vlastní zpracování v programu Gretl, 2024

Graf 16 znázorňuje roční procentní míru růstu HDP Nepálu (při výpočtu byly použity konstantní ceny v dolarech z roku 2015). Vidíme, že HDP ve sledovaném období meziročně rostlo v průměru o zhruba 4 %. Výraznější výkyvy byly zaznamenány v roce 2002, kdy svět zasáhla ekonomická krize, kdy byl meziroční růst téměř nulový, HDP v roce 2020 dokonce meziročně kleslo kvůli pandemii, která negativně ovlivnila celý svět. V následujícím roce 2021 se však meziroční růst HDP opět dostal do kladných hodnot. Lze tedy konstatovat, že se jednalo spíše o krátkodobý exogenní šok a nezdá se, že by výkonnost ekonomiky byla trvale ovlivněna, neboť se po odeznění poměrně rychle zotavila.

Graf 17: Roční míra růstu HDP

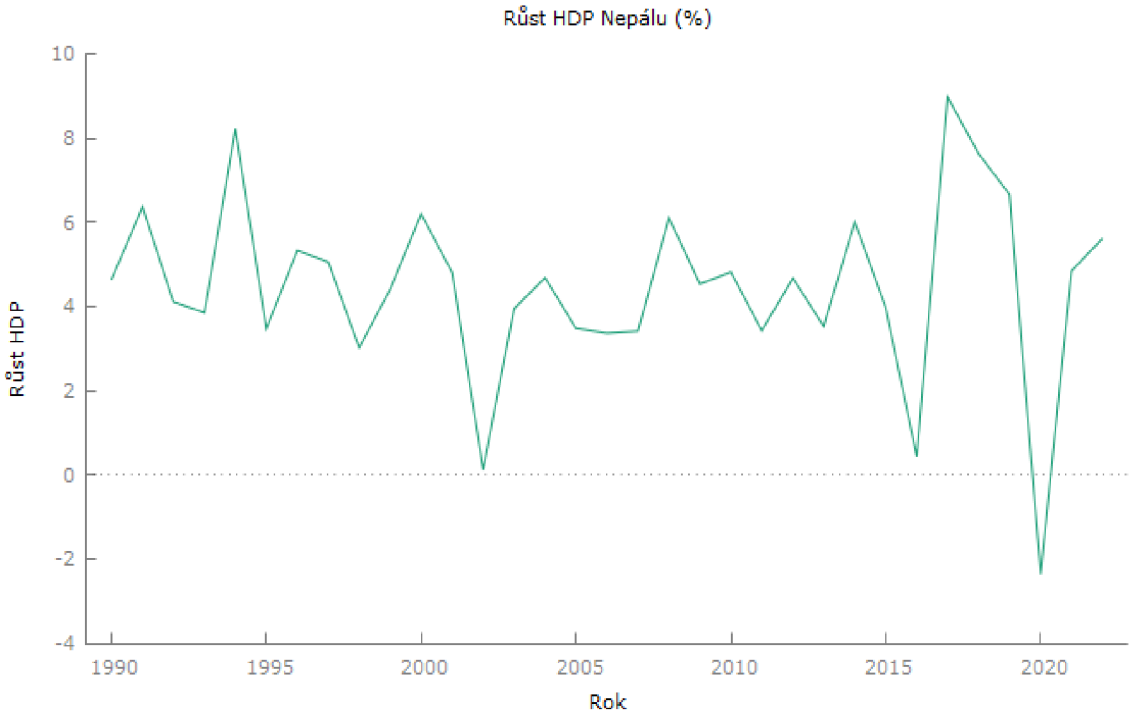

Zdroj: Vlastní zpracování v programu Gretl, 2024

Graf 18: Krabicový diagram 2

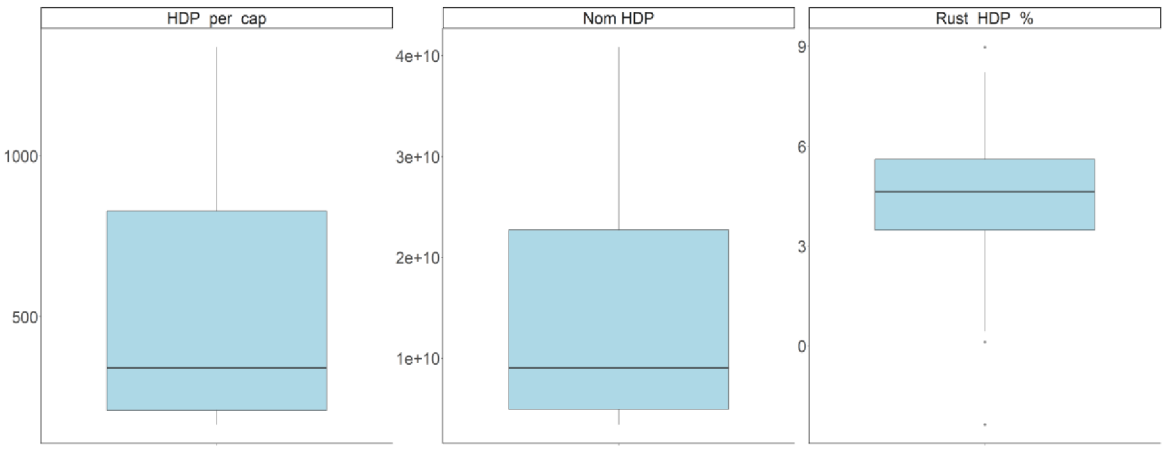

Zdroj: Vlastní zpracování v programu Gretl, 2024

Před samotným zavedením regresního modelu bylo nutné ověřit stacionaritu dat. Proměnné školní docházka a elektřina byly z datového souboru vyloučeny, protože obsahovaly mnoho chybějících pozorování. Explorační analýza ukázala, že většina proměnných sledovalo ve daném období trendy. Pokud by do regresní analýzy vstoupily nestacionární proměnné,

výsledky by byly nesprávné a došlo by ke zjevné regresi. Výsledky testu ADF vidíme v tabulce 11. Na hladině významnosti 5% byly stacionární proměnné růst HDP, inflace a PZI. Ostatní proměnné byly transformovány na diferenciály z důvodu nestacionarity a znovu podrobeny testu ADF. V tomto případě již byly všechny proměnné kromě migračních diferenciálů, diferenciálů remitencí a rozdílů v nezaměstnanosti vyhodnoceny jako stacionární a lze je tedy použít v regresní analýze.

Tabulka 11: Ověření stacionarity dat – ADF Test

Ověření stacionarity dat – ADF Test			
Proměnná	**Testovací kritérium**	**P-hodnota**	**Výsledek**
Nominální HDP	-0,6329	0,969	Nestacionární
Růst HDP	-4,2500	0,0037	Stacionární
HDI	-2,1717	0,5049	Nestacionární
HDI diferenciace	-5,0421	<0,001	Stacionární
Délka života	-2,2138	0,4813	Nestacionární
Diferenciace Délky života	-5,0951	0,0001	Stacionární
Nezaměstnanost	-5,5826	0,2574	Nestacionární
Rozdíl Nezaměstnanost	-3,3987	0,0515	Nestacionární
Inflace	-4,6125	<0,001	Stacionární
Migrace	-0,1923	0,9933	Nestacionární
Diferenciace Migrace	0,0636	0,005	Nestacionární
Remitence	4,3042	1,0000	Nestacionární
Diferenciace remitence	0,6815	0,9997	Nestacionární
Přímé zahraniční investice	-3,87471	0,0265	Stacionární
Populace	-1,07544	0,9316	Nestacionární
Růst populace	-3,60227	0,02956	Stacionární
Internet	2,9785	1,0000	Nestacionární
Diferenciace internet	-3,8634	0,0277	Stacionární
Elektřina	-1,3960	0,8626	Nestacionární
Diferencovaná elektřina	-9,8349	<0,001	Stacionární
Růst HDP Indie	-4,5568	0,0056	Stacionární
Růst HDP Čína	-0,4632	0,02482	Stacionární

Zdroj: Vlastní zpracování 2024

Kromě toho byl vykreslen korelogram pro diference proměnných, které byly testem vyhodnoceny jako nestacionární, a s nimi graf časových řad. Proměnné se jevily jako stacionární, bez autokorelace nebo částečné autokorelace (viz graf 18, 19, 20). V případě diference nezaměstnanosti vidíme v období 2 jedinou významnou parciální autokorelaci na 10% hladině významnosti, ale na základě odpovídající p-hodnoty (0,0515) jej můžeme stále považovat za stacionární na 10% hladině významnosti a také v grafu 21, kde vidíme proměnnou vykreslenou v čase, se nezdá, že by obsahovala trend. U všech proměnných vidíme, že v jejich vývoji v minulosti došlo ke zlomu nebo šoku, což mohlo způsobit, že jsme je na základě testu ADF nevyhodnotili jako stacionární kvůli vysoké citlivosti tetu. Na základě těchto zjištění budou proto tyto proměnné využity pro další analýzu.

Graf 19: Korelogram diference migrace

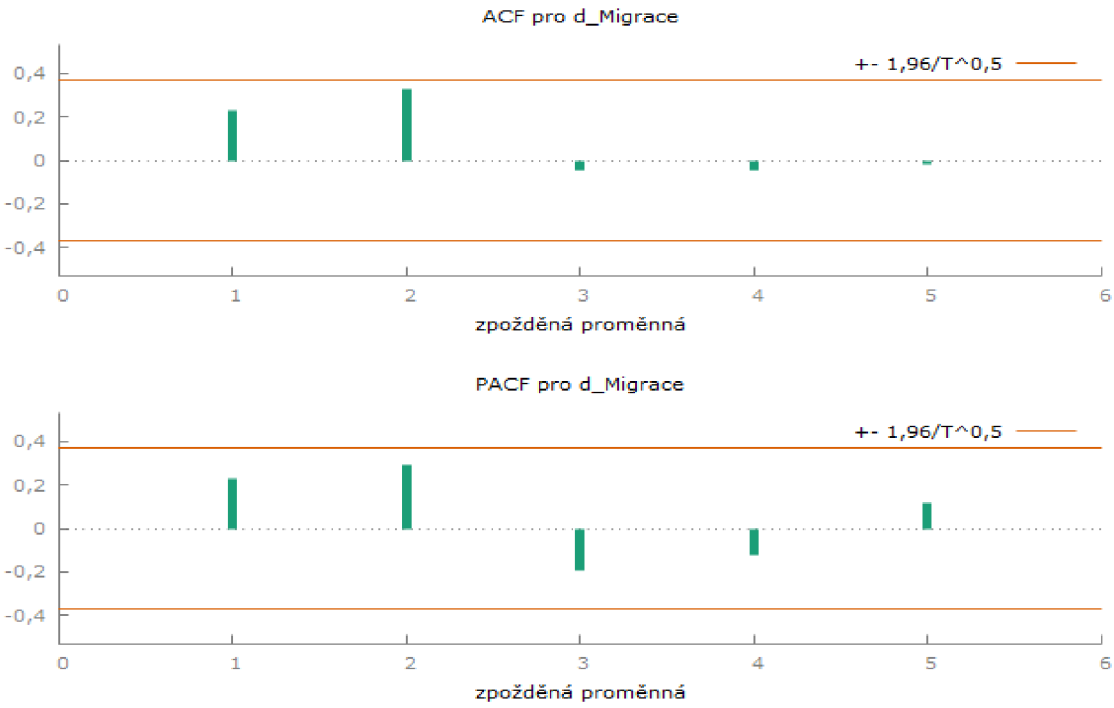

Zdroj: Vlastní zpracování v programu Gretl, 2024

Graf 21: Korelogram diference nezaměstnanost

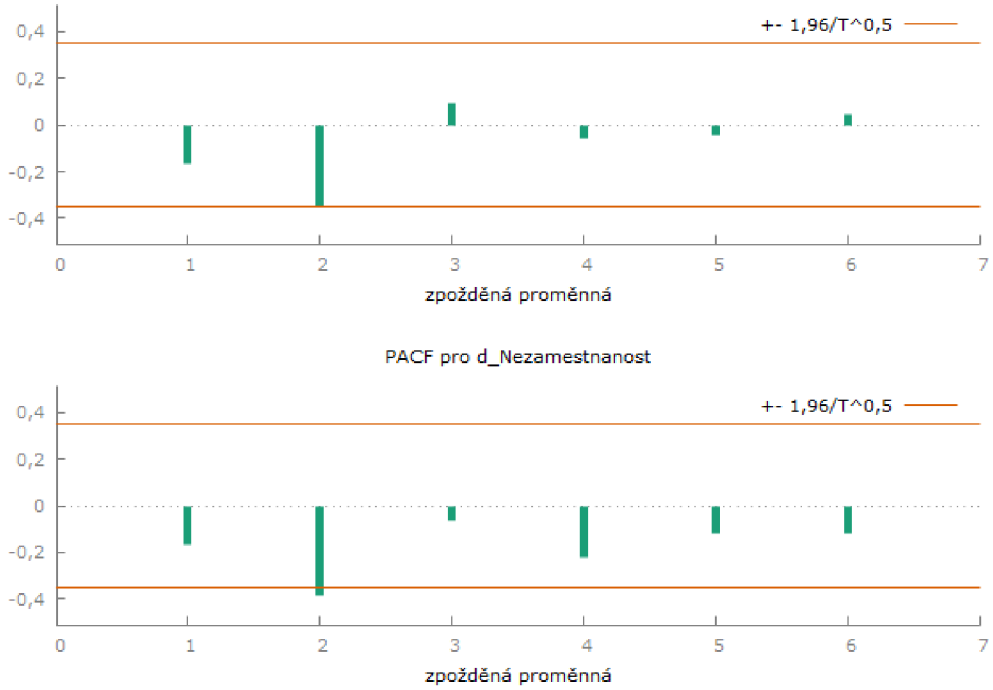

Zdroj: Vlastní zpracování v programu Gretl, 2024

Graf 20: Korelogram diference remitence

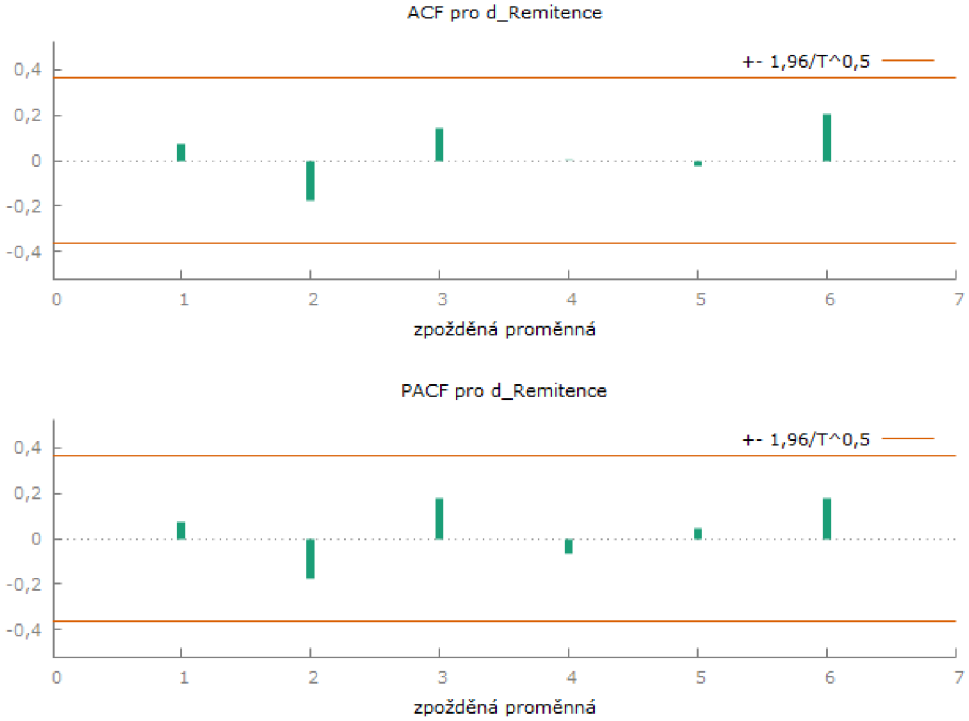

Zdroj: Vlastní zpracování v programu Gretl, 2024

Graf 22: Graf časových řad pro diference proměnných

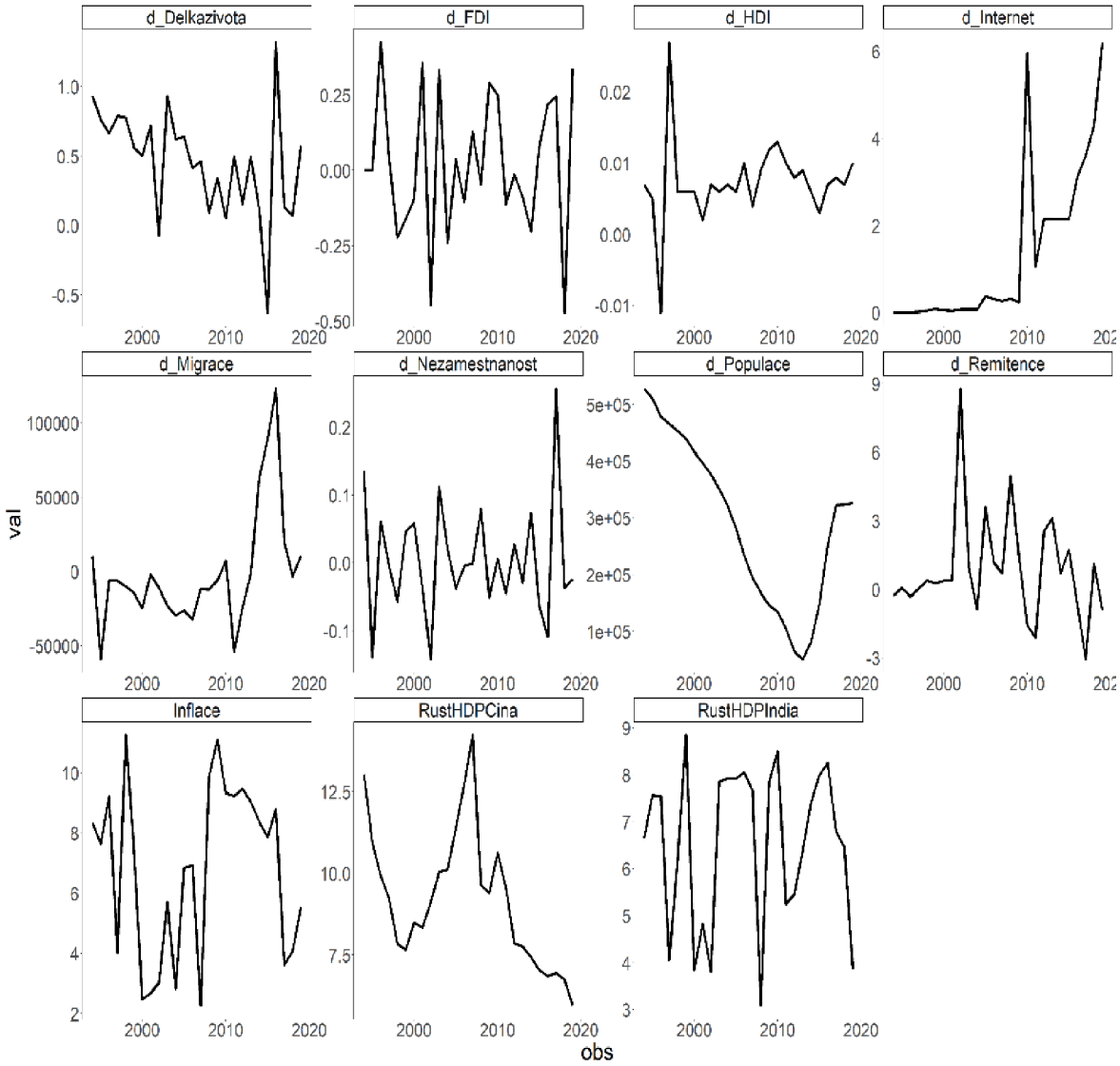

Zdroj:Vlastní zpracování v R studio, 2024

Samotný regresní model bude konstruován pomocí pozorování do roku 2019 z důvodu exogenního šoku v roce 2020, který způsobuje výskyt extrémních nebo vzdálených pozorování v regresorech a tím i nepřesný odhad parametrů v regresním modelu.
Na obrázku 7 vidíme vykreslenou korelační matici proměnných, které budou vstupovat do modelu. Tuto korelační matici použijeme, abychom mohli vyhodnotit možnou multikolinearitu vysvětlujících proměnných. Mezi žádnými regresory není přítomný korelační koeficient vyšší než 0,80 což je hodnota při které bychom mohli uvažovat o možném problému s multikolinearitou v modelu. Pro další analýzu jsou tedy využité všechny tyto proměnné.

Dále je možné analyzovat sílu lineární závislosti mezi růstem HDP Nepálu a jednotlivými regresory. Jak lze vidět, nejvyšší hodnota korelačního koeficientu je mezi proměnnou diferencemi nezaměstnanosti a mezi růstem HDP, a dosahuje 0,74. Tyto dvě proměnné mají poměrně silnou pozitivní korelaci, což ukazuje, že pokud rostou meziroční přírůstky nezaměstnanosti, zvyšuje se i procentuální růst HDP. Tento vztah je zřetelně viditelný i na vzájemném bodovém grafu č. 22. Dále lze vidět slabší korelaci mezi růstem HDP Nepálu a přírůstky remitencí. V tomto případě hodnota dosahuje -0,43. Záporná hodnota tohoto korelačního koeficientu ukazuje, že pokud narůstají meziroční přírůstky remitencí, klesá procentuální růst HDP.
Tento nepřímý lineární vztah je opět zřetelně viditelný i na bodovém grafu. Dále je patrný slabý přímý lineární vztah mezi růstem HDP a meziročními přírůstky obyvatelů používajících internet, korelační koeficient dosáhnul hodnoty 0,28. S vyššími přírůstky obyvatelů využívajících internet jsou spojené vyšší hodnoty růstu HDP.
Na bodovém grafu je možné vidět i jak se vyvíjejí hodnoty růstu HDP Nepálu v závislosti na růstu HDP Číny a Indie. Korelační koeficient mezi růstem HDP Nepálu a růstem HDP Číny dosahuje -0,12. Se stoupajícími hodnotami růstu HDP Číny jsou spojené klesající hodnoty růstu HDP Nepálu, jedná se však o velmi slabou závislost. Závislost je o něco vyšší v případě růstu HDP Nepálu a růstu HDP Indie, v tomto případě jde též o nepřímou závislost s hodnotou korelačního koeficientu -0,16.

Obrázek 7: Korelační matice

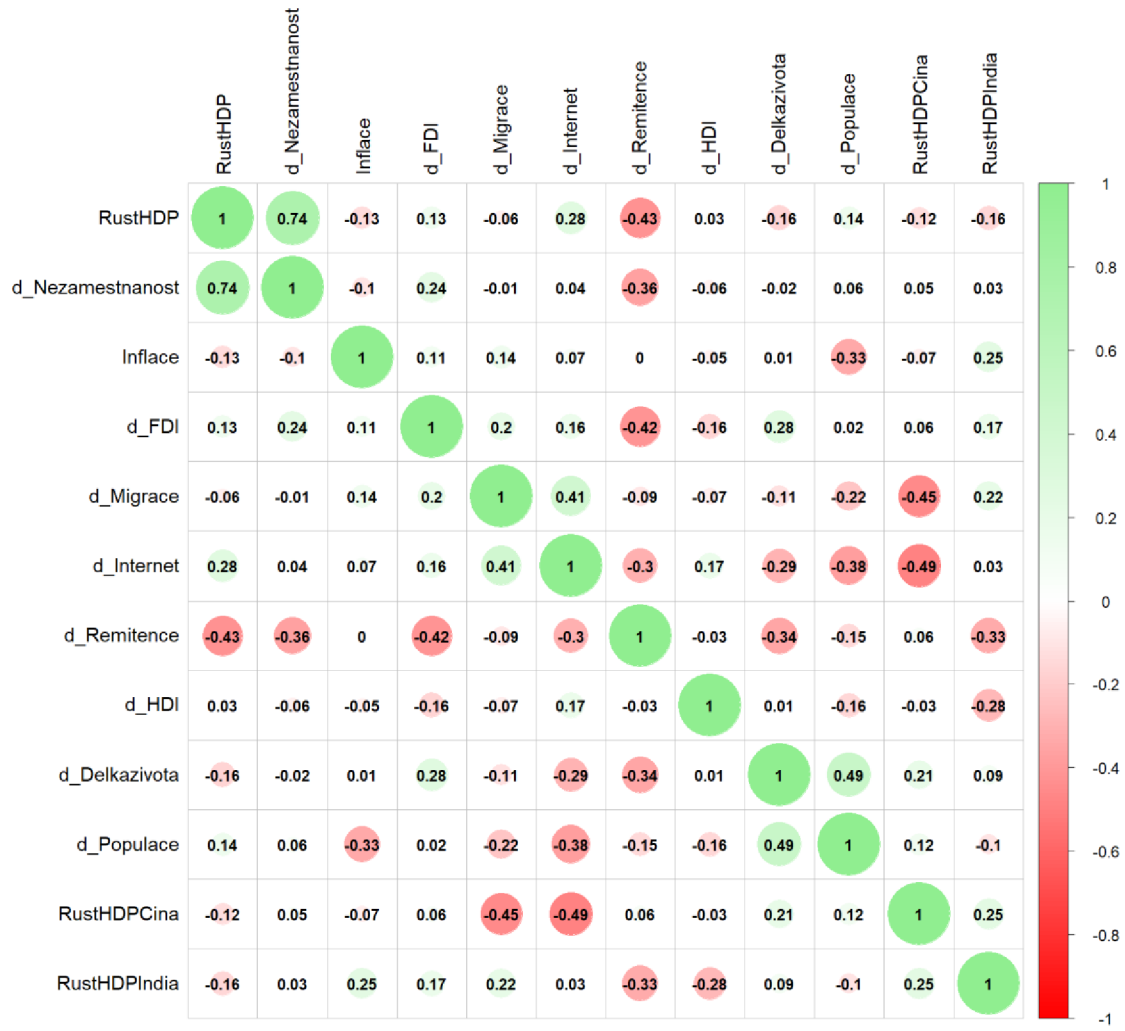

Zdroj: Vlastní zpracování v programu R studio, 2024

Graf 23: Vzájemné bodové grafy

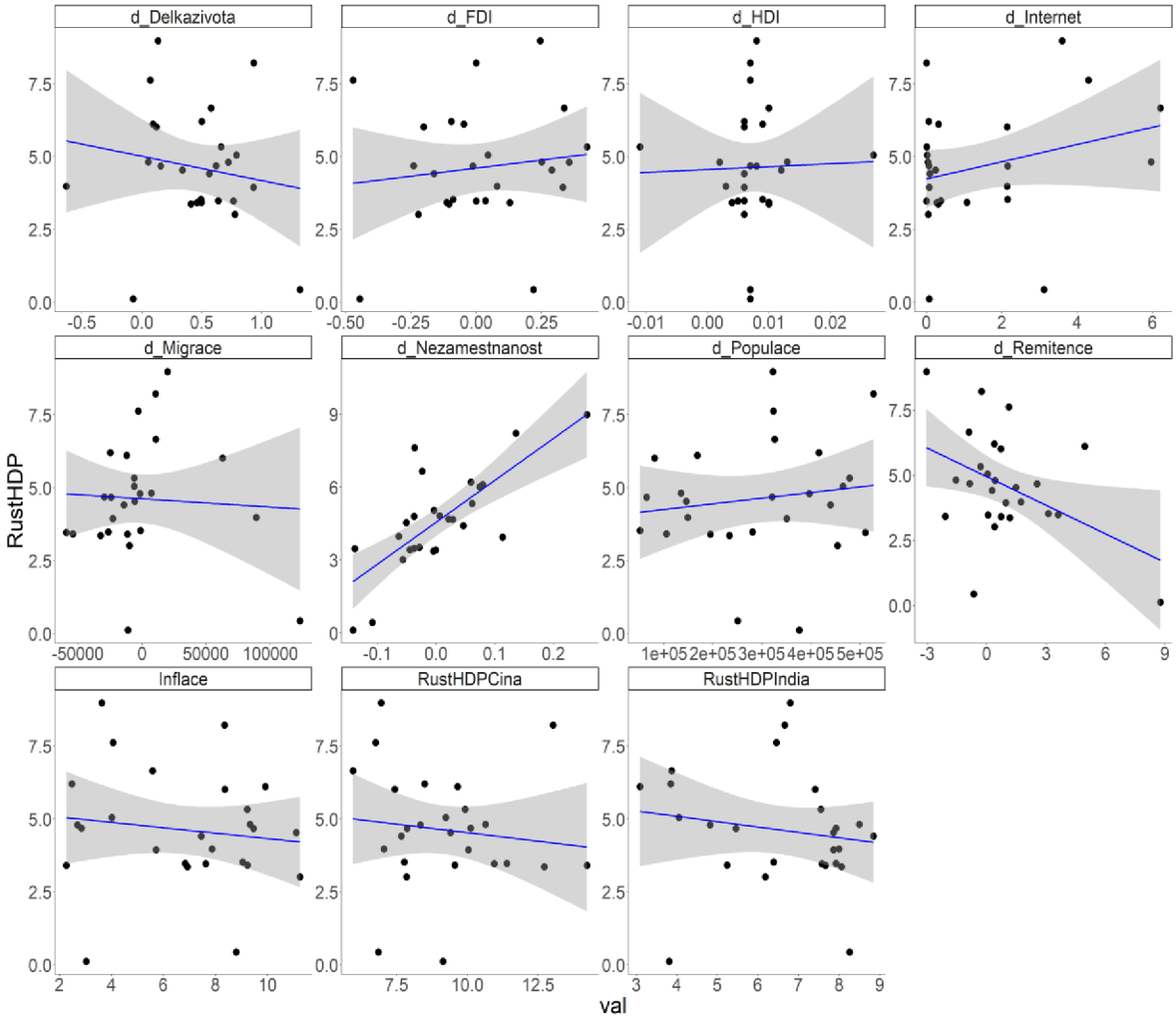

Zdroj: Vlastní zpracování v programu R studio, 2024

6.1 Model 1

Níže jsou zobrazeny výsledky prvního modelu, v kterém je možno vysvětlit variability proměnné - růst HDP Nepálu pomocí všech transformovaných proměnných. Tento model je označený jako Model 1. Statisticky významný je na hladině významnosti 10 % proměnná - diference populace (p = 0,0828) a na hladině významnosti 1 % proměnná - diference nezaměstnanosti (p = 0,0002). Model 1 vysvětluje 73,03 % variability závislé proměnné a na základě F statistiky, která dosahuje 4,8133 a její příslušné p-hodnoty (p=0,0031) je považován model jako celek za statisticky významný. Pro další analýzu a možnost přesněji vysvětlit závislou proměnnou byly z modelu postupně odstraněny regresory od nejméně významného, tedy byly postupně odstraněny z modelu podle p-hodnoty. Koeficienty jsou

interpretovány v Modelu 1, který obsahuje pouze statisticky signifikantní vysvětlující proměnné, předtím však proběhla diagnostika modelu.

Model 1: OLS, za použití pozorování 1994-2019 (T = 26)
Závisle proměnná: RustHDP

	Koeficient	*Směr. chyba*	*t-podíl*	*p-hodnota*	
const	3,30349	1,33024	2,483	0,0245	**
d_Migrace	−7,14697e-06	7,51311e-06	−0,9513	0,3556	
d_Remitence	−0,158181	0,150228	−1,053	0,3080	
d_FDI	−0,339962	1,30678	−0,2602	0,7981	
d_Internet	0,302972	0,188712	1,605	0,1279	
d_HDI	18,1701	47,6744	0,3811	0,7081	
d_Delkazivota	−1,48328	0,911268	−1,628	0,1231	
d_Populace	4,39721e-06	2,37627e-06	1,850	0,0828	*
d_Nezamestnanost	15,2150	3,41098	4,461	0,0004	***
Inflace	0,0386945	0,101717	0,3804	0,7086	

Koeficient determinace	0,730277	Adjustovaný koeficient determinace	0,578557
F(9, 16)	4,813341	P-hodnota(F)	0,003149
rho (koeficient autokorelace)	0,090412	Durbin-Watsonova statistika	1,713535

6.2 Model 2

V modelu 2 jsou použity pouze statisticky významné regresory. Před samotnou interpretací byly otestovány předpoklady pro lineární regresní model. Jako první byla otestována možná autokorelace reziduí, Durbin-Watsonova statistika dosahuje hodnoty 1,304079. Tato hodnota naznačuje, že v modelu je přítomna pozitivní autokorelace reziduí, přičemž je také statisticky signifikantní, jelikož na základě příslušné hodnoty (p=0,0288) zamítáme na hladině významnosti 5 % nulovou hypotézu o tom, že rezidua nejsou autokorelované, a tedy existuje korelace mezi rezidui v čase. Rezidua vykreslena v čase vidíme v grafu č. 23. Dále je vyhodnoceno, zda jsou rezidua v čase homoskedastické (mají konstantní rozptyl). Testovací kritérium Whiteova testu homoskedasticity dosahuje hodnoty 12,05867 a na základě jeho p-hodnoty (p = 0,601591) není zamítnuta nulová hypotéza, která ukazuje, že není přítomna heteroskedasticita, a tedy rozptyl reziduí je v čase konstantní, což je znázorněno i na bodovém

grafu č. 24, který zobrazuje rezidua v závislosti na růstu HDP. Tento předpoklad tedy lze považovat za splněný. V posledním kroku je otestováno, zda jsou rezidua odhadnutého modelu normálně rozděleny. Hodnota testovacího kritéria dosahuje 2,25811 a na základě příslušné hodnoty (p=0,323338) není zamítnuta nulová hypotéza, která tvrdí, že rezidua pocházejí z normálního rozdělení. Histogram reziduí je znázorněn spolu s hustotou normálního rozdělení a výsledky testu v grafu č. 25. Tento předpoklad je tedy považován taktéž za splněný.

Z důvodu porušení předpokladu o nekorelovanosti reziduí v čase je použit v další interpretaci model s robustnými směrodajnými chybami, aby bylo možné korektně vyhodnotit statistické testy. Koeficient determinace tohoto Modelu 2 dosahuje 0,672353. Pomocí tohoto modelu lze tedy vysvětlit 67,23 % variability závislé proměnné, růstu HDP. Model je jako celek statisticky významný, F hodnota testovacího kritéria je 45,8919 a na základě p-hodnoty testu ($p<0,001$) je zamítnuta nulová hypotézu o nevýznamnosti modelu.

Co se týče samotné interpretace koeficientů: konstanta v tomto modelu dosahuje hodnotu 4,69, tedy, v případě, že jsou všechny vysvětlující nulové, hodnota růstu HDP je rovna 4,69. Konstanta je významná na hladině významnosti 1 %. S rostoucím meziročním přírůstkem v délce života jsou spojené klesající hodnoty růstu HDP. Pokud vzroste diference délky života o 1, tak růst HDP poklesne o 1,87766 %. Diference délky dožití jsou v modelu významné na hladině významnosti 5 %. S rostoucími přírůstky nezaměstnanosti v Nepálu jsou spojeny rostoucí hodnoty růstu HDP. Růst meziroční diference nezaměstnanosti o 1 způsobí zvýšení růstu HDP o 14,19 %. V tomto případě se jedná o podobné hodnoty jako v modelu 1.

Diference nezaměstnanosti jsou v modelu statisticky významné na hladině významnosti 1 %. Růst meziročních přírůstků remitencí o 1 vede k poklesu v růstu HDP Nepálu o 0,25 %. Diference remitencí jsou v modelu významné na hladině významnosti 10 %. Poslední statisticky významnou proměnnou je meziroční růst populace, kde je růst o jednu jednotku spojený s vyšším růstem HDP o 0,000003 %. Pro lepší představu, pokud meziročně vzroste populace o 100 000 obyvatelů, růst HDP se zvýší o 0,3 %. Proměnná je v modelu významná na hladině významnosti 5 %. Je však nutné brát v potaz, že jsou k dispozici data z rozvojové země jen za 26 období, čímž mohou být tyto výsledky zkreslené.

Model 2: OLS (HAC standarní chyby), za použití pozorování 1994-2019 (T = 26)
Závisle proměnná: RustHDP

	Koeficient	*Směr. chyba*	*t-podíl*	*p-hodnota*	
const	4,68875	0,414514	11,31	<0,0001	***
d_Delkazivota	−1,87766	0,680222	−2,760	0,0117	**
d_Nezamestnanost	14,1931	2,87115	4,943	<0,0001	***
d_Remitence	−0,253796	0,144499	−1,756	0,0936	*
d_Populace	0,000003	0,000001	2,156	0,0429	**

Koeficient determinace	0,672353	Adjustovaný koeficient determinace	0,609944
F(4, 21)	45,89188	P-hodnota(F)	4,34e-10
Durbin-Watsonova statistika	1,304079	P-hodnota	0,0287618
Whiteův test homoskedasticity (chí-kvadrát)	12,05867 (df =14)	P-hodnota	0,601591
Normalita reziduí hodnota chí-kvadrát	2,25811 (df = 2)	P-hodnota	0,323338

Graf 24: Residua regrese

Zdroj: Vlastní zpracování v programu Gretl, 2024

Graf 25: Reziduá – homoskedasticita (konstantní rozptyl)

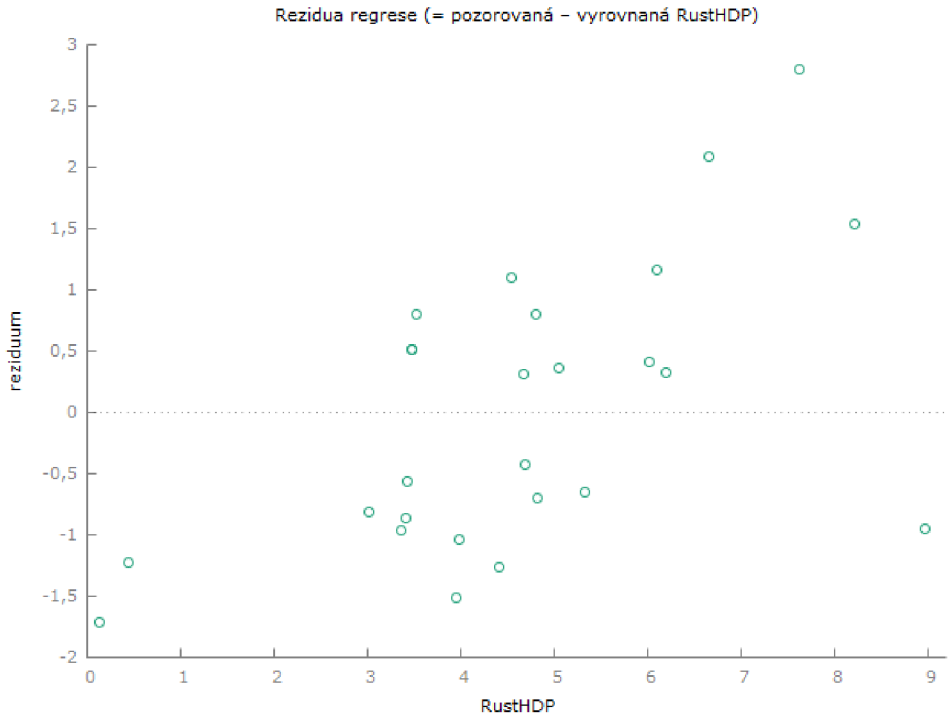

Zdroj: Vlastní zpracování v programu Gretl, 2024

Graf 26: Rezidua – histogram a hustota rozdělení

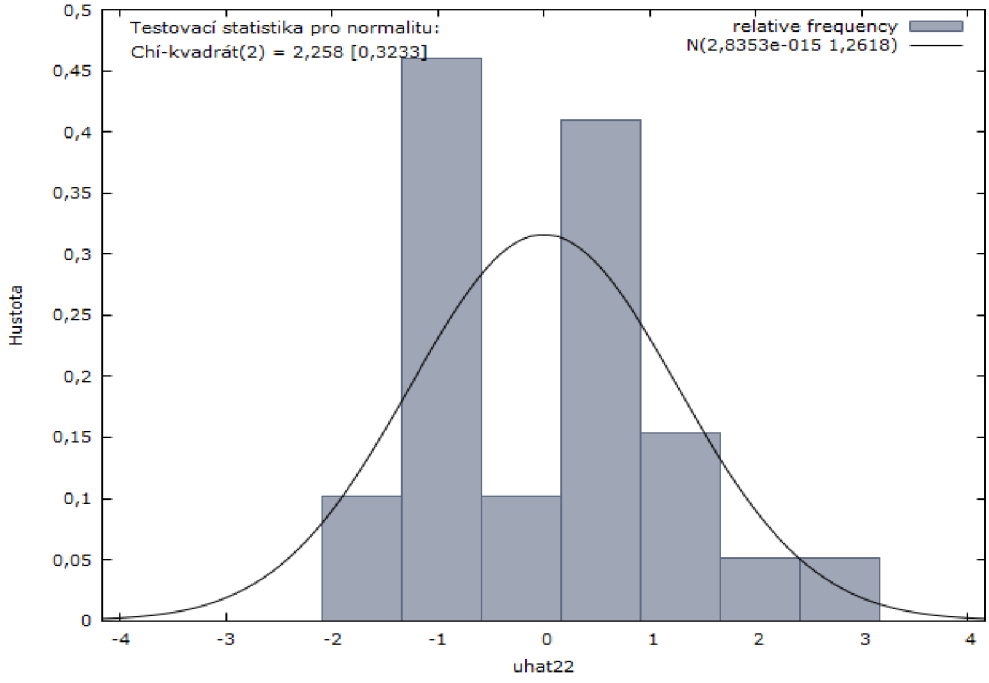

Vlastní zpracování v programu Gretl, 2024

6.3 Model 3

V této části je ověřeno, zda změny v růstu HDP Indie a Číny kauzálně ovlivňují růst HDP Nepálu. V Modelu číslo 3 jsou znázorněny výsledky pro ověření kauzální závislosti růstu HDP Nepálu na růste HDP Indie. Po vložení této proměnné ztratil regresor diference populace statistickou významnost, a byl z modelu vyloučen pro správný odhad regresných parametrů. Z modelu vyplývá, že rychlejší růst HDP Indie o 1 % vede k zpomalení růstu HDP Nepálu o 0,32 %. Při zvyšujícím se růstu HDP v Indii dochází tedy k pomalejšímu meziročnímu nárůstu HDP v Nepálu. Vysvětlující proměnná - růst HDP Indie je v modelu 3 statisticky signifikantní na hladině významnosti 1 %.

Model 3: OLS (HAC standarní chyby), za použití pozorování 1994-2019 (T = 26)
Závisle proměnná: RustHDP

	Koeficient	*Směr. chyba*	*t-podíl*	*p-hodnota*	
const	7,56779	1,05637	7,164	<0,0001	***
d_Delkazivota	−1,29704	0,619644	−2,093	0,0487	**
d_Nezamestnanost	14,0135	2,67695	5,235	<0,0001	***
d_Remitence	−0,330185	0,141975	−2,326	0,0301	**
RustHDPIndia	−0,322956	0,101617	−3,178	0,0045	***

Koeficient determinace	0,694948	Adjustovaný koeficient determinace	0,636843
F(4, 21)	36,50899	P-hodnota(F)	3,56e-09
Durbin-Watsonova statistika	1,33285	P-hodnota	0,042152
Whiteův test homoskedasticity (chí-kvadrát)	13,789492 (df =14)	P-hodnota	0,465509
Normalita reziduí hodnota chí-kvadrát	3,911 (df = 2)	P-hodnota	0,14152

6.4 Model 4

Model 4 obsahuje výsledky po vložení proměnné vyjadřující růst HDP Číny do původního modelu. Lze pozorovat, že v tomto případě růst HDP Číny kauzálně neovlivňuje HDP Nepálu. Na základě dat dostupných pro tuto analýzu, tedy nelze potvrdit, že v souvislosti se změnami v dynamice HDP Číny se mění dynamika HDP Nepálu. Je však nutné brát také v potaz fakt, že data, které vstupují do této analýzy jsou značně omezené po kvalitativní stránce.

Model 4: OLS (HAC standarní chyby), za použití pozorování 1994-2019 (T = 26)Závisle proměnná: RustHDP

	Koeficient	*Směr. chyba*	*t-podíl*	*p-hodnota*	
const	5,41530	1,32657	4,082	0,0006	***
d_Delkazivota	−1,75142	0,627238	−2,792	0,0112	**
d_Nezamestnanost	14,4605	2,71713	5,322	<0,0001	***
d_Remitence	−0,237870	0,137763	−1,727	0,0996	*
d_Populace	3,33512e-06	1,58743e-06	2,101	0,0485	**
RustHDPCina	−0,0874629	0,123776	−0,7066	0,4880	

Koeficient determinace	0,679894	Adjustovaný koeficient determinace	0,599868
F(5, 20)	34,38373	P-hodnota(F)	3,69e-09
Durbin-Watsonova statistika	1,27434	P-hodnota	0,0151918
Whiteův test homoskedasticity (chí-kvadrát)	22,664968 (df =14)	P-hodnota	0,305543
Normalita reziduí hodnota chí-kvadrát	1,202 (df = 2)	P-hodnota	0,5484

7 Výsledky a zhodnocení

7.1 Socioekonomické faktory Nepálu

Cíle této diplomové práce bylo zkoumat faktory ovlivňující ekonomický růst Nepálu a dopad těchto faktorů na životní úroveň obyvatel Nepálu. Zkoumáním změn stavu HDP se ukázalo, že mezi faktory, které signifikantně ovlivňují ekonomický růst Nepálu patří zejména nezaměstnanost, příliv remitencí, zvyšující se počet obyvatel používající internet a zvyšující se průměrná délka života.

7.1.1 Nezaměstnanost

Jedním z faktorů ovlivňující ekonomický růst Nepálu je nezaměstnanost. Výsledky analýzy ukázaly, že pokud rostou meziroční přírůstky nezaměstnanosti, zvyšuje se i procentuální růst HDP. Na první pohled může jít o zvláštní skutečnost, avšak možným vysvětlením je vysoká míra šedé ekonomiky v Nepálu zapříčiněná rapidním růstem poptávky po službách v cestovním ruchu. Se zvyšujícím se zájmem o horskou turistiku přibývá šerpů a průvodců, kteří jsou placení západními turisty, ale zároveň nejsou zaměstnaní. Dalším důvodem může být růst populace. Pokud populace země roste rychle, HDP se může stále zvyšovat díky rostoucí spotřebě a poptávce po zboží a službách i přes to, že je vysoká nezaměstnanost. V některých případech by růst HDP mohl především prospívat malé části populace, což by mohlo vést k zvýšené nerovnosti příjmů. I když celkové HDP roste, může významná část populace stále zažívat nezaměstnanost. Je také možné, že určité odvětví v zemi zažívá prudký růst, zatímco jiná jsou stagnující nebo klesající. Pokud rostoucí odvětví významně přispívají k HDP a zaměstnávají relativně malý podíl populace, může celkové HDP stoupat i přes vysokou nezaměstnanost v jiných sektorech.

7.1.2 Remitence

Dalším ovlivňujícím faktorem jsou remitence. Ukázalo se, že pokud narůstají meziroční přírůstky remitencí, klesá procentuální růst HDP. Pokud je Nepál silně závislý na remitencích jako zdroji příjmů, může to naznačovat slabiny v jiných odvětvích ekonomiky. Vysoká závislost na remitencích může znamenat, že domácí ekonomické aktivity samy o sobě neprodukují dostatečný růst. Může také dojít k situaci, kdy nárůst příjmů z jednoho odvětví (v tomto případě remitencí) vede ke zanedbání nebo poklesu ostatních odvětví, jako je

zemědělství nebo průmysl. Toto zanedbání může brzdit celkovou ekonomickou diverzifikaci a dlouhodobý růst. Zvýšené remitence mohou také vést k inflačním tlakům v ekonomice, pokud dodatečný přísun peněz není doprovázen odpovídajícím růstem produkce. Inflace může snížit kupní sílu domácích spotřebitelů a tím snížit celkový ekonomický růst.

7.1.3 Používání internetu

Další faktor projevující významný vliv v Nepálu je rostoucí užívání internetu. Růst HDP je spojen s meziročními přírůstky obyvatelů používajících internet. Internet poskytuje přístup k obrovskému množství informací a vzdělávacích zdrojů, které mohou posílit jednotlivce a zlepšit lidský kapitál. Větší přístup k online vzdělávacím materiálům, e-learningovým platformám a školením v oblasti digitálních dovedností může zlepšit znalosti a dovednosti pracovní síly, což povede k vyšší produktivitě a inovacím. Expanze internetové infrastruktury, včetně širokopásmových sítí a mobilního připojení, může urychlit ekonomický rozvoj usnadněním komunikace, spolupráce a přístupu na trhy. Vládní investice do zlepšování digitální infrastruktury mohou být katalyzátorem investic a inovací soukromého sektoru, což pohání růst HDP.

7.1.4 Průměrná délka života obyvatel

S klesající hodnotou růstu HDP byl spojen také další faktor a to rostoucí meziroční přírůstek v délce života. Délka života koresponduje se stárnutím populace. Zatímco delší očekávaná délka života je obecně pozitivní ze společenského hlediska, může také znamenat vyšší podíl starších jedinců, kteří mohou být méně ekonomicky aktivní. To může vést ke snížení celkové produktivity a HDP, zejména pokud neexistují dostatečné systémy podpory pro starší populaci. Přes to, že průměrná délka života odráží lepší výsledky zdravotní péče, může také vést ke zvýšeným nákladům na zdravotní péči. Jak bylo zmíněno v kapitole 5.1.2 pokud lidé žijí déle, mohou vyžadovat více lékařské péče a podpůrných služeb, což může zatěžovat zdroje zdravotní péče a vládní rozpočty. Vyšší výdaje na zdravotnictví mohou odvádět finanční prostředky od jiných produktivních sektorů ekonomiky, což může mít dopad na růst HDP. Při zlepšení průměrné délky života je také nutné rozšíření programů sociální péče, jako jsou důchody, zdravotní péče a služby dlouhodobé péče. I když jsou tyto programy zásadní pro zajištění blahobytu občanů, mohou také uvalit fiskální zátěž na vlády, zejména v zemích, jako je Nepál.

7.2 Vztahy s Indií a Čínou

Posledním cílem této práce bylo určit jaké jsou ekonomické a politické vztahy Nepálu se sousedními zeměmi a jakým způsobem je na nich Nepál závislý. Závislost Nepálu byla za užití HDP ukázána převážně ve vztahu k Indii. Ve vztahu k Číně se jednalo pouze o mírný trend.

7.2.1 Indie

Z výsledků vyplývá, že rychlejší růst HDP Indie o 1 % vede k zpomalení růstu HDP Nepálu, a to o 0,32 %. Při zvyšujícím se růstu HDP v Indii dochází tedy k pomalejšímu meziročnímu nárůstu HDP v Nepálu. Jak již bylo zmíněno, Nepál má významnou ekonomickou závislost na Indii jako na obchodním partnerovi. Pokud Indie zažije rychlý růst HDP, může dojít ke zvýšení dovozu z Indie do Nepálu. To by povede k vyššímu obchodnímu deficitu Nepálu, protože může mít potíže s konkurencí indického zboží a služeb. V důsledku toho může dojít ke snížení růstu HDP Nepálu. Nepálští migrující pracovníci mohou posílat značnou část svých remitencí zpět domů z Indie. Pokud indická ekonomika rychle poroste, vznikne větší počet pracovních příležitostí pro nepálské pracovníky v Indii, což povede k vyššímu přílivu finančních prostředků. Pokud však tempo růstu remitencí nebude držet krok s růstem HDP Indie, dojde k relativnímu zpomalení růstu HDP Nepálu. Je také možné, že změny makroekonomických proměnných v Indii, jako je míra inflace, směnné kurzy a úrokové sazby, by se mohly přelít do nepálské ekonomiky a ovlivnit její růstovou trajektorii. Pokud například Indie zažije vysokou inflaci nebo znehodnocení měny, mohlo by to negativně ovlivnit obchodní bilanci Nepálu a celkovou ekonomickou stabilitu. Nepálský průmysl také může čelit zvýšené konkurenci ze strany indických protějšků na domácích i mezinárodních trzích. Indické firmy se svým větším rozsahem a zdroji mohou konkurovat nepálským podnikům, což povede k poklesu jejich podílu na trhu a následně ke zpomalení celkového hospodářského růstu v Nepálu. Větší ekonomická integrace v rámci regionu, poháněná růstem Indie, by mohla vést ke změnám v obchodních vzorcích a dodavatelských řetězcích, které nemusí nutně upřednostňovat Nepál. Nepálský průmysl může považovat za náročné účinně konkurovat na regionálních trzích ovládaných většími ekonomikami, jako je Indie, což vede ke zpomalení růstu HDP Nepálu.

7.2.2 Čína

I přes určitý trend, ukazující že se stoupajícími hodnotami růstu HDP Číny jsou spojené klesající hodnoty růstu HDP Nepálu, nelze potvrdit, že v souvislosti se změnami v dynamice HDP Číny se mění signifikantně dynamika HDP Nepálu. Může to být proto, že Čína a Nepál mají odlišné ekonomické specializace a komparativní výhody. Čína se více zaměřuje na zpracovatelský a těžký průmysl, zatímco nepálská ekonomika je více závislá na odvětvích, jako je zemědělství, cestovní ruch a služby. Viz 5.1.1 V důsledku toho změny v růstu čínského HDP nemusí přímo ovlivnit sektory, které pohánějí nepálskou ekonomiku. Podle modelu 3 je také patrné že růst HDP Nepálu má blízký vztah s růstem HDP Indie. Lze tedy tvrdit, že Čína nemá na Nepál značný vliv díky vlivu Indie. Nepálská ekonomika také pravděpodobně více závislá na remitencích od nepálských pracovníků v zahraničí a příjmech z cestovního ruchu než na obchodu s Čínou. Změny v růstu čínského HDP proto mohou mít menší přímý dopad na tyto klíčové hnací síly nepálské ekonomiky. Je také třeba brát v potaz, že Nepálské hranice s Indií tvoří lehce přístupná nížina, nicméně hranice Nepálu a Číny dělí po celé délce Himalájí. Omezená infrastruktura a konektivita mezi Čínou a Nepálem může omezit potenciál ekonomických účinků čínského růstu. Zlepšení infrastruktury a konektivity by mohlo v budoucnu posílit ekonomické vazby mezi oběma zeměmi. Jak již bylo řečeno, je však nutné brát také v potaz fakt, že data, které vstupují do této analýzy jsou značně omezené po kvalitativní stránce.

8 Závěr

Výsledky analýzy ukázaly signifikantní vliv několika ukazatelů socioekonomického profilu Nepálu na stav této země. Jedná se o růst nezaměstnanosti korelující s růstem HDP Nepálu, který může být vysvětlen například růstem populace či vysokou mírou šedé ekonomiky. Spojený s růstem HDP je i rostoucí počet obyvatel používajících internet, který poskytuje větší přístup k online vzdělávacím materiálům a školením, což může zlepšit znalosti a dovednosti pracovní síly vedoucí k vyšší produktivitě a inovacím. Dalšími ovlivňujícími faktory jsou také meziroční přírůstky remitencí a rostoucí délka života, které byly spojeny s poklesem růstu HDP Nepálu. Lze říci, že vyšší délka života koresponduje s větším stárnutím populace, s růstem nákladů na sociální a zdravotní péči pro starší obyvatele a nižším množstvím ekonomicky aktivního obyvatelstva.

Silná závislost na remitencích jako zdroji příjmů může naznačovat slabiny v jiných odvětvích ekonomiky. Domácí ekonomické aktivity samy o sobě netvoří dostatečný růst. Je tedy možné vyvodit, že tyto socioekonomické faktory uvalují větší zátěž na vládní systém a veřejné finance Nepálu.

Dále bylo ukázáno, že Nepál má významnou ekonomickou závislost na Indii jako na obchodním partnerovi. Třetí hypotéza se tedy prokázala jen částečně. Při zvyšujícím se růstu HDP v Indii dochází k zpomalení meziročního nárůstu HDP v Nepálu. Lze předpokládat, že změny makroekonomických proměnných v Indii, jako je míra inflace, směnné kurzy a úrokové sazby, se mohou přenést do nepálské ekonomiky a ovlivnit její růstovou trajektorii. Výsledky této diplomové práce ukazují odlišný vliv různých ekonomických faktorů a zároveň vliv okolních zemí na stav Nepálu.

9 Seznam použitých zdrojů

About airport. In*: gbia.caanepal.gov.np Gautam Buddha International Airport* [online]. 2023 [cit. 2023-10-17]. Dostupné z: https://gbia.caanepal.gov.np/about-us/organization-structure

Advancing Human Development: Theory and Practice. In*: UNDP* [online]. 2018 [cit. 2023-10-17]. Dostupné z: https://hdr.undp.org/content/advancing-human-development-theory-and-practice

AHIAKPOR, James CW. *The success and failure of dependency theory: The experience of Ghana. International Organization*, 1985, 39.3: 535-552. DOI:10.1017/S0020818300019172)

ARMAND, P. C., NOVÁČEK, P., ed. *Rozvojová studia - vybrané kapitoly.* Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2014. ISBN: 978-80-244-3958-7.

Attendance Rates & Inequalities, Education. In: *UNICEF* [online]. 2019 [cit. 2023-10-17]. Dostupné z: https://www.unicef.org/nepal/media/16226/file/Nepal%20MICS%20Statistical%20Snapshot%20-%20%20Education.pdf

BHAGAT, Sadan Kumar. *Situation of land transportation in Nepal.* Tribhuvan University Journal, 2017, 31.1-2: 193-206. DOI: 10.3126/tuj.v31i1-2.25355.

BHANDARI, Abhishek. *Nepal's 2023 Literacy Report: Progress, Challenges, and Aspirations*. In: edusanjal.com [online]. 2023 [cit. 2024-02-17]. Dostupné z: https://edusanjal.com/blog/nepals-literacy-report-progress-challenges-and-aspirations/

BHATTARAI, Hari Prasad. *Cultural Diversity and Pluralism in Nepal: Emerging Issues and the Search for a New Paradigm. Contributions to Nepalese studies*, 2004, 31.2: 293-340. Dostupné z: https://www.academia.edu/1451319/Cultural_diversity_and_pluralism_in_Nepal_Emerging_issues_and_the_search_for_a_new_paradigm

BONDARENKO, Peter. *Gross national income*. In: Britannica [online]. 2024 [cit. 2024-02-14]. Dostupné z: https://www.britannica.com/money/gross-national-income

BOSSEL, Hartmut. *Indicators for sustainable development*: theory, method, applications. Winnipeg: International Institute for Sustainable Development, 1999. ISBN: 1-895536-13-8

Census in India: *Baffling lack of data is hurting Indians.* In: *BBC* [online]. 2023 [cit. 2024-02-14]. Dostupné z: https://www.bbc.com/news/world-asia-india-64282374

CONWAY, Dennis; HEYNEN, Nikolas (Eds.). Dependency theories: From ECLA to Andre Gunder Frank and beyond. The companion to development studies, (3rd ed.). Routledge, 2014, 92-95. ISBN: 9780203528983.

CHALISE, Hom Nath. Aging *Trend and Situation in Nepal. Advances in Aging Research*, 2023, 12.3: 39-48. ISSN: 2169-0502

China. In: *CIA* [online]. 2023 [cit. 2023-10-20]. Dostupné z: https://www.cia.gov/the-world-factbook/countries/china/

China. Health data overview for the People's Republic of China. In: *WHO (World Health Organization)* [online]. 2024 [cit. 2024-02-20]. Dostupné z: https://data.who.int/countries/156

Chinese tourists are returning to Nepal after three years. In: *Kathmandu Post* [online] 2023 [cit. 2024-02-20]. Dostupné z: https://kathmandupost.com/money/2023/03/10/the-chinese-are-coming-after-three-years

Climbing Higher: Toward A Middle-Income Nepal. Nepal Country Economic Memorandum. In: *World Bank Group* [online]. 2017 [cit. 2024-02-20]. Dostupné z: https://documents1.worldbank.org/curated/en/358501495199225866/pdf/115156-CEM-PUBLIC-SAREC-70p-Country-Economic-Memorandum-19-May-2017.pdf

Country data. In: *Transparency International* [online]. 2023 [cit. 2023-10-20]. Dostupné z: https://www.transparency.org/en/countries/nepal

CRAIG, John. *Replacement level fertility and future population growth. Population trends*, 1994, 78: 20–22. https://pubmed.ncbi.nlm.nih.gov/7834459/
Data Show Inflation Easing But People Don't Feel It. In: *Kathmandu Post* [online]. 2024 [cit. 2024-02-20]. Dostupné z: https://kathmandupost.com/money/2024/01/14/data-show-inflation-easing-but-people-don-t-feel-it
Delivering Road Safety in Nepal. Leadership Priorities and Initiatives to 2030. In: *World Bank* [online]. 2020 [cit. 2024-02-20]. Dostupné z: https://openknowledge.worldbank.org/server/api/core/bitstreams/ae34a0d8-c59c-51c5-82bd-7d8ef13b17ff/content
DHAKAL, Subas P.; BURGESS, John. *Decent work for sustainable development in post-crisis Nepal*: Social policy challenges and a way forward. Social Policy & Administration, 2021, 55.1: 128-142. ISBN:
Distribution Of The 22 Scheduled Languages-India/States/Union Territories. In: *Indian Census* [online]. 2011 [cit. 2024-02-20]. Dostupné z: https://web.archive.org/web/20220314173034/https:/censusindia.gov.in/2011Census/Language-2011/Part-A.pdf
Fertility rate, total (births per woman) – Nepal. In: *World Bank* [online]. 2024 [cit. 2024-02-20]. Dostupné z: https://data.worldbank.org/indicator/SP.DYN.TFRT.IN?locations=NP
GAUTAM, Bhim Lal; POUDEL, Prem Prasad. *Diversity, multilingualism and democratic practices in Nepal*. Bandung, 2022, 9.1-2: 80-102. ISSN: 2198-3534.
GAY, Daniel. *A critical reflection on international support for least developed countries*. International Trade Working Paper 2020/02,Commonwealth Secretariat 2020, 2021. ISSN 2413-3175.
GDP growth (annual %) - Nepal. World Bank national accounts data, and OECD National Accounts data files. In: *World Bank* [online]. 2023 [cit. 2023-10-14]. Dostupné z: https://data.worldbank.org/indicator/NY.GDP.MKTP.KD.ZG?locations=NP
GDP per capita (current US$) – Nepal. In: *World Bank* [online]. 2024 [cit. 2024-03-14]. Dostupné z: https://data.worldbank.org/indicator/NY.GDP.PCAP.CD
GNI per capita (current US$) – Nepal. In: *World Bank* [online]. 2024 [cit. 2024-03-14]. Dostupné z:https://data.worldbank.org/indicator/NY.GNP.PCAP.CD?end=2022&locations=NP&start=1990
GNI Atlas method (current US$) – Nepal. In: *World Bank* [online]. 2024 [cit. 2024-03-14]. Dostupné https://data.worldbank.org/indicator/NY.GNP.ATLS.CD?locations=NP
Ha-Joon Chang Lecture at the sixteenth edition of the Raúl Prebisch lecture series. In: *CEPALC* [online]. 2019 [cit. 2024-02-20]. Dostupné z: https://www.cepal.org/fr/node/49813
HARTS, Shannon.; ELIAS, Josie a HARTS, Shannon H. Nepal. New York: Cavendish Square Publishing, 2023. ISBN: 978-1502663269
History of Nepal. In: *Ministry of Foreign Affairs Nepal – Government of Nepal* [online]. 2023 [cit. 2023-10-14]. Dostupné z: https://mofa.gov.np/about-nepal/history-of-nepal/
History of Nepal. In: *Britannica* [online]. 2024 [cit. 2024-02-14]. Dostupné z: https://www.britannica.com/place/Nepal/History
Human development insights. In: *UNDP* [online]. 2020 [cit. 2023-10-14]. Dostupné z: https://hdr.undp.org/data-center/country-insights#/ranks
Human Development Report 2010. In: *UNDP* [online]. 2010 [cit. 2023-10-14]. Dostupné z: https://hdr.undp.org/content/human-development-report-2010
Human Development Report, *United Nations Development Programme*, 1997, 15. ISBN: 978-0-19-511996-1.
HUTT, Michael. *Himalayan people's war: Nepal's Maoist rebellion*. Indiana University Press, 2004. ISBN: 0-253-21742-3.
India. Health data overview for the Republic of India. In: *WHO (World Health Organization)* [online]. 2024 [cit. 2024-02-10]. Dostupné z: https://data.who.int/countries/356

Indian visitors vital for tourism, but Nepal's policies are not welcoming. In: *Kathmadnu Post* [online]. 2024 [cit. 2024-02-10]. Dostupné z: https://kathmandupost.com/money/2024/01/02/indian-visitors-vital-for-tourism-but-nepal-s-policies-are-not-welcoming

India ranks 132 on the Human Development Index as global development stalls. In: *UNDP* [online]. 2022 [cit. 2024-02-10]. Dostupné z: https://www.undp.org/india/press-releases/india-ranks-132-human-development-index-global-development-stalls

India shows progress in Human Development Index, ranks 134 out of 193 countries. In: *UNDP* [online]. 2024 [cit. 2024-02-10]. Dostupné z: https://www.undp.org/india/press-releases/india-shows-progress-human-development-index-ranks-134-out-193-countries

Inflation, consumer prices (annual %) - Nepal. In: World Bank [online]. 2023 [cit. 2023-12-14]. Dostupné z: https://data.worldbank.org/indicator/FP.CPI.TOTL.ZG?locations=NP

ITAGAKI, Yoichi. *Criticism of Rostow's stage approach: the concepts of stage, system and type*. The Developing Economies, 1963, 1.1: 1-17. ISSN: 0012-1533

KHADKA, Rudra. *Outbound migrant worker numbers down 75% amid COVID-19 fears: Officials*. In: Republica Daily [online]. 2020 [cit. 2024-02-14]. Dostupné z: https://myrepublica.nagariknetwork.com/news/outbound-migrant-worker-numbers-down-75-amid-covid-19-fears-officials/

KING, Timothy. A. G. Frank. Capitalism and Underdevelopment in Latin America. Historical Studies of Chile and Brazil. The Economic Journal, 1968, 78.310: 452-454.

KUTTNER, Robert. *The Slow Growth Trap and the Public Investment Cur*e. In: Economy Policy Institue [online]. 1992 [cit. 2024-02-14]. Dostupné z: https://www.epi.org/publication/epi_virlib_briefingpapers_1992_slowg/

LAGARDE, Christine. *We Need Forceful Policies to Avoid the Low-Growth Trap*. In: www.imf.org [online], blogový příspěvek. September 1, 2016 [cit. 2024-02-14]. Dostupné z: https://www.imf.org/en/Blogs/Articles/2016/09/01/we-need-forceful-policies-to-avoid-the-low-growth-trap

Life expectancy at birth, total (years) – China. In: *World Bank* [online]. 2024 [cit. 2024-02-22]. Dostupné z: https://data.worldbank.org/indicator/SP.DYN.LE00.IN?locations=CN

Literacy rate, adult total (% of people ages 15 and above) – Nepal. In: *World Bank* [online]. 2023 [cit. 2024-02-14]. Dostupné z: https://data.worldbank.org/indicator/SE.ADT.LITR.ZS?locations=NP

Major languages spoken as mother tongue in Nepal. In: Nepal In Data [online]. 2018[cit. 2023-10-22]. Dostupné z: https://nepalindata.com/insight/major-languages-spoken-as-mother-tongue-in-nepal/

MANN, Catherine L. *How to escape from the low-growth trap*. In: www.oecd-ilibrary.org [online]. 2020 [cit. 2024-02-22]. Dostupné z: https://www.oecd-ilibrary.org/sites/5bcd45b4-en/index.html?itemId=/content/paper/5bcd45b4-en

Market Challenges. In: *International Trade Administration* [online]. 2021 [cit. 2024-02-22]. Dostupné z: https://www.trade.gov/country-commercial-guides/nepal-market-challenges

Map of Provinces of Nepal. In: *Nations Online [*online]. 2024 [cit. 2024-02-22]. Dostupné z: https://www.nationsonline.org/oneworld/map/nepal-administrative-map.htm

Provinces of Nepal. In: Nations Online [online]. 2024 [cit. 2024-02-22]. Dostupné z: https://www.nationsonline.org/oneworld/map/nepal-administrative-map.htm

Monitoring of countries graduating and graduated from the list of LDC category: Nepal. In: *United Nations* [online]. 2022 [cit. 2024-02-22]. Dostupné z: https://www.un.org/development/desa/dpad/wp-content/uploads/sites/45/CDP-PL-2022-8-5-Monitoring.pdf

Moving up the ladder, Poverty Reduction And Social Mobility In Nepal. In: *World Bank Group* [online]. 2024 [cit. 2024-02-22]. Dostupné z: https://openknowledge.worldbank.org/server/api/core/bitstreams/a6fb50a8-a7d5-5798-92de-4b483c9019cf/content

NAMKOONG, Young. *Dependency theory: Concepts, classifications, and criticisms*. International Area Review, 1999, 2.1: 121-150. ISSN: 1226-7031. DOI: 10.1177/223386599900200106
Nepal. In: *Britannica* [online]. 2024 [cit. 2024-02-17]. Dostupné z: https://www.britannica.com/place/Nepal
Nepal - Market Challenges. In: *Privacy Shield* [online]. 2023 [cit. 2023-10-17]. Dostupné z: https://www.privacyshield.gov/ps/article?id=Nepal-Market-Challenges
Nepal. Health data overview for the Federal Democratic Republic of Nepal. In: *WHO (World Health Organization)* [online]. 2024 [cit. 2024-02-17]. Dostupné z: https://data.who.int/countries/524
Nepal's Growth Faces Slowdown Amidst Domestic and External Challenges. In: *World Bank* [online]. 2023 [cit. 2023-10-17]. Dostupné z: https://www.worldbank.org/en/news/press-release/2023/04/04/nepal-s-growth-faces-slowdown-amidst-domestic-and-external-challenges
Nepal at a glance. In: *FAO* [online]. 2023 [cit. 2023-10-17]. Dostupné z: https://www.fao.org/nepal/fao-in-nepal/nepal-at-a-glance/en/
Nepal country assessment. Report on inclusive innovation strategies in migrant remittances and financial services. In: UNCDF [online]. 2022 [cit. 2024-02-17]. Dostupné z: https://migrantmoney.uncdf.org/wp-content/uploads/2023/02/Nepal-Country-Assessments.pdf
Nepal labour migration report 2022. *Government of Nepal, Ministry of Labour, Employment and Social Security*. [online]. 2022 [cit. 2024-02-17]. Dostupné z: https://moless.gov.np/storage/files/post_files/Nepal%20Labour%20Migration%20Report_2022.pdf
Nepal moves up one place in human development, ranks 143rd. In: *UNDP* [online]. 2022 [cit. 2023-10-22]. Dostupné z: https://www.undp.org/nepal/press-releases/nepal-moves-one-place-human-development-ranks-143rd
Nepal's 2023 Literacy Report: Progress, Challenges, and Aspirations. In: *www.edusanjal.com* [online]. 2023 [cit. 2024-02-22]. Dostupné z: https://edusanjal.com/blog/nepals-literacy-report-progress-challenges-and-aspirations/
NEPALI, Rajendra. *Challenges of Distribution in Nepal* [online] 2022 [cit. 2023-10-22]. bakalářská práce. Helsinki, Finsko: Arcada, International Business. Dostupné z: https://www.theseus.fi/bitstream/handle/10024/783436/Nepali_Rajendra.pdf?sequence=2
Nepali language. In: *Britannica* [online]. 2024 [cit. 2024-02-10]. Dostupné z: https://www.britannica.com/topic/Nepali-language
Nepali becomes one of the official languages of India. In: *Nepalilanguage* [online]. 2016 [cit. 2024-02-10]. Dostupné z: https://nepalilanguage.org/success-stories/nepali-an-official-language-of-india
Nepal's Economy to Improve in FY2024. In: *Asian Developement Bank* [online]. 2016 [cit. 2024-02-10]. Dostupné z: https://www.adb.org/news/nepal-economy-improve-fy2024
Nepalis are living longer. In: *Nepali Times* [online]. 2015 [cit. 2024-02-10]. Dostupné z: https://archive.nepalitimes.com/article/from-nepali-press/nepalis-are-living-longer,2027
Nepal trade balance, exports and imports by country 2021. In: *World Integrated Trade Solutions)* [online]. 2023 [cit. 2024-02-10]. Dostupné z: https://wits.worldbank.org/CountryProfile/en/Country/NPL/Year/LTST/TradeFlow/EXPIMP/Partner/by-country#
New UNDP report: Human development in China advances dramatically, but challenges remain. In: *UNDP* [online]. 2019 [cit. 2024-02-10]. Dostupné z: https://www.undp.org/china/press-releases/new-undp-report-human-development-china-advances-dramatically-challenges-remain
NIELSEN, Lynge. *Classifications of Countries Basedon their Level of Development: How it is Done and How it Could Be Done*. International Monetary Fund, 2011. ISBN/ISSN: 9781455216789/1018-5941

NOVÁČEK, Pavel. *Rozvojová studia-vybrané kapitoly. 1. vydání. Olomouc*: Univerzita Palackého v Olomouci, 2014, 46-47. ISBN: 978-80-244-3958-7.
PARKER, Sara; PANT, Bijan. *Longevity in Nepal: Health, policy and service provision challenges*. International Journal of Society Systems Science, 2011, 3.4: 333-345. ISSN: 1756-2511
Peak tourism in 2023. In: *Nepali Times* [online]. 2023 [cit. 2023-10-17]. Dostupné z: https://nepalitimes.com/here-now/peak-tourism-in-2023-9ukoi8iz
Personal remittances, received (current US$) - Nepal. In: *World Bank* [online]. 2023 [cit. 2024-03-19]. Dostupné z: https://data.worldbank.org/indicator/BX.TRF.PWKR.CD.DT?locations=NP
Personal remittances, received (% of GDP) - Nepal. In: *World Bank* [online]. 2023 [cit. 2024-03-19]. Dostupné z: https://data.worldbank.org/indicator/BX.TRF.PWKR.DT.GD.ZS?locations=NP
Pokhara takes off. In: *Nepali Times* [online]. 2023 [cit. 2023-10-17]. Dostupné z: https://nepalitimes.com/uncategorized/pokhara-takes-off
Rapid assessment of socio economic impact of COVID-19 in Nepal. In: *UNDP* [online]. 2020 [cit. 2023-10-17]. Dostupné z: https://www.undp.org/sites/g/files/zskgke326/files/migration/np/47af0bee622f5de079bc48f49acabeee2429955e1c949fbdc5335d33508b68b2.pdf
Resource Guide: Nepal's Journey from Post-Earthquake Reconstruction to Resilience. In: *World Bank* [online]. 2023 [cit. 2023-10-17]. Dostupné z: https://www.worldbank.org/en/country/nepal/brief/post-earthquake-reconstruction-in-nepal
ROSS, Andrea. *Modern interpretations of sustainable development. Journal of law and society*, 2009, 36.1: 32-54. ISSN: 0263-323X
ROSTOW, Walt Whitman. *The stages of economic growth: A non-communist manifesto*. Cambridge university press, 1990. ISBN: 978-0521409285.
SHI, Longyu, Linwei HAN, Fengmei YANG a Lijie GAO. *The Evolution of Sustainable Development Theory: Types, Goals, and Research Prospects. Sustainability*. 2019, 11(24), 7158. DOI: 10.3390/su11247158
STANTON, Elizabeth Anne. *Inequality and the Human Development Index* [online], dizertační práce. Massachusetts, Spojené státy americké: University of Massachusetts Amherst, Economics, 2007. Dostupné z: https://www.semanticscholar.org/paper/Inequality-and-the-Human-Development-Index-Stanton/8a95bc52f71b68692e735c528b2e968fa57fa4ad
Statement 7. Growth of Scheduled Languages-1971, 1981, 1991 and 2001. In: *Indian Census* [online]. 2001 [cit. 2023-10-14]. Dostupné z: https://web.archive.org/web/20150220040137/http:/www.censusindia.gov.in/Census_Data_2001/Census_Data_Online/Language/Statement7.aspx
STEWART, Frances; RANIS, Gustav; SAMMAN, Emma. *Advancing human development: Theory and practice*. Oxford University Press, 2018. ISBN: 0-19-251325-7.
SUNKEL, Osvaldo (ed.). *Development from within: toward a neostructuralist approach for Latin America*. Lynne Rienner Publishers, 1993. DOI: 10.1515/9781685856427.
THAPLIYAL, Sangeeta. *India and Nepal treaty of 1950: The continuing discourse*. India quarterly, 2012, 68.2: 119-133. DOI:10.1177/0974928412449243.
The 17 goals. In: *UN (United Nations)* [online]. 2023 [cit. 2023-10-14]. Dostupné z: https://sdgs.un.org/goals
The World Bank in Nepal. Overview In: *World Bank* [online]. 2023 [cit. 2023-12-14]. Dostupné z: https://www.worldbank.org/en/country/nepal/overview
Treaty of trade and transit. In: *Ministry of External Affairs - Government of India* [online]. 2023 [cit. 2023-10-14]. Dostupné z: https://mea.gov.in/bilateral-documents.htm?dtl%2F6379%2FTreaty+of+Trade+and+Transit
UN recognition of the least developed countries. In: UNCTAD [online]. 2023 [cit. 2023-10-14]. Dostupné z: https://unctad.org/topic/least-developed-countries/recognition

UNDP (UNITED NATIONS DEVELOPMENT PROGRAMME). *Human development report. Concept and Measurement of Human Developmen*t. New York. 1990. ISBN: 0-19-506481-X.

UNDP (UNITED NATIONS DEVELOPMENT PROGRAMME). *Human Development Report 2010. 20th Anniversary Edition. The Real Wealth of Nations: Pathways to Human Development*. New York. 2010. ISBN: 9780230284456 90101

UNDP ranks Nepal 146th on HDI, 3 places higher than in 2021. In: *UNDP* [online]. 2024 [cit. 2024-02-17]. Dostupné z: https://kathmandupost.com/national/2024/03/14/undp-ranks-nepal-146th-on-hdi-three-positions-higher-than-in-2021

Unemployment, total (% of total labor force). In: *World Bank* [online]. 2023 [cit. 2024-03-01]. Dostupné z: https://data.worldbank.org/indicator/SL.UEM.TOTL.ZS?locations=NP

What is Human Development? In: *UNDP* [online]. 2015 [cit. 2023-10-17]. Dostupné z: https://hdr.undp.org/content/what-human-development

WHELPTON, John. *A history of Nepal*. Cambridge University Press, 2005, 35. ISBN: 978-0521804707.

World Bank Country and Lending Groups. In: *World Bank* [online]. 2023 [cit. 2023-10-14]. Dostupné z: https://datahelpdesk.worldbank.org/knowledgebase/articles/906519-world-bank-country-and-lending-groups

World Bank Group country classifications by income level for FY24 (July 1, 2023- June 30, 2024). In: *World Bank* [online]. 2023 [cit. 2024-02-14]. Dostupné z: https://blogs.worldbank.org/opendata/new-world-bank-group-country-classifications-income-level-fy24

How does the World Bank classify countries? In: *World Bank* [online]. 2023 [cit. 2023-10-14]. Dostupné z: https://datahelpdesk.worldbank.org/knowledgebase/articles/378834-how-does-the-world-bank-classify-countries

Human Development Index (HDI) by Country 2024. In: *World Population Review* [online]. 2024 [cit. 2024-02-14]. Dostupné z: https://worldpopulationreview.com/country-rankings/hdi-by-country

WRIGHT, Daniel. *History of Nepal* (Reprint Edition). Heritage Publishers, 2019, 161-200. ISBN: 8170264057

YADAVA, Yogendra P. *Language use in Nepal. Population monograph of Nepal*, [online]. 2014, 2: 51-72 [cit. 2023-10-14]. Dostupné z: https://www.academia.edu/21009495/LANGUAGE_USE_IN_NEPAL

Seznam obrázků, tabulek, grafů a zkratek

9.1 Seznam obrázků

Obrázek 1: HDI jednotlivých zemí 17
Obrázek 2: Grafické znázornění složek určujících LDC 18
Obrázek 3: Lidský rozvoj 20
Obrázek 4: Index lidského rozvoje 21
Obrázek 5: Provincie Nepálu 34
Obrázek 6: Mateřské jazyky jednotlivých provincií Nepálu 36
Obrázek 7: Korelační matice 69

9.2 Seznam tabulek

Tabulka 1: GNI 15
Tabulka 2: Nepálsky mluvící obyvatelé v provinciích Indie 37
Tabulka 3: Příčiny úmrtí 40
Tabulka 4: Průměrná délka života 41
Tabulka 5: Trend růstu populace a tempo růstu starších lidí 42
Tabulka 6: Míra školní docházky v jednotlivých provinciích 44
Tabulka 7: Dokončení jednotlivých úrovní vzdělání v daných provinciích 45
Tabulka 8: Obchodní bilance Nepálu, vývoz a dovoz podle jednotlivých zemí 55
Tabulka 9: Seznam proměnných a referenčního období 56
Tabulka 10: Popisná statistika s využitím pozorování 1990 - 2022 57
Tabulka 11: Ověření stacionarity dat – ADF Test 64

9.3 Seznam grafů

Graf 1: HND Nepálu v paritě kupní síly 32
Graf 2: HND Nepálu per capita (v běžných cenách USD) 32
Graf 3: HDP na osobu v US$ 35
Graf 4: Očekávaná délka života při narození v Nepálu, celkem (roky) 38
Graf 5: Míra školní docházky 43
Graf 6: Počet turistů v Nepálu 2022 47
Graf 7: Celková nezaměstnanost Nepálu 48
Graf 8: Přijaté remitence Nepálu 49
Graf 9: Přijaté remitence Nepálu v procentech HDP 50
Graf 10: Procento růstu HDP Nepálu 51
Graf 11: Inflace, spotřebitelské ceny 53
Graf 12: Vykreslené časové řady 1 58
Graf 13: Vykreslené časové řady 2 59
Graf 14: Vykreslené časové řady 3 60
Graf 15: Krabicový diagram 1 61
Graf 16: HDP Nepálu na obyvatele 62
Graf 17: Roční míra růstu HDP 63

Graf 18: Krabicový diagram 2 63
Graf 19: Korelogram diference migrace 65
Graf 20: Korelogram diference remitence 66
Graf 21: Korelogram diference nezaměstnanost 66
Graf 22: Graf časových řad pro diference proměnných 67
Graf 23: Vzájemné bodové grafy 70
Graf 24: Residua regrese 73
Graf 25: Reziduá – homoskedasticita (konstantní rozptyl) 74
Graf 26: Rezidua – histogram a hustota rozdělení 74

9.4 Seznam použitých zkratek

Zkratky:

USD: Americký dolar

UNDP: Rozvojový program spojených národů

LE: Očekávaná délka života při narození

MYS: Průměrné roky školní docházky (tj. roky, které osoba ve věku 25 let a více strávila ve formálním vzdělávání)

EYS: Očekávané roky školní docházky (tj. celkový očekávaný počet let školní docházky pro děti mladší 18 let, včetně mladých mužů a žen ve věku 13-17 let)

GNIpc: Hrubý národní důchod na obyvatele za paritu kupní síly

GNI: Hrubý národní důchod

HDI: Index lidského rozvoje

OSN: Organizace spojených národů

UNDP: United Nations Developement Programme

UNCTAD: United Nations Conference on Trade and Development

LDC: Nejméně rozvinuté země

HDP: Hrubý domácí příjem

9.5 Přílohy

Dataset

Země	Rok	Populace	Populace růst	HDP per cap ppp (current international $)	HDP per cap (current international $)	Růst HDP %	HDI
Nepal	1990	19616530	2.43269713	825.5896774	184.9236477	4.635036347	0.399
Nepal	1991	20130779	2.58773592	884.6701939	194.8000167	6.368150397	0.408
Nepal	1992	20702133	2.79868011	915.9893641	164.2928089	4.106406617	0.416
Nepal	1993	21267359	2.69367176	947.9206425	172.0966701	3.849850026	0.421
Nepal	1994	21794751	2.4495705	1022.354503	186.5942635	8.216002693	0.428
Nepal	1995	22305571	2.31673069	1055.262707	197.3096505	3.468451893	0.433
Nepal	1996	22783969	2.12207067	1108.075712	198.4544651	5.328284175	0.422
Nepal	1997	23249417	2.02228818	1160.385628	211.5619465	5.048612545	0.449
Nepal	1998	23703328	1.93354038	1185.692931	204.876507	3.016389475	0.455
Nepal	1999	24143157	1.83855257	1232.5876	208.4914738	4.41257328	0.461
Nepal	2000	24559500	1.70977589	1315.970632	223.7118919	6.199999982	0.467
Nepal	2001	24956071	1.60183745	1387.797809	240.7051592	4.799892143	0.469
Nepal	2002	25332178	1.49583261	1390.169491	238.8612541	0.120143177	0.476
Nepal	2003	25682908	1.3750267	1453.408173	246.4858378	3.945037761	0.482
Nepal	2004	26003965	1.24233141	1543.018878	279.7242003	4.682603252	0.489
Nepal	2005	26285110	1.07535928	1629.159253	309.3104201	3.479181048	0.495
Nepal	2006	26518971	0.88577445	1720.62604	341.02814	3.364614781	0.505
Nepal	2007	26713655	0.73144942	1814.095163	386.5295864	3.41156028	0.509
Nepal	2008	26881544	0.62650966	1949.504079	466.6933791	6.104639144	0.518
Nepal	2009	27026941	0.53942289	2039.905054	475.6359761	4.533078725	0.53
Nepal	2010	27161567	0.49688128	2153.126406	589.1654349	4.816414647	0.543
Nepal	2011	27266399	0.38521421	2264.329511	791.2255767	3.421808701	0.553
Nepal	2012	27330694	0.23552547	2474.08355	794.0925594	4.670141924	0.561
Nepal	2013	27381555	0.18592186	2656.358829	809.3844577	3.525153171	0.57
Nepal	2014	27462106	0.29374792	2887.631573	827.7447049	6.011482843	0.576
Nepal	2015	27610325	0.53827062	2931.620495	882.3076634	3.976053272	0.579
Nepal	2016	27861186	0.90447405	2925.532146	880.2248936	0.433113719	0.586
Nepal	2017	28183426	1.14995372	3495.5288	1027.965474	8.977279356	0.594
Nepal	2018	28506712	1.14054937	3808.722114	1161.53435	7.622376104	0.601
Nepal	2019	28832496	1.13635161	4088.421359	1185.682318	6.657055431	0.611
Nepal	2020	29348627	1.77426806	3972.515323	1139.189892	-2.369620629	0.604
Nepal	2021	30034989	2.31172371	4252.375175	1229.394205	4.838149614	0.602
Nepal	2022	30547580	1.6922466	4725.041244	1336.546047	5.613193163	

Délka života	Školní docházka	Nezaměstnanost	Inflace	Migrace	Remitence	FDI	Internet	Elektřina
54.833	108.6158295		8.2397	-650		0.163746	0	
55.712	109.2894363	10.572	15.55745	17056		0.056611	0	
56.71	111.830719	10.507	17.14952	84106		0	0	
57.619	110.8321915	10.502	7.505394	-37782	1.4979366	0	0	
58.553	111.4851303	10.638	8.349287	-27423	1.2323896	0	0	
59.318	111.1660004	10.499	7.62297	-86300	1.2911002	0	0.000925	
59.981	114.7874603	10.56	9.220467	-92417	0.9766525	0.423749	0.00451	17.9
60.771	112.5019989	10.556	4.009989	-98574	1.0055124	0.468752	0.021999	18.13287
61.549		10.499	11.24447	-108537	1.3900609	0.247612	0.064394	21.73253
62.113	111.4699631	10.545	7.451113	-122704	1.6580991	0.08644	0.146669	25.32735
62.614	114.627739	10.604	2.47882	-147403	2.0293606	-0.00882	0.204652	29.8678
63.336	107.468277	10.566	2.688304	-149185	2.4468754	0.347092	0.240015	24.6
63.264	112.2343216	10.424	3.029399	-160257	11.21302	-0.09837	0.312956	36.35048
64.197	112.0409698	10.537	5.707009	-183002	12.180324	0.233444	0.382811	39.58601
64.818	114.8928986	10.558	2.841811	-212507	11.30899	-0.00574	0.449844	37.2
65.457	115.4856796	10.52	6.836333	-238799	14.905101	0.030156	0.826551	46.08046
65.868	129.8235474	10.515	6.920336	-271254	16.068965	-0.07351	1.141389	51.2
66.329	131.2217255	10.514	2.269219	-282748	16.791813	0.055606	1.41	52.64674
66.421	129.5191956	10.593	9.90783	-294886	21.738104	0.007932	1.73	55.95753
66.761	141.4710999	10.542	11.09482	-300762	23.207625	0.297715	1.97	59.2817
66.814	146.5404968	10.548	9.326504	-293613	21.646985	0.548295	7.93	68.6
67.313	150.3542328	10.503	9.227075	-347554	19.546301	0.435815	9	67.26
67.47	147.8899841	10.531	9.45981	-371708	22.082127	0.423692	11.1493	75.21463
67.965	144.3059387	10.502	9.040163	-373065	25.194705	0.334712	13.3	77.44139
68.085	141.9366302	10.576	8.364155	-310157	25.905114	0.133746	15.44	84.9
67.456	142.9910278	10.512	7.868909	-221059	27.626085	0.21303	17.58162	82.01423
68.776	139.0535278	10.403	8.790343	-98016	26.960565	0.432213	20.7	90.7
68.91	135.1944427	10.66	3.627096	-78062	23.913544	0.67744	24.3	86.62466
68.979		10.623	4.061163	-81130	25.02642	0.206157	28.6	93.92
69.558	136.6656647	10.599	5.568685	-70597	24.11637	0.542802	34.80552	89.9
69.246	121.1866837	13.078	5.052367	306664	24.250246	0.378739	45.84616	89.9
68.45	118.3385544	12.223	4.14968	296541	22.277579	0.531691	51.63136	89.9
	118.8039551	11.119	7.650792		22.760837	0.16032		

China	1990	1135185000	1.46730321	981.4192074	347.5783659	3.920251368	0.484
China	1991	1150780000	1.36443401	1093.566229	359.2132687	9.262786084	0.492
China	1992	1164970000	1.22553623	1262.025483	423.3044301	14.22452959	0.504
China	1993	1178440000	1.14961943	1454.491592	525.3656924	13.8837293	0.515
China	1994	1191835000	1.13026063	1660.34688	473.4899164	13.03680663	0.525
China	1995	1204855000	1.08650915	1860.525063	609.6043379	10.95395434	0.535
China	1996	1217550000	1.04814151	2060.8681	709.4158882	9.922556756	0.545
China	1997	1230075000	1.02345002	2266.728838	781.7425612	9.236779894	0.554
China	1998	1241935000	0.95955041	2448.482291	828.594691	7.845951782	0.564

China	1999	1252735000	0.86585139	2650.178686	873.297611	7.661651506	0.573
China	2000	1262645000	0.78795659	2917.24253	959.3604313	8.490093404	0.584
China	2001	1271850000	0.72638064	3208.229957	1053.112314	8.335733476	0.593
China	2002	1280400000	0.66999957	3532.081651	1148.514257	9.13363079	0.604
China	2003	1288400000	0.62286094	3938.730274	1288.637491	10.03803048	0.615
China	2004	1296075000	0.59393282	4427.131003	1508.667916	10.11362138	0.626
China	2005	1303720000	0.58812499	5056.404724	1753.414192	11.39459181	0.638
China	2006	1311020000	0.55837437	5842.778636	2099.21943	12.72095566	0.65
China	2007	1317885000	0.52227187	6818.923409	2693.958732	14.23086093	0.663
China	2008	1324655000	0.51238693	7581.453513	3468.327063	9.650678918	0.672
China	2009	1331260000	0.4973814	8305.760185	3832.227457	9.398725632	0.682
China	2010	1337705000	0.48295969	9254.779603	4550.473944	10.63587107	0.691
China	2011	1345035000	0.54645759	10292.94048	5614.386022	9.550832179	0.7
China	2012	1354190000	0.67834546	11168.6973	6300.58218	7.863736448	0.709
China	2013	1363240000	0.66607298	11872.49738	7020.386074	7.766150097	0.717
China	2014	1371860000	0.63032639	12480.33853	7636.07434	7.425763656	0.725
China	2015	1379860000	0.58145615	12897.50229	8016.445595	7.041328879	0.733
China	2016	1387790000	0.57305091	13483.37727	8094.390167	6.848762204	0.74
China	2017	1396215000	0.60524501	14243.53261	8817.045608	6.947200793	0.747
China	2018	1402760000	0.46767205	15497.82574	9905.406383	6.749773833	0.755
China	2019	1407745000	0.35474089	16655.39936	10143.86022	5.950500754	0.762
China	2020	1411100000	0.23804087	17209.44295	10408.71955	2.238638357	0.764
China	2021	1412360000	0.0892522	19484.30809	12617.5051	8.448469416	0.768
China	2022	1412175000	-0.0130995	21475.61053	12720.21632	2.989084086	

68.005	119.8365021		3.05229	-290067	0.0496597	0.883756	0	
68.169	116.5418167	2.37	3.556686	-757481	0.0943017	1.056183	0	
68.734	113.8086319	2.37	6.353981	-873177	0.1256	2.262252	0	
69.216	111.7691269	2.69	14.61008	-749957	0.1019816	4.444269	0.000169	
69.52	110.5297012	2.9	24.25699	-477036	0.1518637	5.987186	0.001168	
70.008	111.2404633	3	16.79123	-625725	0.0476524	4.880863	0.004955	
70.266	110.3508606	3.12	8.31316	-553915	0.1935747	4.651813	0.013082	
70.672	110.2101288	3.23	2.786465	-501141	0.4772245	4.725344	0.032395	
71.172	109.9204712	3.24	-0.77319	-439828	0.0334285	4.435501	0.16854	
71.419		3.25	-1.40147	-492597	0.0484456	3.748959	0.708188	
71.881		3.26	0.347811	-549792	0.0625825	3.475126	1.775913	96.74506

72.606	115.9098587	3.8	0.719126	-485419	0.0902642	3.512989	2.63965	96.98531
72.985		4.24	-0.73197	-477885	0.1600121	3.609081	4.595704	97.21702
73.371		4.58	1.127603	-527837	0.2785874	3.487419	6.2	97.44719
73.748		4.49	3.824637	-458505	0.3396441	3.483642	7.3	97.68283
74.111		4.52	1.776414	-519752	0.1459807	4.554263	8.523257	97.93094
74.504	106.4964294	4.43	1.649431	-473105	0.1569515	4.508601	10.52315	98.1983
74.762	106.7286606	4.35	4.816768	-438846	0.1924648	4.400983	16	98.4865
74.872	107.4307404	4.59	5.925251	-469093	0.1988654	3.733611	22.6	98.79194
75.343	106.6316376	4.72	-0.72817	-350365	0.1805184	2.568894	28.9	99.11076
75.599	105.0002136	4.53	3.175325	-216417	0.224012	4.003545	34.3	99.7
75.903	103.8692627	4.55	5.553899	-147585	0.2194037	3.708807	38.3	99.88721
76.192	103.4364395	4.58	2.619524	-124641	0.2000147	2.827105	42.30012	99.94743
76.452	102.9309082	4.6	2.62105	-137444	0.1858854	3.039855	45.8	99.99295
76.717	97.94850159	4.63	1.921642	-198432	0.2855247	2.559248	47.9	100
76.977	97.15444183	4.65	1.437024	-155379	0.2992764	2.192178	50.3	100
77.218	97.39061737	4.56	2.000002	-153054	0.2393174	1.555637	53.2	100
77.248	97.92211914	4.47	1.593136	-180592	0.2329394	1.349124	54.3	100
77.744	98.17035675	4.31	2.07479	-296674	0.1749246	1.693894	59.2	100
77.968	98.2354126	4.56	2.899234	-302609	0.1281117	1.310716	64.08088	100
78.077	99.02442932	5	2.419422	-33649	0.128517	1.723176	70.05276	100
78.211	99.43039703	4.55	0.981015	-200194	0.1261466	1.930786	73.05324	100
	100.17173	4.886	1.973576		0.1453294	1.002979	75.61132	

India	1990	870452165	2.14114054	1204.242059	368.7497594	5.533454561	0.434
India	1991	888941756	2.10189105	1231.955439	303.850438	1.056831435	0.437
India	1992	907574049	2.07434424	1301.824124	317.5587387	5.48239602	0.422
India	1993	926351297	2.04783736	1367.697536	301.5007912	4.750776218	0.446
India	1994	945261958	2.02085602	1460.115434	346.2273931	6.65892407	0.452
India	1995	964279129	1.99187123	1572.021447	373.6282357	7.574491838	0.458
India	1996	983281218	1.9514355	1688.386407	399.5773122	7.549522249	0.466
India	1997	1002335230	1.9192626	1753.085925	414.8986797	4.04982085	0.471
India	1998	1021434576	1.88755786	1847.256696	412.5093541	6.184415822	0.478
India	1999	1040500054	1.84933325	2001.634107	440.9614546	8.845755559	0.486
India	2000	1059633675	1.822184	2087.224776	442.0347789	3.840991157	0.491
India	2001	1078970907	1.80844642	2197.109404	449.9111249	4.823966266	0.496
India	2002	1098313039	1.77676787	2275.441506	468.8444283	3.803975321	0.503
India	2003	1117415123	1.72426903	2459.953916	543.8437989	7.860381476	0.516
India	2004	1136264583	1.67281087	2680.898081	624.1050944	7.922936613	0.525
India	2005	1154638713	1.60412917	2936.560443	710.5093448	7.923430621	0.534
India	2006	1172373788	1.52430796	3221.697778	802.013742	8.060732572	0.543
India	2007	1189691809	1.46637175	3510.388774	1022.732467	7.660815066	0.553
India	2008	1206734806	1.42239151	3636.060371	993.5034053	3.08669806	0.56
India	2009	1223640160	1.39119493	3892.530031	1096.636136	7.861888832	0.565
India	2010	1240613620	1.37759581	4215.580828	1350.63447	8.497584702	0.575
India	2011	1257621191	1.36158808	4467.466655	1449.603301	5.241315002	0.558
India	2012	1274487215	1.33219205	4827.945973	1434.017987	5.456388753	0.598
India	2013	1291132063	1.29754884	5016.928746	1438.057005	6.386106401	0.607
India	2014	1307246509	1.24036218	5187.255759	1559.863779	7.410227601	0.619
India	2015	1322866505	1.18779532	5412.336239	1590.174331	7.99625379	0.629
India	2016	1338636340	1.18504623	5778.269614	1714.279537	8.256305499	0.639
India	2017	1354195680	1.15562449	6112.06665	1957.969813	6.795383423	0.644
India	2018	1369003306	1.08752772	6590.882301	1974.377731	6.453851341	0.645
India	2019	1383112050	1.02531077	6897.770038	2050.1638	3.871436939	0.645
India	2020	1396387127	0.95522086	6517.761388	1913.219733	-5.831053221	0.642
India	2021	1407563842	0.79721609	7367.994665	2238.127142	9.050277909	0.633
India	2022	1417173173	0.68037258	8379.062487	2410.888021	7.239693281	

58.652	91.64842987		8.971233	108465	0.7426467	0.07374	0	
59.055	91.30232239	6.737	13.87025	-158007	1.2177136	0.027226	0	
59.452	91.79192352	6.815	11.78782	8198	1.0053242	0.095942	0.000111	
59.815	93.39665222	6.798	6.32689	2440	1.2613115	0.197056	0.000218	50.9
60.216	94.3418808	6.83	10.24794	110095	1.7895299	0.297386	0.00107	49.81131
60.596	93.6837616	7.014	10.22489	-57139	1.7272575	0.594986	0.026229	51.40878
60.984	93.17089844	7.181	8.977152	-26079	2.2310419	0.617479	0.046334	53.00352
61.388	92.8254776	7.279	7.164252	1240	2.4841959	0.860209	0.070768	54.59486
61.792	91.30761719	7.487	13.23084	-28485	2.2497379	0.625286	0.139027	56.18213
62.207	91.82457733	7.709	4.66982	-106592	2.4245392	0.472645	0.273224	60.1
62.669	93.32395172	7.77	4.009436	-149966	2.7505562	0.765213	0.527532	60.29284

63.091	92.7808609	7.957	3.779293	-177306	2.9402169	1.056378	0.660146	62.00544
63.616	93.08487701	8.102	4.297152	-208070	3.055851	1.011572	1.537876	62.3
64.094	100.7741394	8.36	3.805859	-255516	3.4555168	0.605889	1.68649	65.41201
64.524		8.531	3.767252	-214351	2.6440691	0.765601	1.976136	64.4
64.996		8.7	4.246344	-550186	2.6969266	0.886101	2.388075	68.84045
65.412		8.625	5.796523	-678231	3.0133841	2.130168	2.8055	67.9
65.788	107.9235687	8.536	6.372881	-769184	3.058736	2.073394	3.95	72.34071
66.149	108.3117065	8.354	8.349267	-846785	4.1686112	3.620523	4.38	74.11849
66.513	106.9168015	8.384	10.88235	-803437	3.6667674	2.65159	5.12	75
66.909	106.5515137	8.319	11.98939	-380087	3.1916606	1.635034	7.5	76.3
67.359	103.9550171	8.168	8.911793	-244114	3.4282665	2.002063	10.07	79.51678
67.887	107.7708817	8.095	9.478997	-180991	3.7655451	1.312935	11.1	79.9
68.46	102.5175705	8.037	10.01788	-236387	3.7684898	1.516276	12.3	83.13139
69.074		7.981	6.665657	-310694	3.4519018	1.69566	13.5	85.13391
69.636	100.7127686	7.915	4.906973	-475094	3.2758164	2.092115	14.9	88
70.117	100.2540359	7.842	4.948216	68119	2.7342012	1.937364	16.5	89.5863
70.467		7.733	3.328173	-219656	2.6010879	1.507316	18.2	91.79416
70.71	97.59329987	7.65	3.938826	-561563	2.9149916	1.558215	20.0813	95.7
70.91	96.11712646	6.51	3.729506	-593495	2.9387747	1.784826	29.52351	95.88594
70.15	97.9693222	10.195	6.623437	-34772	3.1123415	2.409136	43.40544	96.5
67.24	99.39272308	7.713	5.131407	-301970	2.8370301	1.419775	46.31	99.57253
	108.1451721	7.33	6.699034		3.2552913	1.461675		

Model 22: OLS, za použití pozorování 1994-2019 (T = 26)
Závisle proměnná: RustHDP
HAC standardní chyby, šířka okénka 2 (Bartlettovo jádro)

	Koeficient	*Směr. chyba*	*t-podíl*	*p-hodnota*	
const	4,68875	0,414514	11,31	<0,0001	***
d_Delkazivota	−1,87766	0,680222	−2,760	0,0117	**
d_Nezamestnanost	14,1931	2,87115	4,943	<0,0001	***
d_Remitence	−0,253796	0,144499	−1,756	0,0936	*
d_Populace	3,31992e-06	1,54001e-06	2,156	0,0429	**

Střední hodnota závisle proměnné	4,624690	Sm. odchylka závisle proměnné	2,020389
Součet čtverců reziduí	33,43610	Sm. chyba regrese	1,261822
Koeficient determinace	0,672353	Adjustovaný koeficient determinace	0,609944
F(4, 21)	45,89188	P-hodnota(F)	4,34e-10
Logaritmus věrohodnosti	−40,16242	Akaikovo kritérium	90,32483
Schwarzovo kritérium	96,61532	Hannan-Quinnovo kritétium	92,13627
rho (koeficient autokorelace)	0,284917	Durbin-Watsonova statistika	1,304079

Model 27: OLS, za použití pozorování 1994-2019 (T = 26)
Závisle proměnná: RustHDP
HAC standardní chyby, šířka okénka 2 (Bartlettovo jádro)

	Koeficient	*Směr. chyba*	*t-podíl*	*p-hodnota*	
const	6,78291	0,947191	7,161	<0,0001	***
d_Delkazivota	−1,81170	0,584069	−3,102	0,0056	***
d_Nezamestnanost	13,6551	2,59275	5,267	<0,0001	***
d_Remitence	−0,331117	0,146727	−2,257	0,0354	**
d_Populace	2,73090e-06	1,67385e-06	1,632	0,1184	
RustHDPIndia	−0,287985	0,0914598	−3,149	0,0051	***

Střední hodnota závisle proměnné	4,624690	Sm. odchylka závisle proměnné	2,020389
Součet čtverců reziduí	28,15969	Sm. chyba regrese	1,186585
Koeficient determinace	0,724058	Adjustovaný koeficient determinace	0,655072
F(5, 20)	43,42839	P-hodnota(F)	4,58e-10
Logaritmus věrohodnosti	−37,92974	Akaikovo kritérium	87,85948
Schwarzovo kritérium	95,40806	Hannan-Quinnovo kritétium	90,03319
rho (koeficient autokorelace)	0,215445	Durbin-Watsonova statistika	1,443644

Model 28: OLS, za použití pozorování 1994-2019 (T = 26)
Závisle proměnná: RustHDP

HAC standardní chyby, šířka okénka 2 (Bartlettovo jádro)

	Koeficient	*Směr. chyba*	*t-podíl*	*p-hodnota*	
const	5,41530	1,32657	4,082	0,0006	***
d_Delkazivota	−1,75142	0,627238	−2,792	0,0112	**
d_Nezamestnanost	14,4605	2,71713	5,322	<0,0001	***
d_Remitence	−0,237870	0,137763	−1,727	0,0996	*
d_Populace	3,33512e-06	1,58743e-06	2,101	0,0485	**
RustHDPCina	−0,0874629	0,123776	−0,7066	0,4880	

Střední hodnota závisle proměnné	4,624690	Sm. odchylka závisle proměnné	2,020389
Součet čtverců reziduí	32,66653	Sm. chyba regrese	1,278017
Koeficient determinace	0,679894	Adjustovaný koeficient determinace	0,599868
F(5, 20)	34,38373	P-hodnota(F)	3,69e-09
Logaritmus věrohodnosti	−39,85971	Akaikovo kritérium	91,71942
Schwarzovo kritérium	99,26800	Hannan-Quinnovo kritétium	93,89314
rho (koeficient autokorelace)	0,292885	Durbin-Watsonova statistika	1,274341